

GREGORII THESSALONICENSIS

ET

GREGORII SINAITÆ *

ASCETICA.

(Ex Φιλοκαλίᾳ τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν. Venetiis 1782. Cum post absolutam impressionem libri hujus exemplaria omnia in Orientem fuerint translata, nullum jam in partibus nostris reperire est. Exemplari usi sumus Athenis per virum de nobis benemerentissimum J. Sgouts transmissio. Interpretationem Latinam (quantus labor!) adornandam in se suscepit vir doctus J. Lecomte, Balneaci in diocesi Aurelianensi parochus.)

Ὁ ἐν ἀγίοις Πατῆρ ἡμῶν Γρηγόριος ὁ Θεσσαλονίκησ, ἦν ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀνδρονίκου τοῦ δευτέρου τῶν Παλαιολόγων, περὶ τὸ χίλιστον τριακοσιοστὸν τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς σωτηρίας. Πάντα δὲ τὸν κόσμον, καὶ τὰ ἐν κόσμῳ καταλιπὼν, καὶ ἀπὸ τῆς πατρίδος αὐτοῦ, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ τὸν ἀγιῶνον Ἄθω μεταναστεύσας, τὸν μοναστικὸν ὑπέρχεται βίον, ἐν ᾧ καὶ πόνοις ἀσκητικωτάτοις χρησάμενος, καὶ μόνος μόνῃ τῇ Θεῷ προσανέχων, δι' ἄκρας ἡσυχίας, θεοειδέστατον ἔσοπτρον τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐχρημάτισε, πράξεως καὶ θεωρίας, εἴπερ τις ἄλλος, εἰς τὸ ἀκρότατον ἀνελθὼν. Οὐ καὶ ταῖς θεοπτικαῖς ἐλλάμψεσι καταφωζόμενος τὴν διάνοιαν, σοφώτατα καὶ θεολογικώτατα συγγράμματα, οἷόν τινα στήλην ὀρθοδοξίας τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ καταλείπει. Τούτων δ' ἀποσπάσματα τυγχάνει καὶ τὰ τῇ παρούσῃ ἐμφερδόμενα βιβλίῳ, θησαυροὺς τῷ ἦντι θείας γνώσεως, καὶ πνευματικῆς σοφίας, καὶ τελειότητος τοῖς ἀναγινώσκουσι προμνηστεύοντα. Οὐ μόνον γὰρ τὰ παρὰ τῶν παλαιότερων ἀγίων εἰρημένα ὁ θεοπτικὸς ἐκεῖνος καὶ οὐράνιος συναλέξτο νοῦς, ἀλλ' ὅσα καὶ παρ' ἑαυτοῦ διὰ μακρᾶς πείρας καὶ μακαρίου πάθους ὑπερφυῶς διεγνώσθη προσθεῖς, καλλιστεῖον ἀντικρυς τῶν νηπτικῶν αὐτὰ ἀπειργάσατο, ὡς μηδένα τῶν πάντων νομίζειν ἀνθρωπίνης ποτὲ διανοίας εἶναι ταῦτα γεννήματα, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, τῇ δ' ἀληθείᾳ νοῦν Χριστοῦ, καὶ Θεοῦ φωνὰς πάσαν ἐξιστώσας καὶ ἀκοὴν καὶ διάνοιαν, δι' ὧν τῶν μὲν ἱερῶς ἡσυχάζοντων, καὶ τῇ νοερᾷ νήφει καὶ προσευχῇ σχολάζοντων γενναίως ὑπερμαχεῖ, τὰς δ' ἀντιθέτους τῶν ἐναντίων κενωφωσίας ταῖς γραφικαῖς ἀποδείξεις ὡς τῆς ἀληθείας ἀναιρετικῶς ἐπιστημονικώτατα διελέγει.

A Sanctæ memoriæ Pater noster Gregorius Thessalonicensis inter vivos degebat imperante Andronico, Palæologorum secundo, circa millesimum trecentessimum quadragesimum salutis annum. Toto mundo et omnibus quæ mundi sunt relictis, et ex patria sua Constantinopoli ad sanctum montem Atho transgressus, monasticam amplexus est vitam, in qua laboriosis vacans exercitiis, et solus soli Deo se applicans divina quietudine, divinissimum factus est Spiritus sancti speculum, ita ut in vita activa et contemplativa nemo alter altius ascenderit. Unde divinis fulgoribus illuminata mente, sapientissima piissimaque reliquit opera, in Ecclesia Dei quasi quædam veritatis columna.

B Horum fragmenta præsens liber affert, que thesauros veræ Dei scientiæ spiritualisque sapientiæ ac perfectionis lectoribus aperient. Non solum enim veterum sanctorum sermones assuetæ divinæ cœlestique visioni mens collegit, sed et quæ longa ipsemet experientia et felici gratiæ instinctu didicerat, addens, ea pulcherrimum quasi præmium coram vigilantibus proposuit; ita ut nemo omnium cogitare possit hæc esse humani intellectus opera, et quidem multum abest, nam reipsa mente Christi et Dei sermonibus totum repleverat auditum et intellectum. Illis porro scriptis sacræ vacantes quieti spiritualique vigiliantiæ et orationi generose defendit, inanes vero adversariorum ineptias Scripturæ argumentis esse veritati contrarias doctissime convincit.

* Vide Notitiam ejus scriptis præmissam, infra col. 1205.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ

ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΜΜΟΤΑΤΗΝ ΕΝ ΜΟΝΑΖΟΥΣΑΙΣ ΖΗΝΗΝ

ΠΕΡΙ ΠΑΘΩΝ ΚΑΙ ΑΡΕΤΩΝ

ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΙΚΤΟΜΕΝΩΝ ΕΚ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΝΟΜΟΝ ΣΧΟΛΗΣ.

S. P. N. GREGORII

THESSALONICENSIS METROPOLITÆ

AD REVERENDISSIMAM IN SANCTIMONIALIBUS XENAM,

DE PASSIONIBUS, VIRTUTIBUS

ET MENTALIS QUIETUDINIS FRUCTIBUS.

Qui vere cupiunt in solitudine vivere, his displicet, non modo cum sæcularibus, sed et cum ipsis contemplativis conversatio. Disturbat enim continentiam dulcissimam cum Deo conversationis et mentis solitudinem, quatenus interior et vere monachus in duas et aliquando in multas partes dividitur. Ideo quidam Patrum interrogatus cur homines fugeret: « Quia, inquit, non possum esse cum Deo, quandiu cum hominibus sum. » Alius vero aliquis, experientia edoctus, non conversationem modo, sed et aspectum hominum reprobat, ut vivere valentem stabilitati mentalis monachorum quietis. Si quis autem sedulo perpendat, memoria conversationis et expectatio congressus et colloqui in eo habendi, perfecte quietas haud relinquit animæ cogitationes. Qui etiam litteris sermones mandat, molestiore suam mentem implicat cura: ut si est progressus et animæ fortitudine adeptus, huiusmodi charitatem, hæc quidem cum scribente operatur, sed non pure ac sincere; si vero sit ex iis qui multis laborant animæ morbis et passionibus, qualis vere sum ego, et quos oportet jugiter clamare ad Deum: « Sana me, quia peccavi tibi, » illi non convenit ut ante sanationem desinat orare aut ad aliquid aliud se applicare. Insuper, etiam cum absentibus per litteras confabulatur, et multis temporibus hominibusque, et interdum quibus non vult, colloquium transmittit, cum scripta permanere queant post scriptoris obitum. Ideo multi in quiete per-

Α Τοῖς μοναδικῶς ζῆν προθυμουμένοις ἀληθῶς ἀγδῆς ἔστιν οὐ μόνον ἡ πρὸς τοὺς πολλοὺς, ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ὁμοτρέπους ὁμιλία. Τὸ γὰρ συνεχὲς διακόπτει τῆς πρὸς τὸν Θεὸν θυμηρεστάτης ὁμιλίας καὶ τὸ μοναδικὸν τοῦ νοῦ, καθ' ὃ συνίσταται ὁ ἐνδοξὸς καὶ ὄντως μοναχὸς, δυαδικὸν. Ἔστι δ' ὅτε καὶ πολυσχιδῶς ποιεῖται· διὸ καὶ τινε τῶν Πατέρων ἐρεκτώμενος, τινεσ ἐνεκα φύγει τοὺς ἀνθρώπους, « Οἱ μὴ θύναμαι μετὰ Θεοῦ εἶναι, τοὺς ἀνθρώποις συντυγχάνω, ἀπεκρίνατο. Ἄλλοσ δέ τις, ἐκ τῆς πείρας τὰ τοιαῦτα ἐξηγούμενος, οὐ τὴν ὁμιλίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν Θεὸν τῶν ἀνθρώπων αἰτιᾶται, ὡς δυναμῆν λυμήνασθαι τὸ εὐσταθὲς τῆς κατὰ διάνοιαν τῶν ἡσυχάζοντων ἡρεμίας. Εἰ δέ τις ἐκ' ἀκριθείας ἐξετάξοι, καὶ ἡ μνήμη τοῦ πλησιασμοῦ, καὶ ἡ προσδοκία τῆς ἐπιδημίας, καὶ τῆς κατ' αὐτὴν συντυχίας, ἀτρεμεῖν τελίως οὐκ ἀφήσει τὸ τῆς ψυχῆς διανοούμενον· ὁ δὲ καὶ γραφῆ τοὺς λόγους διδούς, ἐπιστρέφουσα μερίμνη περιβάλλει τὸν οἰκεῖον νοῦν· καὶ μὲν ἡ τῶν προκοφάντων καὶ ἐπιληγμένων, δι' εὐρωστίαν ψυχῆς, τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, ἔχει μὲν ταύτην, καὶ γράφων, ἐνεργόν, ἀλλ' οὐκ ἀμέσως καὶ εὐλικρινῶς. Ἄν δὲ τῶν ἐπι πολλοῖς νοσήμασι περιπεπόντων, ἢ παθήμασι ψυχῆς, οἷος ἀληθῶς ἐγὼ, καὶ θεομένων συνεχῶς βοᾶν πρὸς τὸν Θεόν· « Ἰασαί με, ὅτι ἤμαρτόν σοι, » τοῦτον οὐκ εὐλόγον, πρὸ τῆς ἰάσεως, ἀφείσθαι τῆς ἑσῆσεως, καὶ πρὸς ἄλλα τι τῶν ἀπάντων ἐκουσῶς ἀσχολεῖσθαι· πρὸς δὲ τοῦτοις, καὶ τοῖς μὴ παροῦσι τῶν ἀνθρώπων διὰ τῶν γραμμάτων καὶ κλειοσι καιροῖς καὶ ἀνθρώποις, ἐνίστα καὶ οἷς οὐ βούλεται, μεταδίδωσι τῆς ὁμιλίας· τῶν γραμμάτων πεφυκῶτων παραμένειν, μετὰ τὴν ἀποδίωσιν τοῦ γράψαντος. Διὰ τοῦτο πολλοὶ τῶν κατὰ

ήτοιχίαν άκριών Πατέρων γράφει τι άλλως ούκ ήν έσχηντο, καίτοι μεγάλα και πολυωφελή δυνάμενοι έκθίσθαι. Κατά πάντα δέ τής εκείνων άκριθείας άπολειπόμενος έγω, και γράφειν έθος είχον, άλλ' αναγκείας έπειγούσης χρείας· νυν δέ με και προς τούτο έκνηρότερον έποίησαν οι βασκάνοισ άφθαλμοίς ένια τών έμών γραμμάτων κατιδόντες, και κακουργίας εκ τούτων ζητούντες άφορμάς· οί, κατά τον μέγαν Διονύσιον, προσπάσχουσι στοιχείοις και γραμμαίς άνυήτοις, και συλλαβαίς, και λέξεσιν άγνώστοις, μή διαβαινούσαι εις τήν ψυχής αυτών νοηρόν· και έστιν ώς άληθώς άλογον και σικάνον, και τών τά θεία νοείν έθελούντων ούδαμώς ίδιον, μή τή δυνάμει τού σκοπού προσέχειν, άλλά ταίς λέξεσιν· οίδα δέ έγώ δικαίως ύπ' εκείνων τάς μέμφεις ύποστάς· ούχ έτι μή συμφώνως τοίς Πατέρασιν έγγραφον· τούτο γάρ, χάριτι Χριστού, συνετηρήθη μοι τοίς γραμμασί· άλλ' ότι συνεγραφέαμην, περιών άξιος ούκ ήν· άλλος τις, ό Ζην έως, τή τής άληθείας όχλήματι λόγω, περιτρεπομένω βοηθείν έπιχειρήσας· πλήν έσον, ότι ούκ όργής, άλλά συμμέτρου παιδείας ήμίν ήν έπιφορά· διό ούδέ ισχύσαι καθ' ήμίων έξεγένετο τοίς έπιτεθειμένοις. Τάχα δέ και τούτο τής έμής ήν άναξιότητος· ού γάρ ήν έγώ άξιος, ούδέ εκανός, ώς έοικε, παθείν τι ύπέρ άληθείας, και ούτω κοινωνήσαι τοίς τών άγίων παθήμασι μετά χαρής. Εί γάρ; ούχί και ό Χρυσόστομος Πατήρ, ό και σωμα περικαίμενος έτι τή Έκκλησίαι τών πρωτοτόκων έν ούρανοίς συνημεύνος, έπειρ τις, άσφαλώς άμα, και σαφώς, και μελιχρώς, λογουγραφών τήν εύσέθειαν, ούχ ούτος τών ού τηλικούτος, ώς τά Όριγένους γράφων και φρονών, έξενόπη τής Έκκλησίας, και ύποροβίαν κατεδικάσθη; Φησί δέ και Πέτρος ό κορυφαίος τού κορυφαίου χορού τών τού Κυρίου μαθητών, ότι και τά έν έπιστολαίς τού μεγάλου Παύλου δυσνόητα, οί τότε άναθείς έστρέβλουν, προς τήν ιδίαν αυτών άπόλειαν. Έγώ δέ διά τήν μικράν έπήρειαν τών έπιχειρησάντων, καίτοι συνοδικώς καταβληθέντων, όμως τού γράφειν διενουόμεν άποσχέσθαι τελέως. Εί μή σών, ώ ιερή πρεσβυτεία ούκ άνήκα; θεομένη, και παρακλητικοίς γράμμασι χρωμένη, και μηνύμασιν· έως έπεισας παραινετικοίς λόγοις αυθις έγχείρησαι. Καίτοι σοι τών παραινήσεων ού πάνυ χρεία· κίχτησαι γάρ, χάριτι Χριστού, μετά τού καθ' ήλικίον γήρωι, και τή έν συνέσει γεραρόν, και τήν νόμον τών ιερών παραγγελμάτων, διά πολυετούς άνέγνωσ πρόξενως, ύπακοή και ήσυχία κατά καιρόν μερισσαμένη σου τόν βίον· δι' ών καταλεύσασ τή τής ψυχής πυκτίον, έπιτήδειον πεποιήσαι, προς τήν δέξασθαι και συντηρήσαι τούς θείους χαρακτήρας. Άλλά γάρ ταιούτων έστι· ψυχή κατάκρας άλλούσα πνευματικής διδασκαλίας πόθω· κόρον αυτης ούδέποτε λαμβάνει. Διό και ή σοφία περι έαυτης φησιν, Οι πρόγοντές με έτι πεινάσουσι· και ό ένικός τή ψυχή τόν θεόν πόθον τούτον Κύριος, περι Μαρίας φησί, τής τήν αγαθήν μερίδα ταύτην έπιλεξαμένης, ότι ούκ άφαιρηθήσεται άπ' αυτης. Σηί δ' έως τών τούτων λόγων δεί, και διά τάς ύπό σοι παιδαγωγώ ζωτας θυ-

A feciissimi Patres nihil omnino scribere voluerunt: licet maximam inde utilitatem afferre potuissent. Prorsus ab horum austeritate ego deficiens, vel scribere solebam, nonnisi tamen urgente necessitate; nunc vero me minus ad hoc diligentem fecerunt qui invidis oculis scriptorum aliqua meorum despiciunt, in eisque irritamenta quaerunt nequitiae: qui, ut ait magnus Dionysius, concinunt elementis litterisque vesanis et syllabis verbisque ignotis non penetrantibus animae suae intellectum. Est enim stultum ineptumque vere et intelligere divina volentibus indignum, non intenta sententiae, sed verbis attendere. Scio equidem illos merito mihi exprobrare, non quod Patribus contradixerim (id enim, Christi gratia, scriptis meis tantum est), sed quod disseruerim de quibus dignus non eram. Alius quidam dignus erat, Zan fortasse, qui veridico sermone eversum adjuvare conatus est. Ceteroquin non ob iram, sed ad congruam correctionem eos impugnavimus, et ideo contra nos prevalere non potuerunt aggressores. Forsan quoque hoc evenit propter meam indignitatem: neque enim dignus eram et idoneus qui, ut decet, aliquid pro veritate paterer, et ita sanctorum persecutiones latus participarem. Quid enim? nonne Chrysostomus Pater, qui adhuc corpore indutus Ecclesiae primitivorum in caelis jam consociabatur, qui magis quam quivis alius tuto simul et sapienter atque suaviter de pietate scripsit, nonne hic, inquam, tantus vir, tanquam errores Origenis tenens ac docens, a sua Ecclesia pulsus est et exsilio multatus?

Dicit Petrus regii discipulorum Domini senatus princeps in epistolis magni Pauli esse quaedam difficultia intellectu, quae tunc indocti depravabant ad suam ipsorum perditionem¹. Et ego propter acerbam aggressorum malitiam, pariter a scribendo volebam prorsus abstinere, nisi tu nunc, o veneranda Mater, indesinenter rogasses et hortatoriis usa fuisses litteris atque documentis, donec iucundis mihi persuasisti ut hoc opus iterum susceperem. Nec tibi multis opus fuit exhortationibus: polles enim haud sola aetatis canitie, sed etiam prudentiae sentio, et sacrorum legem mandatorum ex longæva praxi percalles, obedientia et quietudine vitam tuam opportune partita, quibus polivisti animae tuae tabulam, ut idonea fieret recipiendis conservandisque divinis characteribus. Nam sic serres habet: anima omnino capta doctrinae spiritualis amore, satietatem ejus nunquam habet. Ideo sapientia de seipsa dicit: « Qui edunt me, adhuc esurient². » Et qui animae indit desiderium hoc divinum, Dominus de Maria dicit³: « Optimam partem elegit, quae non auferetur ab ea. »

Tibi autem forsitan hujusmodi sermonibus opus est, et propter magni regis filias sub tuo magisterio viventes: et potissimum ob sponsas quas ex tua familia cum incorruptionis conjugere copis: quae

¹ II Petr. iii, 16. ² Eccli. xlviii, 29. ³ Luc. x, 42.

imitans, quemadmodum hic nostram formam pro nobis verissime assumpsit, sic et ipsa personam nunc induisti eorum qui incipiunt et disciplina indigent. Quare ego, licet ad sermones, et quidem ad tales sermones minime aptus, per obedientiam tamen, ut præceptum impleam dandi petentibus, quæ nunc habeo exhibens et proferens, debitum solvam christianæ charitatis.

Scito igitur, veneranda mater, vel potius per te discant puellæ secundum Deum vivere volentes, mortem esse etiam animæ, quamvis hæc sit natura immortalis. Sic enim loquitur dilectus Christo Theologus : « Est peccatum ad mortem, et est peccatum non ad mortem * : » mortem hic animæ profecto dicens. Et magnus Paulus : « Sæculi tristitia mortem operatur ; » mortem animæ certo intelligens. Et iterum * : « Surge qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus. » Ex quibusnam mortuis exurgere jubet ? Profecto ex iis qui enecti sunt carnalibus desideriis quæ militant adversus animam *. Ideo ipse Dominus mortuos dicit qui in futuri hoc mundo vivunt. Nam eisdem e discipulis petenti ut abiret ad sepeliendum patrem suum, non concessit, sed præcepit ut sequeretur, dimittens mortuos sepelire mortuos suos †. Illos hic Dominus etsi viventes appellat mortuos, utpote mortuos animæ.

Ut enim separatio animæ a corpore, mors est corporis, sic separatio Dei ab anima mors est animæ. Et hæc est vera mors, animæ mors. Hanc enim ostendebat, quando præceptum dans in paradiso, dixit Deus ad Adam : « In quocumque die comederis ex prohibito ligno, morte morieris †. » Nam tunc mortua est ejus anima, per transgressionem a Deo separata. Etenim corpore vivere perrexit ab hinc et deinceps usque ad triginta et nongentos annos. At per pravariationem animam ingressa mors, non solum enecat animam, et maledictum facit hominem, sed vel ipsum corpus multis laboribus et corruptioni subjicit, et demum morte tradit : tunc enim, post interioris hominis ex peccato mortem, hæc audit terrenus Adam : « Maledicta terra in opere tuo : spinas et tribulos germinabit tibi, et in sudore vultus tui vesceris pane, donec revertaris in terram de qua sumptus es, quia pulvis es, et in pulverem revertaris †. »

In futura quidem instauratione, in resurrectione justorum, resurgent etiam injustorum et peccatorum corpora, sed ut tradantur secundæ mortî, id est, supplicii æternis, vermi qui non moritur, stridorum dentium, exterioribus et tractabilibus tenebris, caliginosæ et inextinguibili ignis gehennæ, juxta prophetam dicentem : « Succendetur utrumque simul (injusti et peccatores), et non erit qui extinguat †. » Hæc est enim secunda mors, sicut Joannes in Apocalypsi nos docet. Audi etiam magnum Paulum dicentem : « Si secundum carnem vixeritis,

γατέρας τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ μάλιστα τὴν σύνοσιν, ἣν ἐκ τοῦ σοῦ γένους τῷ χορηγῷ τῆς ἀφθαρσίας νομιφύσασθαι ποθεῖς ὃν δὴ καὶ μιμουμένη, κατὰπερ ἐκεῖ οὐ τὴν ἡμετέραν μορφὴν ὑπὲρ ἡμῶν ὡς ἀληθῶς ἀνέλαβεν, οὕτω καὶ αὐτὴ τὸ πρόσωπον ὑπέδυσ νῦν τῶν εἰσαγομένων καὶ διδασκαλίας δεσμεύων Διὸ καὶ γὰρ, εἰ καὶ μὴ περὶ λόγους, καὶ τοιούτους λόγους εὐπορος, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑπακοήν, καὶ τὴν ἐντολὴν τοῦ διδόναι τῷ αἰτοῦντι, ἐξ ὧν ἔχω νῦν, ἐνδεικνύμενος τὴν πρόθεσιν, τὸ χρέος ἀποτίσω τῆς κατὰ Χριστὸν ἀγάπης. Ἰσθι τοίνυν, ἱερὰ προσβῦτες, μᾶλλον δὲ διὰ σοῦ μαυθανέτωσαν αἱ κατὰ θεὸν προηρημέται ζῆν νεάνιδες, ὅτι καὶ ψυχῆς ἐστὶ θάνατος τῆς ἀθανάτου φύσεως. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ ἡγαπημένος θεολόγος λέγει : « Ἔστιν ἀμαρτία πρὸς θάνατον, καὶ ἔστιν ἀμαρτία μὴ πρὸς θάνατον ἡ θάνατον ἐνταῦθα τὸν τῆς ψυχῆς πάντως λέγων. Καὶ ὁ μέγας Παῦλος, « Ἡ λύπη, φησὶν, ἣ κατὰ κόσμον, θάνατον καταργόζειται : » θάνατον πάντως τῆς ψυχῆς. Καὶ πάλιν : « Ἐγείραι, ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφάσεις σοι ὁ Χριστός. » Ἐκ ποίων νεκρῶν ἐγερθῆναι ἐγκαλεῖται ; Πάντως ἐκ τῶν τεθνατωμένων ταῖς σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις, αἳ τινες στρατεύονται κατὰ τῆς ψυχῆς. Διὸ καὶ ὁ Κύριος νεκροῦς εἶπε τοῖς ἐν τῷ ματαίῳ τούτῳ κόσμῳ ζῶντας Ἐγὼ γὰρ αἰτήσαντι τῶν μαθητῶν, ἀπελθεῖν ἐπὶ τὸ θάψαι τὸν ἑῶν πατέρα, οὐκ ἐνέδωκεν ἀλλ' ἐπέταξεν ἀκολουθεῖν, ἀφέντα τοὺς νεκροῦς θάπτειν τοῦ ἐαυτῶν νεκροῦς. Νεκροῦς ἐνταῦθα καὶ τοὺς ζῶντας ἐκείνους ὠνόμασεν ὁ Κύριος, πάντως ὡς κατὰ ψυχὴν νεκρωμένους. Καθάπερ γὰρ ὁ χωρισμὸς τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, θάνατός ἐστι τοῦ σώματος, οὕτως ὁ χωρισμὸς τοῦ θεοῦ ἀπὸ τῆς ψυχῆς, θάνατός ἐστι τῆς ψυχῆς. Καὶ οὗτός ἐστι κυρίως θάνατος, ὁ τῆς ψυχῆς. Τοῦτον γὰρ ἐδήλου καὶ διὰ τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ ἐντολῆς, ὅτι ἐλεγεν ὁ θεὸς πρὸς τὸν Ἀδάμ : « Ἡ δ' ἀνὴμέρα φάγης ἀπὸ τοῦ ἀπηγορευμένου ξύλου, θανάτῳ ἀποθνήσκει. » Τότε γὰρ ἐθανατώθη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ διὰ τῆς παραβάσεως, χωρισθεῖσα τοῦ θεοῦ. Κατὰ σῶμα γὰρ ζῶν διετέλεσε ἀπὸ τότε καὶ εἰς τὸ ἔξῃς, μέχρι τριάκοντα καὶ ἑννακοσίων ἐνιαυτῶν. Ἀλλ' ὁ διὰ τὴν παράβασιν τῆ ψυχῆ προσγενόμενος θάνατος, οὐ τὴν ψυχὴν ἀχρησιόμονον, καὶ ἐπικατάρχτον ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα καλύμνοχθον, καὶ ποίωπαθὲς, καὶ φθαρτὸν ἀπεργασάμενος, τέλος τῷ θανάτῳ παραδίδωσι : τότε γὰρ μετὰ τὴν ἐκ παραβάσεως τοῦ ἐντὸς ἀνθρώπου νέκρωσιν, ἤκουσεν ὁ χοῖκος Ἀδάμ, ὅτι « Ἐπικατάρχτος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου. Ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι, καὶ ἐν ἰδρύτῃ τοῦ προσώπου σου φαγῆ τὸν ἄρτον σου, ἕως τοῦ ἐπιστρέψαι σε εἰς γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθης ὅτι γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ. » Εἰ δὲ καὶ κατὰ τὴν μέλλουσαν ἐκείνην παλιγγενεσίαν, ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων, καὶ τὰ τῶν ἀνόμων καὶ ἀμαρτωλῶν ἀνίσταται σώματα, ἀλλ' εἰς τὸ παραδοθῆναι τῷ δευτέρῳ θανάτῳ, τῇ κολάσει ἐκείνῃ τῇ αἰωνίῳ, τῷ ἀκοιμήτῳ σκόλωτικῳ, τῷ τῶν δόσων βρυγμῷ, τῷ ἐξωτέρῳ καὶ ψηλαφητῷ

* 1 Joan. 5, 16. * 1 Cor. vii, 10. * Ephes. v, 14. * 1 Petr. ii, 11. * Mat. vii, 22. * Gen. ii, 17. * Gen. iii, 17. † Isa. i, 31.

οκύει, τῇ σκοτεινῇ καὶ ἀσθέει τῷ πυρὸς γείννη, κατὰ τὸν λέγοντα Προφήτην, ὅτι Ἐκκαυθήσονται οἱ ἔθνη, καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἅμα, καὶ οὐκ ἔσται ὁ σθεῖσων. Τοῦτό γάρ ἐστιν ὁ δεύτερος Θάνατος· καθάπερ Ἰωάννης διὰ τῆς Ἀποκαλύψεως ἐδίδαξεν ἡμᾶς. Ἄκουσ δὲ καὶ τοῦ μεγάλου Παύλου λέγοντος· « Εἰ κατὰ σάρκα ζῆτε, μέλειτε ἀποθνήσκειν· εἰ δὲ πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε, ζήσεθε. » Ζωὴν γὰρ ἐνταῦθα καὶ θάνατον, τὸν ἐπὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος λέγει· ζωὴν μὲν τὴν ἀπόλαυσιν τῆς αἰδίου βασιλείας θάνατον δὲ, τὴν διακωνίζουσαν ἐκείνην κλάσιν. Ἡ τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ τοιγαροῦν παράβασις πρόξενος γίνεται παντὸς θανάτου τῆ ψυχῆ καὶ σώματι καὶ τοῦ κατὰ τὸν νῦν αἰῶνα, καὶ τοῦ κατὰ τὴν ἀτελεύτητον ἐκείνην κλάσιν. Καὶ οὕτως ἐστὶν ὁ κυρίως θάνατος, τὸ διαζευχθῆναι τὴν ψυχὴν τῆς θείας χάριτος, καὶ τῇ ἀμαρτίᾳ συζυγῆναι· οὕτως τοῖς νοῦν ἔχουσι φευκτὸς ὄντως καὶ φρικτὸς ὁ θάνατος οὕτως τοῖς εὐφρονούσι καὶ τῆς ἐν γείννη κλάσεως φρικτωδέστερος. Τοῦτον καὶ ἡμεῖς φύγωμεν πάσῃ δυνάμει· πάντα ρίψομεν πάντα προώμεθα· πάντα ἀποταξώμεθα, καὶ σχόλιαι, καὶ πράξεις, καὶ βουλήμασιν ὅσα κατασύρει καὶ δίστασι Θεοῦ, καὶ τὸν τοιοῦτον συνίστασι θάνατον. Ὁ γὰρ τοῦτον φοβηθεὶς τε καὶ φυλαξάμενος, σαρκὸς οὐ δείσει προσερχόμενον θάνατον, ἐννοικὸν ἔχων τὴν ὄντως ζωὴν· ἦτις τῷ θανάτῳ μᾶλλον προσκτάται τὸ ἀναφαιρετόν. Ὡς γὰρ ὁ τῆς ψυχῆς θάνατος ὁ κυρίως θάνατός ἐστιν, οὕτω καὶ ἡ ζωὴ τῆς ψυχῆς κυρίως ὑπάρχει ζωὴ· ζωὴ δὲ ἐστὶ τῆς ψυχῆς ἡ πρὸς Θεὸν ἔνωσις, ὡσπερ καὶ τοῦ σώματος ἡ πρὸς ψυχὴν ἔνωσις. Ὡς γὰρ διὰ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς, τοῦ Θεοῦ διατρεθεῖσα, ἡ ψυχὴ τεθανάτωται, οὕτω δι' ὑπακοῆς τῆς ἐντολῆς, τῷ Θεῷ αὐθις ἐνωθεῖσα, ζωοποιεῖται. Διὰ τοῦτό φησιν ἐν Εὐαγγελίῳ ὁ Κύριος, ὅτι « Τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ, πνεῦμά εἰσι, καὶ ζωὴ εἰσι. » Τοῦτο δὲ καὶ ἡ πείρα μαθῶν Πέτρος, πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν, ὅτι « Ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις. » Ἀλλὰ ῥήματα ζωῆς αἰωνίου τοῖς ὑπακούουσι τοῖς δὲ παρακούουσιν ἡ ἐντολὴ τῆς ζωῆς αὕτη γίνεται εἰς θάνατον. Οὕτω γὰρ καὶ οἱ ἀπόστολοι, Χριστοῦ εὐωδία ὄντες, τοῖς μὲν ἦσαν ὄσμη θανάτου εἰς θάνατον, τοῖς δὲ ζωῆς ὄσμη εἰς ζωὴν. Ἡ δὲ ζωὴ πάλιν αὕτη οὐ τῆς ψυχῆς ἐστὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ σώματος ἀπαθανατίζει γὰρ καὶ τοῦτο διὰ τῆς ἀναστάσεως, οὐ τῆς θνητότητος μόνον ἀπολυτρουμένη, πρὸς δὲ ταύτην, καὶ τοῦ μηδέποτε λέγοντος θανάτου, τῆς μελλούσης κολάσεως ἐκείνης. Χαρίζεται γὰρ καὶ αὐτῷ τὴν ἐν Χριστῷ αἰδίου ζωὴν, τὴν ἀκονον, τὴν ἀνοσον, τὴν ἄλυπον, τὴν ὄντως αἰάνατον. Ὡς γὰρ τῷ τῆς ψυχῆς θανάτῳ, ταυτέστι τῇ παραβάσει, καὶ τῇ ἀμαρτίᾳ, ὁ θάνατος τοῦ σώματος ὑστερον ἐπηκολούθησε, καὶ τὸ εἰς γῆν ἀναλυθῆναι, καὶ γενέσθαι χοῦν, καὶ σωματικῷ θανάτῳ πάλιν ἡ ἐν τῷ ἔθῃ καταδίκη τῆς ψυχῆς, οὕτω καὶ τῇ ἀναστάσει τῆς ψυχῆς, ὅ ἐστιν ἡ δι' ὑπακοῆς τῶν θείων ἐντολῶν πρὸς αὐτὸν ἐπιστροφή, ἡ τοῦ σώματος ὑστερον ἔψεται ἀνάστασις, ἐνωθέντις αὐθις τῇ ψυχῇ·

A moriemini; si autem quietu facta carnis mortificaveritis, vivetis ¹¹. » Vitam hic et mortem dicit futuri sæculi : vitam quidem, æterni regni possessionem : mortem vero, sempiterna supplicia. Igitur mandatorum Dei transgressio omnem dat animæ et corpori mortem, tum in presenti sæculo, tum in futura interminabili damnatione.

Et hæc est vera mors, cum anima a divina gratia disjungitur, et peccato conjungitur. Hæc est sapientibus vere fugienda et timenda mors, hæc est benesentientibus infernali etiam pœna horridior. Iam nos fugiamus totis viribus ; omnia abiciamus, omnia relinquamus, omnibus rennatiemus, habitibus actibusque et voluntatibus ; quæcumque distrahunt et separant a Deo, et istam adducunt mortem. Nam qui hæc timuerit et caverit, corporalis non metuet adventum mortis, inhabitantem in se habens veram vitam, quæ morte auferri nequit. Ut enim anima mors vera mors est, sic et vita animæ vera est vita : vita autem animæ est unio cum Deo, sicut vita corporis est unio cum anima. Nam quemadmodum per mandatorum transgressionem separata a Deo anima mortua est, ita per legis obedientiam Deo rursus conjuncta vivificatur. Propter hoc dicit in Evangelio Dominus : « Verba quæ ego loquor, spiritus et vita sunt ¹². » Id etiam doctus experientia Petrus dicebat ad eum : « Verba vite æternæ habes ¹³. » Sed verba vite æternæ, obedientibus sunt ; inobedientibus vero, lex vite hæc fit in mortem. Sic apostoli, cum Christi bonus odor essent, aliis quidem erant odor mortis in mortem, aliis autem odor vite in vitam ¹⁴.

Rursus hæc vita non est animæ tantum, sed etiam corporis : hoc enim facit immortalæ per resurrectionem, non modo a mortalitate liberatum, sed insuper a sempiterna morte, seu futura inferni pœna ; eique largitur vitam in Christo æternam, quietam, morbi dolorisque nesciam, et vere immortalam. Quemadmodum enim mortem animæ, id est, pravariationem et peccatum, mors deinceps secuta est, et in pulverem dissolutio, et in terram resolutio, et rursus corporis mortem consecuta est animæ in inferis damnatio : sic animæ resurrectionem, quæ est ad Deum per legis obedientiam reditus, postea sequetur resurrectio corporis iterum cum anima conjuncti, et resurrectionem hanc consequetur vera incorruptibilitas, et æterna cum Deo gloria eorum qui, spirituales ex carnalibus facti, ut angeli Dei vivent in cælo. « Rapiemur enim, ait Apostolus, in nubibus obviam Christo in aeræ, et sic semper cum Domino erimus ¹⁵. » Nam sicut Filius Dei, homo charitate factus, mortuus est carne, separata quidem a corpore anima, haud separata vero divinitate, ideoque corpus suum susceptum in cælos assumpsit in gloria ; item qui

¹¹ Rom. viii, 13. ¹² Joan. vi, 61. ¹³ Ibid. 69. ¹⁴ II Cor. ii, 15, 16. ¹⁵ I Thess. iv, 16.

secundo a Deum nunc vivunt, separati a corpore, sed non a Deo disjuncti, in resurrectione ipsum corpus assument ad Deum, eocuntes cum gaudio ineffabili ubi præcursor pro nobis intravit Jesus ¹⁵, et revelanda in Christo gloria una fruentes. Neque enim resurrectionis tantum, sed et assumptionis dominicæ ac totius vitæ divinæ consortes fient. At non sic, qui secundum carnem in terra vixerint, et in hora exitus nullam habere cum Deo unionem inventi fuerint. Nam omnes quidem resurgent, ut ait apostolus, sed non eodem modo; qui hic spiritu facta carnis mortificaverit, illic cum Christo divinam et vere æternam vivet vitam; qui vero hic carnis desideris et passionibus mortificaverit spiritum, illic, eheu! cum artifice et auctore mali condemnabitur, et intolerabili interminabilique tradetur supplicio, quod est secunda et sempiterna mors.

Ubinam principium habuit vera mors, quæ creat et offert animæ et corpori temporalem et æternam mortem? Nonne in regione vitæ? propterea confestim, heu! a paradiso Dei homo pulsus est in exilium ut mortiferam et divino paradiso incongruentem habens vitam; sicut et vera vita, quæ animæ et corpori vitam affert vera immortalæ, in hac regione mortis initium habebit. Ne tamen, qui non festinat vitam animæ hic nancisci, vana spe se decipiat, tanquam illic cum adepturus, nec speret Dei misericordiam sibi consequendam in futuro sæculo, tunc enim tempus erit retributionis et damnationis, non vero compassionis et misericordiæ; tempus revelandæ offensi iræque Dei justitiæ; tempus ostendendi manum validam, et brachium excelsum movendi in infidelium ultionem. Væ illi qui incidit in manus Dei viventis! Væ illi qui illic experitur vindictam Dei, et neque hic ex timore Dei agnovit iræ ejus potentiam, nec operibus sibi conceitavit ejus misericordiam! Hujus enim nunc tempus est, et propter hoc præsentis vitæ nos donavit Deus, locum dans poenitentiae. Quod si non esset, statim ac peccasset homo, hac vita privaretur. Quid enim hac opus esset? Itaque nunquam desperationi locus est apud homines, licet eam multimode spiritus nequam suggerat, non solum negligenter viventibus sed etiam pugnantis. Quia enim tempus poenitentiae est vitæ tempus, ipse etiam qui vivit in peccato si velit ad Deum converti, proinde ab eo suscipietur. Namque in præsentis vitæ liberum arbitrium semper remanet; libero autem arbitrio subjacet ut materia, via ad superius ostensam vitam aut mortem, electio vel fuga; quarum utram velit capessere potest. Ubi igitur erit desperationi locus, cum omnes semper possint, ubi voluerint, æternam consequi vitam?

Vides magnitudinem misericordiae Dei. Non statim justa utitur justitia in nos infideles, sed pateriens concedit conversionis tempus. Tempore hoc

καὶ τῆ ἀναστάσει ταύτῃ ἔψεται ἡ ὄντως ἀφθαρσία, καὶ τὸ συνδικαιωνίζεω τοὺς ἔξωθεν τῷ Θεῷ, πνευματικοὺς γενομένους ἀντὶ σαρκικῶν, καὶ ὡς ἀγγέλους Θεοῦ δικαιομένους, ἐν τῷ οὐρανῷ. Ἀρπαγόμεθα γὰρ, φησὶν, ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἄερα, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα. Καθάπερ γὰρ ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, ἄνθρωπος γενόμενος διὰ φιλανθρωπίαν, ἀπέθανε σαρκί, χωρισθείσης μὲν αὐτοῦ τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, μὴ χωρισθείσης δὲ τῆς θεότητος· διὸ καὶ τὸ σῶμα ἀναστήσας ἑαυτοῦ, ἀνέλαθεν εἰς οὐρανὸν ἐν δόξῃ· οὕτω καὶ οἱ κατὰ Θεὸν ἐνταῦθα ζήσαντες· ἐν γὰρ τῷ χωρίζεσθαι τοῦ σώματος, τοῦ Θεοῦ μὴ χωριζόμενοι, ἐν τῇ ἀναστάσει, καὶ τὸ σῶμα ἀναλήφονται πρὸς τὸν Θεόν, συνεισιόντες ἐν χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ, ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθεν Ἰησοῦς· καὶ τῆς μελλούσης ἀποκαλύπτεσθαι δόξης ἐν Χριστῷ συναπολαύοντες. Οὐ γὰρ δὴ τῆς ἀναστάσεως μόνως, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἀναλήψεως κοινωνοὶ γενήσονται, καὶ πάσης τῆς θειοθεοῦ ζωῆς· ἀλλ' οὐχὶ καὶ οἱ κατὰ σάρκα ζήσαντες ἐνταῦθα, καὶ μηδεμίαν εὐθεσίαν κοινωνίαν ἔχοντες πρὸς τὸν Θεόν, ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς ἐξόδου· εἰ γὰρ καὶ πάντες ἀναστήσονται, ἀλλ' ἕκαστος, φησὶν, ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι· ὁ μὲν πνεύματι τῆς πράξεως τοῦ σώματος ἐνταῦθα θανατώσας, ἐκεῖ ζήσεται τὴν μετὰ Χριστοῦ θείαν καὶ ὄντως αἰὸν ζωὴν· ὁ δὲ σαρκὸς ἐπιθυμίαις καὶ παθήμασι τὸ πνεῦμα ἐνταῦθα θανατώσας, μέλλει, φεῦ, τῷ δημιουργῷ καὶ προξένῳ τῆς κακίας ἐκεῖ συγκαταδικάζεσθαι, καὶ τῇ ἀνυποσίτῳ καὶ ἀκαταλήκτῳ κολάσει παραδίδοσθαι· ὁ ἐστὶν ὁ δεῦτερος θάνατος καὶ ἀδιάλογος. Ποῦ γὰρ ἔσχε τὴν ἀρχὴν ὁ ὄντως θάνατος, ὁ παθητικὸς καὶ πρόξενος, καὶ ψυχῆ καὶ σώματι, τοῦ τε προσκλήρου θανάτου καὶ τοῦ αἰωνίου; Οὐκ ἐν τῇ χώρᾳ τῆς ζωῆς; Διὰ τοῦτο καὶ παραυτὰ, φεῦ, ὁ ἄνθρωπος τὴν ἐκ τοῦ παραδείσου τοῦ Θεοῦ καταδεδίχασται ὑπερορίαν· ὡς θανατηφόρον καὶ ἀκατάλληλον τῷ θείῳ παραδείσῳ κτησάμενος ζωὴν· ὥστε καὶ ἡ ὄντως ζωὴ, ἢ καὶ ψυχῆ καὶ σώματι πρόξενος τῆς ἀθανάτου καὶ ὄντως ζωῆς, ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ τοῦ θανάτου ἔξει τὴν ἀρχὴν· καὶ ὁ μὴ σπεύδων κτήσεσθαι αὐτὴν κατὰ ψυχὴν ἐνταῦθα, μὴ κεναῖς ἐλπίσιν ἀπατάτω ἑαυτὸν, ὡς λήψεται αὐτὴν ἐκεῖ· μηδὲ ἐλπίζετω λήψεσθαι τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ. Τότε γὰρ καιρὸς ἀνταποδόσεως καὶ ἐκδικήσεως, ἀλλ' οὐ συμπαθείας καὶ φιλανθρωπίας· καιρὸς ἀποκαλύψεως θυμοῦ καὶ ἔργης καὶ δικαιοχριστίας Θεοῦ· καιρὸς ἐπιδείξεως τῆς κραταιᾶς καὶ ὑψηλῆς χειρὸς, κινουμένης εἰς κόλασιν τῶν ἀπειθῶν. Οὐαὶ τῷ ἐμπερόντι εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος! Οὐαὶ τῷ ἐκεῖ πειρωμένῳ τοῦ θυμοῦ Κυρίου, καὶ μὴ ἐνταῦθεν ἐκ τοῦ φόβου τοῦ πρὸς τὸν Θεὸν γνωρίζοντι τὸ κράτος τῆς ὀργῆς αὐτοῦ, καὶ δι' ἔργων προμνηστευσμένων τὸ φιλάνθρωπον αὐτοῦ! Ταύτου γὰρ ὁ παρὼν καιρὸς· δι' αὐτὸ μέντοι, καὶ τὴν ζωὴν ταύτην ὁ Θεὸς συνεχώρησεν ἡμῖν, τόπον μετανοίας παραγόμενος. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, εὐθὺς ἀμαρῶν ὁ ἄνθρωπος, καὶ τῆς ζωῆς ταύτης ἐστέρητο

δύ. Τί γὰρ ἔν ὄφελος αὐτῆ· οὐδ' οὐδὲ ἢ ἀπόγνωσις ἄλλως ἔχει χώραν ἐν ἀνθρώποις· εἰ καὶ ἡ πονηρὸς πικρίλας ὑποβάλλει ταύτην· οὐ τοῖς ἀδικητοῦσι ζῶσι μόνον, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ τοῖς ἀγωνιζομένοις. Ἐπειδὴ γὰρ καιρὸς μετανοίας ὁ τῆς ζωῆς ἔστι καιρὸς, αὐτὸ τούτο τὸ ζῆν ἔτι τὸν ἡμαρτηκότα, τῷ βουλομένῳ ἐπιστρέφειν πρὸς Θεὸν, ἐγγυᾶται τὴν παρ' αὐτοῦ ὑποδοχὴν. Τῆ γ' ἔνταῦθα ζωῆ, τὸ αὐτ-εξούσιον σύνεστιν ἀεὶ· τῆ δὲ αὐτεξουσίᾳ ὑπόκειται ὡς ὕλη, ἡ ὁδὸς τῆς ἀνωτέρω δεδογμένης ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, ἐλέσθαι ἢ φυγεῖν· ὡς δυνατὸν ἀν κτήσασθαι ἑπότερον θέλει. Ποῦ οὖν ἔξει χώραν ἡ ἀπόγνωσις, πάντοτε καὶ πάντων δυναμένων, ὁπηγίκα βούλοιντο, τὴν αἰώνιον κτήσασθαι ζωὴν; Ἄλλ' ὄρα· τί μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Τὴν ἀρχὴν οὐ δίκην δεκάτη χρῆται καθ' ἡμῶν ἀπειθησάντων· ἀλλὰ μακροθυμῶν, παρέχει τὸν τῆς ἐπιστροφῆς καιρὸν. Ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ τῆς μακροθυμίας, ἐξουσίαν δίδωσιν ἡμῶν, ἐὰν θελήσωμεν, υἱοποιηθῆναι τούτῳ· τί λέγω υἱοποιηθῆναι; ἐνωθῆναι τούτῳ, καὶ ἐν πνεῦμα γενέσθαι μετ' αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ τῆς μακροθυμίας, ἐὰν τὴν ἐναντίαν ἡμεῖς βαδίσωμεν, καὶ ἀγαπήσωμεν τὸν θάνατον μᾶλλον τῆς ἀληθινῆς ζωῆς, αὐτὸς τὴν δεδομένην ἐξουσίαν οὐκ ἀφαιρεῖται· καὶ οὐ μόνον οὐκ ἀφαιρεῖται, ἀλλὰ καὶ ἀνακλιεῖται, καὶ περιέρχεται ζητῶν καὶ ἐπιστρέφων πρὸς τὰ ἔργα τῆς ζωῆς· κατὰ τὴν παραβολὴν τοῦ ἀμπελώνα, ἀπὸ πρωῆς μέχρι καὶ αὐτῆς τοῦ βίου τῆς ἑσπέρας. Ἀλλὰ τίς ὁ καλῶν τε καὶ μισθούμενος; Ὁ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ Θεὸς πάσης παρακλήσεως. Τίς, εἰς ἣν καλεῖ πρὸς ἐργασίαν ἀμπελῶνα, Ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς, ὁ εἰπὼν· « Ἐγὼ εἶμι ἡ ἀμπελός. » Καὶ γὰρ οὐδεὶς δύναται πρὸς τὸν Χριστὸν ἔλθειν, ὡς αὐτὸς εἶπεν ἐν Εὐαγγελίῳ, εἰ μὴ ὁ Πατὴρ ἐλκύσει αὐτόν. Τίτες δὲ τὰ κλήματα; Ἡμεῖς. Αὐτοῦ γὰρ αὐθις ἀκουσον λέγοντο· « Ἔμεῖς ἐστε τὰ κλήματα, ὁ Πατὴρ μου ὁ γεωργὸς ἔστιν. » Ὁ γὰρ Πατὴρ, διὰ τοῦ Υἱοῦ, καταλίπασσιν ἑαυτῷ ἡμᾶς, μὴ λογιζόμενος τὰ παραπτώματα ἡμῶν, οὐχ ὡς προσκειμένους τοῖς ἔργοις τοῖς ἀτόποις, ἀλλ' ὡς ἀργούς καλεῖ· καίτοι ἡ ἀργία ἁμαρτία ἐστὶ. Καὶ ὑπὲρ ἀργού γὰρ λόγου λόγον δώσομεν.

Ἀλλ' ὑπὲρ ἔφην, τὰς προὑπηργημένας ἐκάστοι ἀμαρτίας ὁ Θεὸς ὑπερῶν, πάλιν καὶ πάλιν ἐκκαλεῖται. Καλεῖ δὲ, τί ποιήσοντας; Ἐργασομένους εἰς τὸν ἀμπελῶνα. Τοῦτο δὲ ἐστὶ, ποιεῖν ὑπὲρ τῶν κλημάτων· δηλονότι ὑπὲρ ἑαυτῶν. Εἶτα, βαθαῖ τοῦ ἄνωκάστου μεγέθους τῆς φιλανθρωπίας! καὶ μισθὸν ἡμῶν ἐπαγγέλλεται καὶ δίδωσιν, ὑπὲρ ἑαυτῶν ποιεῖσιν. Ἐλθετε, φησὶ, λάθετε ζωὴν αἰώνιον, ὑπὲρ ἐμοῦ θαφιλῶς χρηρησμένην· καὶ τοῦ καμάτου τῆς ἀδικησίας, καὶ αὐτοῦ τοῦ θελήσαι ταύτην παρ' ἐμοῦ λαθεῖν, ὡς αὐτῆς ὀφείλων ἐκτίσω τὸν μισθόν. Τίς οὐκ ὀφείλει λύτρα τῷ τοῦ θανάτου λυτρωτῇ; τίς οὐχ ὀμολογεῖ χάριτας τῷ δοτῆρι τῆς ζωῆς; Ὁ δὲ καὶ προσκαταβαλεῖν ἐπαγγέλλεται μισθόν, καὶ μισθὸν ἀπόρρητον. Ἐγὼ γὰρ ἦλθον, φησὶν, ἵνα ζωὴν ἔχωσι· καὶ περισσὴν ἔχωσι; Τί τὸ περισσόν; Τὸ μὴ συνεῖναι μόνον καὶ συζῆν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀδελφούς αὐτῶν ἐλθεῖν, καὶ συγκαληρονόμους. Τοῦτο δὲ τὸ περισσόν, ὡς φαίνεται, ὁ διδόμενος ἐστὶ μισθὸς τοῖς προσερχομένοις τῇ ζωοποιῷ ἀμπελῶ, καὶ κλημα χρηρησάμενοι αὐτῆς, καὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν κερουσι, καὶ εἰς ἑαυτοὺς καλλιεργήσασιν. Τί πράξασιν; Πρῶτον μὲν περιτομεῖσιν πᾶν ὃ τι περισσόν, καὶ μὴ συντελές ἐστίν, ἀλλὰ καὶ προσιστάμενον, εἰς τὸ ἀνεγκεῖν καρπὸς ἀξίους τῆς θείας ἀποθήκης. Τίνα ταῦτα; Πλοῦτον, πρυφὴν, δόξαν τὴν ματαιάν, πάντα τὰ βέοντα καὶ

patientie dat nobis potestatem filios Dei fieri; quid dico? filios fieri? imo ipsi adunari, et unus fieri cum eo spiritus; sed hoc longanimitatis tempore, si perperam abeamus, et mortem maliamus quam veram vitam, ille datam potestatem non aufert, imo eam revocat, et circum quærens et reducens ad vite opera, secundum parabolam vineæ¹⁶, a primo mane usque ad vite vesperam. Et quis est vocans et mercedem datus? Pater Domini nostri Jesu Christi, et Deus totius consolationis. Et quæ est vinea in quam vocat ad operandum? Dei Filius, qui dixit¹⁷: « Ego sum vitis. » Nemo enim potest ad Christum venire, ut ipse ait in Evangelio, nisi Pater traxerit eum¹⁷. Et quinam sunt palmites? Nos. Eum enim audi rursus dicentem: « Vos estis palmites, Pater meus agricola est¹⁸. » Pater igitur per Filium nos reconcilians sibi, non reputans nobis delicta nostra¹⁹, non ut operatos malis operibus, sed ut otiosos vocat, quamvis ipsa otiositas sit peccatum, quoniam de verbo otioso redlemus rationem²⁰.

θάνατον μᾶλλον τῆς ἀληθινῆς ζωῆς, αὐτὸς τὴν δεδομένην ἐξουσίαν οὐκ ἀφαιρεῖται, ἀλλὰ καὶ ἀνακλιεῖται, καὶ περιέρχεται ζητῶν καὶ ἐπιστρέφων πρὸς τὰ ἔργα τῆς ζωῆς· κατὰ τὴν παραβολὴν τοῦ ἀμπελώνα, ἀπὸ πρωῆς μέχρι καὶ αὐτῆς τοῦ βίου τῆς ἑσπέρας. Ἀλλὰ τίς ὁ καλῶν τε καὶ μισθούμενος; Ὁ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ Θεὸς πάσης παρακλήσεως. Τίς, εἰς ἣν καλεῖ πρὸς ἐργασίαν ἀμπελῶνα, Ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς, ὁ εἰπὼν· « Ἐγὼ εἶμι ἡ ἀμπελός. » Καὶ γὰρ οὐδεὶς δύναται πρὸς τὸν Χριστὸν ἔλθειν, ὡς αὐτὸς εἶπεν ἐν Εὐαγγελίῳ, εἰ μὴ ὁ Πατὴρ ἐλκύσει αὐτόν. Τίτες δὲ τὰ κλήματα; Ἡμεῖς. Αὐτοῦ γὰρ αὐθις ἀκουσον λέγοντο· « Ἔμεῖς ἐστε τὰ κλήματα, ὁ Πατὴρ μου ὁ γεωργὸς ἔστιν. » Ὁ γὰρ Πατὴρ, διὰ τοῦ Υἱοῦ, καταλίπασσιν ἑαυτῷ ἡμᾶς, μὴ λογιζόμενος τὰ παραπτώματα ἡμῶν, οὐχ ὡς προσκειμένους τοῖς ἔργοις τοῖς ἀτόποις, ἀλλ' ὡς ἀργούς καλεῖ· καίτοι ἡ ἀργία ἁμαρτία ἐστὶ. Καὶ ὑπὲρ ἀργού γὰρ λόγου λόγον δώσομεν.

Sicut dixi, prater illa cuiusque peccata Deus parvè habens, iterum iterumque vocat. Ad quid autem operarios vocat? ad operandum in vinea sui: id est, ad laborandum pro palmitibus, nempe pro seipsis. Deinde, pro incomprehensibilem misericordie magnitudinem! mercedem nobis pollicetur et dat, qui pro nobis laboramus. Venite, inquit, percipite vitam æternam, a me vobis magno pretio emptam; laborem viæ, ipsamque voluntatem eius a me suscipiendæ, tanquam ipse debitor mercede munerabor. Quis non debet premium redemptionis ei a quo morte redemptus est? quis non gratias agit vitæ datori? Ille autem insuper solvendam promittit mercedem, et mercedem ineffabilem. Nam: « Ego veni ut vitam habeam, et abundantius habeant²¹. » Quomodo abundantius? In eo quod non solum cum eo sint et vivant, sed etiam filii eius fiant et cohæredes. Hæc superabundantia, ut videtur, est merces data iis qui confugerunt ad vivificantem vitam, et facti sunt eius palmites, et operati sunt pro seipsis, et semet elaboraverunt. Et quid fecerunt? Primo absciderunt omne quod est superfluum, et inutile, imo noxium, ad ferendum fructus divino dignos horreo. Quæ sunt ista? Divitiæ, voluptas, vana gloria, omnia fugitiva et transitoria, omnis animæ et corporis passio torpis et

¹⁶ Matth. xx. ¹⁷ Joan. xv, 1. ¹⁸ Joan. vi, 11. ¹⁹ Joan. xv, 1, 5. ²⁰ II Cor. v, 10. ²¹ Matth. xiii, 36.

²¹ Joan. x, 10.

πρανα, omnis inordinata mentis elatio, omnis audire, visus et sermo detrimentum animæ inferre valens. Nisi quis enim hæc rescindere et animæ surculos resecare diligenter curaverit, fructum ad vitam æternam nunquam proferet.

Possibile autem est, iis etiam qui in conjugio vivunt, hanc acquirere puritatem, sed cum maxima difficultate. Ideo quicumque a juventute Deum propitium nacti, acriori mentis oculo illam intuiti sunt vitam, et bonorum ejus facti sunt studiosi, nuptias sapienter fugiunt, quia in resurrectione, ut Dominus ait, neque nubunt neque ducunt uxores, sed æquales angelis Dei sunt ²². Quisquis igitur sicut angelus Dei vult esse, jam nunc, ut illi resurrectionis filii, commistione corporum superiorum se merito constituit. Cæteroquin ab uxore peccatum causam occasionemque et originem habuit. Dissuadendum igitur conjugium iis qui nullam unquam adversario a seipsis dare ansam volunt. Quod si hoc corpus difficile reprimatur et ad virtutem revocetur, vel potius ut naturalis adversarius nobis obstat, quid faciemus? et in quantum difficultatem ad bonum augebimus, multis et variis alligati corporibus? quomodo libertatem habebit, ad quam festinare jubetur, mulier naturæ nexibus ad virum, ad liberos, ad consanguineos omnes devincta? quomodo secuta Domino assidebit, quæ de tam multis curam suscepit? Quomodo erit sine turba, multitudine implicata?

Propterea vere virgo, et similis virgini, et virginis filio animarum in virginitate decenter viventium sponso, non solum carnale conjugium, sed etiam sæculare commercium fugit, cognatis omnibus valedicens, ita ut possit confidenter cum Petro dicere ad Christum: « Nos reliquimus omnia, et secuti sumus te ²³. » Quid ergo mirum faciat, si, quemadmodum terrena sponsa patrem et matrem derelinquit ut mortali sponso adhæreat, ut ait Scriptura, item et ipsa suos pro cœlesti thalamo et sponso abrenuntiet? Quomodo cognationem habere possit in terris, quæ conversationem habet in cœlis? Quomodo, quæ non est filia carnis, sed spiritus, carnales habebit patrem, aut matrem, aut consanguineos? Quomodo, cum proprium corpus fugerit, et semper quantum potest fugiat, utpote carnalem deponens vitam, ullum habebit respectum ad corpora non sua? Quod si, ut aiunt, similitudo est amicitia, et quodlibet simili delectatur, similis fiet dilectis virgo, et in morbum recidet amoris sæculi: porro « amicitia hujus mundi est inimica Dei, » ait Paulus ²⁴, spiritalium nuptiarum paranymphus. Itaque non modo divortium incurret, sed et cœlestis sponsi inimicitiam.

Neque mireris aut doleas quod conjugatis in Scriptura crimini non vertatur rerum sæcularium cura, iis vero quæ virginitatem Deo voverunt, ne delibare quidem sæcularia remittatur, nec ulla vitæ

παριόντα, πᾶν πάθος ψυχῆς τε καὶ σώματος βδελυκτὸν καὶ πανηρόν, πάντα τὸν ἐν μεταωρισμῷ τῆς διανοίας συρφετὸν, πᾶν ἄκουσμα, καὶ θέαμα, καὶ πάντα λόγον, βλάβην παραπέμψαι δυνάμενον εἰς τὴν ψυχὴν. Ἐὰν γὰρ μὴ ταῦτά τις ἐκκόπτειν καὶ περικαθαίρει τὴν βλάβη τῆς καρδίας διὰ μεγίστης ποιῆται τῆς σπουδῆς, καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον οὐ μήποτε ἐνέγκῃ. Δυνατὸν μὲν οὖν, καὶ τοῖς ἐν συζυγίᾳ ζῶσι, τῆς καθαρότητος ἀντιποιεῖσθαι ταύτης, ἀλλὰ μετὰ πλείστης ὄσης δυσκολίας. Διὰ τοῦτο πάντες ὅσοι ἐκ νεότητος ἔλεω Θεοῦ τυχόντες, ὀξύτῳ διανοίας ὄμματι πρὸς ἐκείνην εἶδον τὴν ζωὴν, καὶ τῶν κατ' ἐκείνην ἀγαθῶν ἐρασταὶ γέγονασι, καὶ τὸν γάμον προσηκόντως φεύγουσιν, ἐπεὶ καὶ ἐν τῇ ἀναστάσει, καθάπερ ὁ Κύριος εἶπεν, οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐγκαμίζονται, ἀλλ' ὡς ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ εἰσιν. Ὅστις οὖν ὡς ἄγγελος εἶναι βούλεται Θεοῦ, κἀν ταῦθα κατὰ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀναστάσεως ἐκείνης, ἐπιμιξίας σωμάτων ἀνώτερον ἑαυτὸν δικαίως καθίστησιν. Ἄλλως τε καὶ ἡ πρόφασις τῆς ἀμαρτίας, ἐκ τῆς συζύγου τὴν λαθὴν ἔσχε τὴν ἀρχὴν. Παραιτητέον οὖν τὴν συζυγίαν, τοῖς βουλομένοις μηδεμίαν μηδέποτε τῷ ἀντικειμένῳ παρασχεῖν οἴκοθεν λαθὴν. Εἰ δὲ καὶ τὸ σῶμα τοῦτο δυσήνιον καὶ δυσανάκλητον πρὸς ἀρετὴν, μᾶλλον δὲ καὶ ὡς ἐμφυτον ἀντίθετον περιφέρομεν αὐτὸ, τί ποτ' ἄρα πεισόμεθα, καὶ ἐφ' ὅσον τὴν πρὸς ἀρετὴν δυσχέρειαν αὐξήσομεν, πολλοῖς καὶ διαφοροῖς συνδεθέντες σώμασι; Πῶς δ' ἔξει τὴν ἐλευθερίαν, πρὸς ἣν σπεύθειν ἐπαγγέλλεται, ἡ φύσεως δεσμοῖς πρὸς ἄνδρα, καὶ παῖδας, καὶ τοὺς καθ' αἷμα συνδουμένη πάντας; Πῶς δὲ ἀμερίμνως προσεδρεύσει τῷ Κυρίῳ, τὰς ὑπὲρ τοσοῦτων φροντίδας ἀναδεξαμένη; Πῶς δ' ἔξει τὸ ἀθόρυβον, πλήθει ἐνεσχημένη; Διὰ τοῦτο ἡ ἔντως παρθένος, καὶ ἀφωμοιωμένη τῇ παρθένῳ καὶ ἐκ παρθένου, καὶ τῶν ἐν παρθενίᾳ δεόντως ζησάντων ψυχῶν νυμφίῳ, οὐ τὴν κατὰ σάρκα συζυγίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν κατὰ κόσμον συνοδίαν φεύγει, συγγενέσι πᾶσιν ἀποταξαμένη ὡς ἂν ἔχη πεπαρόρησιασμένως λέγειν μετὰ Πέτρου πρὸς Χριστόν: « Ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι. » Τί δ' ἄρα καὶ καινοπρεπέδες ποιήσεις, εἰ τῆς ἐπιγείου νύμφης πατέρα καὶ μητέρα ἀφείστης, ἕνεκα φθαρτοῦ νυμφίου, καὶ προσκολλημένης ἐκείνῳ, κατὰ τὴν Γραφὴν, αὐτὴ τοῦτο δράσειεν, ὑπερκοσμίου νυμφῶνος καὶ νυμφίου ἕνεκα, τοὺτους καταλείψασα; Πῶς δὲ καὶ συγγενεῖαν ἔξδὸν ἔχειν ἐπὶ γῆς, οἷς [ἐν ἀλλ. τῆς] τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς; Πῶς δ' ἡ μὴ σαρκὸς οὖσα τέκνον, ἀλλὰ πνεύματος, σαρκικὸν ἔξει πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ τοὺς καθ' αἷμα προσήκοντας; Πῶς δ' ἡ καὶ τὸ οἰκεῖον σῶμα φυγοῦσα, καὶ ἀεὶ φεύγουσα κατὰ τὸ δυνατὸν, ὡς τὸν κατὰ σάρκα βίον ἀποτιθεμένη, σχέσιν ὀλω; ἔξει πρὸς τὰ μὴ οἰκεῖα σώματα; Εἰ δὲ καὶ ἡ ὁμοιότης, ὡς φασί, φιλότης, καὶ τὸ ὅμοιον ἀσπάζεταιται πᾶν, ἐξομοιωθήσεται τοῖς φιλουμένοις ἡ παρθένος καὶ περιπεσεῖται τῇ νόσῳ τῆς φιλοκοσμίας αἰῶνι: ἡ δὲ φίλτα τοῦ κόσμου, ἔχθηρα εἰς Θεόν, φησὶ Παῦλος, ὁ

²² Luc. xx, 35. ²³ Matth. xix, 27. ²⁴ Jac. iv, 4.

νομφοστόλος τοῦ πνευματικοῦ νυμφῶνος. Οὐκοῦν οὐ διεξυγῆναι κινδυνεύσει μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἔχθραν τοῦ ὑπερκυσμίου νυμφίου καταστῆναι. Καὶ μὴ θαυμάσης, μὴδ' ἀνιαθῆς, εἰ ταῖς μὲν ἐν συζυγίᾳ παρὰ τῆς Γραφῆς μέμφεις οὐ προσγίνεται μεριμνώσαις τὰ τοῦ κόσμου, ἀλλ' οὐ τὰ τοῦ Κυρίου. Ταῖς δὲ τὴν παρθενίαν ἐπαγγειλαμέναις τῷ Θεῷ, καὶ ψάσειν ὄλωσ τῶν ἐν κόσμῳ ἀπηγγέρευται, καὶ ζῆν ὄλωσ ἐν ἀνέσει οὐκ ἐφείται. Καίτοι καὶ τοῖς ἐν συζυγίᾳ προσφωνεῖ Παῦλος· « Ὁ καιρὸς συνεσταλμένος τὸ λοιπὸν ἐστίν, ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας, ὡς μὴ ἔχοντες ᾧσι, καὶ οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὡς μὴ καταχρώμενοι. »

« Ὁ τοῦ κατὰ τὴν παρθενίαν ἀγῶνος τῆς περὶ τρυφήν καὶ πόσιν ἐγκρατείας, εὐχερεστέραν δὲ δεικνυσιν ἢ πείρα. Καὶ φαίη ἂν τις δίκαια, καὶ ἀληθῆ ὡς εἰ μὲν μὴ ἔλοιτό τις σώζεσθαι, λόγος πρὸς αὐτὸν ἡμῖν οὐδεῖς. Κι δὲ τινι μέλει τῆς οικείας σωτηρίας, οὗτος ἴστω τὸν ἐν παρθενίᾳ βίον πολλῷ τοῦ μιγάδος ἀνυσαιμώτερον ὄντα καὶ ἐπονώτερον.

« Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀφώμεν, ἐκεῖνο δὲ ἐπὶ νοῦν λάβετε μοι, παρθένα, νύμφη Χριστοῦ, κλῆμα τῆς ἀμπέλου τῆς ζωῆς, ὅπερ ἀνωτέρω εἴρηται. Φησὶ γὰρ ὁ Κύριος· « Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀμπέλος, ὑμεῖς τὰ κλήματα, ὁ Πατήρ μου ὁ γεωργὸς ἐστίν. Πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ καρπὸν φέρον, καθαίρει αὐτὸ, ἵνα πλείονα καρπὸν φέρῃ. » Δείγμα τοίνυν ποιοῦ τὴν περὶ σὲ ταύτην ἐπιμέλειαν, τοῦ τῆς παρθενίας σου καρποῦ, καὶ τοῦ πρὸς σὲ φίλτρου τοῦ νυμφίου. Καὶ χαῖρε μᾶλλον, καὶ ἀντιφιλοτιμοῦ τὴν πρὸς αὐτὸν εὐπαίθειαν. Ἄλλως τε καὶ χρυσοῦ μὲν χαλκοῦν τι συμμιγῆς δεξάμενος, κίβδηλος καλεῖται χαλκοῦ δὲ περιτακὲν ψῆγμα δεξάμενος χρυσοῦ, λαμπρότερος ἑαυτοῦ φανείται καὶ στιλπνότερος οὕτω σὲ μὲν καὶ τὰ σὰ ποθεῖν ἐκείναις, ὧ παρθένα, ταῖς μὴ παρθένοις, δόξα σοὶ δὲ ἀτιμίαν φέρει ποθεῖν ἐκείνας ἐπιστρέφει γὰρ σὲ πάλιν ὁ πόθος εἰς τὸν κόσμον τοῦτο μὲν, ὡς πρὸς τοὺς ἐν κόσμῳ ζῶντας σχέσιν ἔχουσιν, καὶ συζῶσαν ἐκείνοις τὴν τῷ κόσμῳ θανοῦσαν τοῦτο δὲ, ὡς προσεῖναι τούτοις βουλομένην, ἃ καὶ αὐτοὶ βούλονται ἂν, ἑαυτοῖς, καὶ τοῖς συγγενέσιν ἑαυτῶν· εὐθηνίαν παντοίων τῶν κατὰ τὸν βίον, πλοῦτον, περιφάνειαν, δόξαν, καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις εὐθυμίαν καὶ οὕτω συμβῆσεται σοι, τοῦ βουλήματος τοῦ σοῦ νυμφίου ἐκπεσεῖν. Ταῦτα γὰρ πάντα τρανώς ἐκείνος ἐν Εὐαγγελίοις ταλανίζει, λέγων· « Οὐαὶ οἱ πλουτοῦντες! οὐαὶ οἱ γελῶντες! οὐαὶ οἱ ἐμπεπλησμένοι! οὐαὶ ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι! » Πῶς οὖν ταλανίζει τούτους; Οὐχ ὡς τὴν ψυχὴν νεκρωμένους; Τίς οὖν τῇ νύμφῃ τῆς ζωῆς συγγένεια πρὸς τοὺς νεκρούς; τίς συνάφεια ταῖς τὰς ἐναντίας βαδίζουσιν ὁδοῦς; Πλαταῖα γὰρ καὶ εὐρύχωρος, δι' ἧς ἐκείνοι φέρονται καὶ μὴ παρακατάσχουσιν ἑαυτούς, τῶν οἶων τι μίξαντες, ἐκπεσοῦνται τελῶς εἰς ἀπώλειαν οὐ δὲ διὰ τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης πύλης καὶ ὁδοῦ πρὸς τὴν ζωὴν εἰσέρχῃ. Διὰ στενῆς δὲ πύλης καὶ ὁδοῦ, οὐκ ὄγκον δόξης, οὐκ ἡδονῆς διάχυσιν, οὐ φόρτον χρημάτων καὶ κτημάτων ἀναθέμενός τις, διέναι δύναται ἂν ἀλλὰ μὴ πλαταῖαν ἀκούσασα, ἐκείνην τὴν ὁδὸν τοῦ βίου, ἄλυπον ἡγοῦ· πολυσυμφορωτάτη γὰρ ἐστὶ καὶ βαρυσυμφορωτάτη. Πλα-

A remissio concedatur. Verumtamen et conjugatos sic affatur Paulus : « Tempus breve est : reliquum est, ut et qui habent uxores, tanquam non habentes sint, et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur ²⁰. » Quod difficilium ego arbitror quam servare virginitatem. Nam jejunium facilius esse quam cibi potusque temperantiam docet experientia. Forsan aliquis recte et vere dixerit, si quis nolit salvari, nullum nos ad hunc habere sermonem, si cui vero cura est de sua salute, sciat hic statum virginitatis conjugali multo utiliorem esse et faciliorem.

δυσανυστότερον ἐγὼ νομίζω. Καὶ τὴν νηστείαν γὰρ, δεικνυσιν ἢ πείρα. Καὶ φαίη ἂν τις δίκαια, καὶ ἀληθῆ ὡς εἰ μὲν μὴ ἔλοιτό τις σώζεσθαι, λόγος πρὸς αὐτὸν ἡμῖν οὐδεῖς. Κι δὲ τινι μέλει τῆς οικείας σωτηρίας, οὗτος ἴστω τὸν ἐν παρθενίᾳ βίον πολλῷ τοῦ μιγάδος ἀνυσαιμώτερον ὄντα καὶ ἐπονώτερον.

B Sed hæc relinquamus. Illud autem in mentem infige, virgo Christi sponsa, quod supra dictum est. Ait enim Dominus : « Ego sum vitis, vos palmites, et Pater meus agricola est. Omnem palmitem, in me ferentem fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat ²¹. » Hanc de te curam habe ut specimen fructus tue virginitatis, et sponsi erga te amoris ; et exsulta magis, et retribue in eum confidentiam. Aliud dicam ; aurum quidem ære ascito mistum, adulterium vocatur ; æs vero circumfusa lamina bracteatum, nitidius seipso videtur et fulgidius. Sic te quidem, virgo, et tua desiderare ; his quæ non sunt virgines, gloria est ; has vero desiderare, tibi dedecus affert : nam te desiderium retrahit ad mundum, tum quia respectum habes ad viventes in mundo, et cum eis vivis, licet mundo mortua ; tum quia eadem eis optas, quæ ipsi sibi et suisque cognatis optant, nempe omnimodam vitæ prosperitatem, divitias, honorem, gloriam, et in his lætitiā, et sic tibi accidet ut voluntate sponsi excidas. Hæc enim omnia ille in Evangelio clare infelicitat, dicens : « Væ vobis divitibus ! vae vobis qui videtis ! vae vobis qui saturati estis ! vae cum benedixerint vobis omnes homines ! » Quomodo igitur hos dicit infelices ? Nonne tanquam anima mortuos ? Quæ igitur sponsæ participatio vitæ cum mortuis ? Aut quæ societas ad contraria ambulantes via ²² ? Nam lata et spatiosa via est ²³, quæ incedunt ; et nisi pedem sistant, et quid de tuis sibi admisceant, incideant profecto in perditionem, tu vero per angustam portam et arctam viam intras ad vitam. Per angustam autem portam et viam nemo tumens gloria, aut voluptate diffluens, aut opum divitiarumque ferens onus, transire posset. Quod autem lata dicatur ista mundi via, non tamen eam sine molestia esse reputes ; nam multis et gravibus plena est calamitatibus. Sed lata et spatiosa vocatur, quia multi sunt qui intrant per eam, et quisque illorum ingenti onustus est caducæ materiæ acervo. Tua autem, virgo, arctissima est via : nam duos simul transeuntes haud capit.

²⁰ I Cor. viii, 29, 31. ²¹ Joan. xv, 1, 2, 5. ²² II Cor. vi, 14. ²³ Matth. vii, 13.

Propterea multam vitam carum quae mundo preoccupatae fuerant, postquam a conjugibus viduatae sunt, praemulatione tuae caelestis vitae mundum abrenuntiantes, tuam elegerunt viam, ut et coronarum essent consortes: quas Paulus jubet honorari, utpote sperantes in Deum, et instantes obsecrationibus et orationibus²⁹. Si quid triste in hac vita inest, id ipsum affert consolationem, et quod triste, dat mortem: nam, dicitur, a saeculi tristitia moritur; quae autem secundum Deum, tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem³⁰. Ideo contraria mundanis bonis beatitudo. Dominus dicens: « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum³¹. » Ad quid autem, postquam dixit: « Beati pauperes; »

subdidit « spiritu? » Ut ostenderet animae moderationem a se beari et laudari. Et quid non dixit: « Beati pauperes spiritus » (sic enim significasset mentis moderationem), sed: « Beati pauperes spiritu? » Ut nos doceret beatam esse ipsam corporis paupertatem et ad regnum caelorum ducere, sed cum animae humilitate perficitur, eique est conjuncta, et ab ea ducit originem. Etenim beatos dicens pauperes spiritu, mirabiliter ostendit quoniam sit sanctis radix et causa praefatae beatitudinis, scilicet illorum spiritus. Hic enim praedicationis evangelicae complexus gratiam, fontem paupertatis e seipso emittit, irrigantem universam superficiem terrae³², scilicet exteriorem nostrum hominem, et perficientem ipsam virtutum paradisum. Nam

hujusmodi paupertas est a Deo beatificata. Verbum autem coacisum, juxta prophetam, dans Dominus super terram, voluntariae et multiformis paupertatis causam, et quidem solam causam ostendit et beatificavit, cumque sicut multi effectus, omnes brevi comprehendit iudicio. Potest enim aliquis pauper esse, imo parcus et temperans, et quidem voluntarie, sed propter gloriam humanam. Hujusmodi vir non est pauper spiritu: nam hypocrisis ex superbia nascitur, quae est opposita paupertati spirituali. Qui autem contritum habet moderatumque et humilem spiritum, non potest non gaudere praedicta frugalitate et humilitate; gloria enim, deliciis, opibus, et omnibus hujusmodi, indignum se ducit. Et is est beatus a Deo pauper qui se his indignum arbitratur. Et is est vere pauper, qui hoc nomen non dimidiat meretur. Itaque divus Lucas dixit: « Beati pauperes³³, non subdens, « spiritu. » Hi sunt auditores, et discipuli, et similes Filii Dei dicentis: « Discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris³⁴. » Ideo ipsorum est regnum caelorum: cohaeredes enim sunt Christi.

καὶ ταπεινώσει. Δόξης γὰρ, καὶ εὐπορίας, εὐπορίας τε καὶ πάντων τῶν τοιούτων, ἀνάξιον οὗτος ἡγεῖται ἑαυτὸν. Καὶ οὗτος ὁ θεὸς μακαριστὸς πτωχός, ὁ ἀνάξιον τούτων ἑαυτὸν ἡγουμένους. Καὶ οὗτος ὁ κατὰ ἀλήθειαν πτωχός, μὴ ἐξ ἡμισίας τοῦ θανάτου ἀντικειμένου, λέγει. Δὲ καὶ Λουκᾶς ὁ θεὸς, « Μακάριοι, εἶπεν, οἱ πτωχοί, » μὴ προσθεῖς, τῷ πνεύματι. Καὶ οὗτοι εἰσιν οἱ ἀκούοντες, καὶ ἀκολουθήσαντες, καὶ ἀφωμοκωμένοι τῷ τοῦ θεοῦ Ἰησοῦ, λέγοντι « Μίσθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶτος εἰμι καὶ ταπεινός τῇ καρδίᾳ,

καὶ εὐρύχωρον αὐτὴν, ὅτι πολλοὶ εἰσιν οἱ διαρχόμενοι ἐκ αὐτῆς· καὶ τούτων ἕκαστος, πολλὸν συμφετὸν τῆς βεβούσης περιεχόμενος ὕλης. Ἡ σὴ δὲ μάλιστα στενή, παρθένα σύνδυο γὰρ ἐργασίμους οὐ χωρεῖ. Ταῦτ' ἄρα καὶ πολλοὶ τῶν ὑπὸ τῷ κόσμῳ προκατειλημμένων, μετὰ τὸ μονωθῆναι τῶν συζύγων, κατὰ ζῆλον τῆς σῆς ὑπερκοσμίου ποιητείας, ἀρνησάμενοι τὸν κόσμον, τὴν σὴν εἴλαντο βαδίζουσιν, ὡς καὶ τῶν στεφάνων κοινονήσαντες, ἕξ καὶ τιμᾶσθαι παραγγέλλει ὁ Παῦλος, ὡς προσκαρτεροῦσας ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς, μετὰ τῆς εἰς θεὸν ἐλπίδος. Εἰ γὰρ τι καὶ τῇ τοιαύτῃ καλλιτεία πρόσστιν ἀναιρῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο παρακλητικῶς ποιητικόν, καὶ βασιλείας οὐρανῶν παρεκτικόν, καὶ σωτηρίας πρόξενον ἐκείνης δὲ καὶ τὸ τερπύλον καὶ τὸ ἀναιρῶν, θανατηφόρον. Ἡ γὰρ λύπη, φησὶν, ἡ κατὰ κόσμον, θάνατον κατεργάζεται· ἡ δὲ λύπη ἡ κατὰ θεόν, μετάνοιαν ἀμεταμέλητον εἰς σωτηρίαν. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἐναντία τῶν ἐν τῷ κόσμῳ καλῶν μακαρίζει ὁ Κύριος λέγων « Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. » Διατί δὲ εἶπεν « Μακάριοι οἱ πτωχοί, » προσέθηκε « τῷ πνεύματι; » ἵνα δείξῃ τὴν μετριότητα τῆς ψυχῆς μακαρίζων καὶ ἀποδεχόμενος. Διατί δὲ οὐκ εἶπε, Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τὸ πνεῦμα, καὶ οὕτω γὰρ ἂν ἐδηλοῦτο τὸ τοῦ φρονήματος μέτριον, ἀλλὰ, « Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι; » Ὡς, ἂν ἡμεῖς διδάξῃ, μακαριστὴν εἶναι καὶ τὴν ἐν σώματι πτωχείαν, καὶ παρεκτικὴν τῆς οὐρανίου βασιλείας, ἀλλ' ὅταν διὰ τὴν τῆς ψυχῆς ταπεινώσιν τελεῖται, καὶ ταύτῃ συνημμένη ᾗ, καὶ ἀπὸ ταύτης ἐχῇ τὴν ἀρχὴν. Μακαρίτας γὰρ τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι, θαυμασίως ὑπέδειξε, ποῦν ἐστὶν ἰσοανει βίβλα καὶ πρόξενον τῆς ἐπιφανομένης πτωχείας τοῖς ἁγίοις, δηλονότι τὸ ἐκείνων πνεῦμα. Τοῦτο γὰρ τὴν τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἐγκολπωτάμενον χάριν, πηγὴν πτωχείας ἀναδίδουσιν ἀπ' ἐνυαυῦ, ποτίζουσαν πᾶν τὸ πρόσαιπον τῆς γῆς, ἡμῶν, τὸν ἐξω δηλονότι ἄνθρωπον, καὶ παράδεισον αὐτὸν ὁρειῶν ἀποτελοῦσαν. Ἡ τοιαύτη γὰρ πτωχεία, κατὰ θεοῦ μακαριστή. Λόγον δὲ συντετριμένον, κατὰ τὸν προφῆτην, διδοῦς ὁ Κύριος ἐπὶ τῆς γῆς, τὸ αἴτιον τῆς ἐθελουσίου καὶ πολυειδοῦς πτωχείας, καὶ ὅτι ταύτης αἴτιον δείξας τε καὶ μακαρίσας, πολλὰ ὄντα τὰ αἰτιατὰ, συμπεριεῖληφεν, ἐν βραχεῖ διδάξας περὶ πάντων. Δύναται γὰρ τις ἀκτῆμων εἶναι, ἀλλὰ καὶ εὐτελής ἐγκρατής, καὶ ταῦτα ἐκουσίως, ἀλλὰ διὰ τὴν ὀξὴν τῶν ἀνθρώπων. Ὁ τοιοῦτος τίνων οὐκ ἔστι τῷ πνεύματι πτωχός. Ἡ γὰρ διαόκρισις ἐξ οἴσεως γεννᾶται αὐτῇ δὲ τῆς ἐν πνεύματι πτωχείας ἐναντία τῷ δὲ συντετριμένον ἔχοντι, καὶ μέτριον, καὶ ταπεινόν τὸ πνεῦμα, τῶν ἀδυνάτων, μὴ καὶ τῇ φαινομένη χαίρειν εὐτελείᾳ τε

καὶ πάντων τῶν τοιούτων, ἀνάξιον οὗτος ἡγεῖται ἑαυτὸν. Καὶ οὗτος ὁ θεὸς μακαριστὸς πτωχός, ὁ ἀνάξιον τούτων ἑαυτὸν ἡγουμένους. Καὶ οὗτος ὁ κατὰ ἀλήθειαν πτωχός, μὴ ἐξ ἡμισίας τοῦ θανάτου ἀντικειμένου, λέγει. Δὲ καὶ Λουκᾶς ὁ θεὸς, « Μακάριοι, εἶπεν, οἱ πτωχοί, » μὴ προσθεῖς, τῷ πνεύματι. Καὶ οὗτοι εἰσιν οἱ ἀκούοντες, καὶ ἀκολουθήσαντες, καὶ ἀφωμοκωμένοι τῷ τοῦ θεοῦ Ἰησοῦ, λέγοντι « Μίσθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶτος εἰμι καὶ ταπεινός τῇ καρδίᾳ,

²⁹ 1 Tim. iii, 3, 5. ³⁰ II Cor. vii, 10. ³¹ Matth. v, 3. ³² Gen. ii, 6. ³³ Luc. vi, 20. ³⁴ Matth. xi, 29.

καὶ εὐρήσατε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἢ ἀλλ' καὶ αὐτῶν ἐστὶν ἡ βία ταῖς οὐρανῶν· ταχέως νόμοι γὰρ εἰσι Χριστοῦ.

Τριμερῶς δὲ οὗτος τῆς ψυχῆς, καὶ ἐν τρισὶ δυνάμεισι θεωρουμένης, λογιστικῆς, θυμικῆς τε καὶ ἐπιθυμητικῆς, καὶ νοσοῦσης κατὰ ταῦτα πάντα, εἰκότως ὁ ταύτην ἰώμενος Χριστὸς ἀπὸ τοῦ ἐσχάτου τῆς ἐπιθυμίας ἤρξατο τῆς θεραπείας. Ὑλῆ μὲν γὰρ θυμοῦ, ἐπιθυμία ἀποτυγχάνουσα· τοῦ δὲ μετεωρισμοῦ τῆς διανοίας, ἄμφω ταῦτα διακείμενα κακῶς· καὶ οὐκ ἂν ποθ' ὑγιὲς ὄφθαι, οὔτε τὸ τῆς ψυχῆς θυμούμενον, μὴ τῆς ἐπιθυμίας προτέρας ἰαθείης· οὔτε τὸ λογιζόμενον, μὴ ἄμφω τούτων προτεθεραπευμένων.

Τοῦ δὲ ἐπιθυμητικοῦ πρώτον πονηρὸν γέννημα, τὴν φιλοκτημοσύνην ἐξετάσας εὐροίς ἂν. Αἱ γὰρ κερδὲς τὸ ζῆν συντελοῦσαι τοῖς ἀνθρώποις ἐπιθυμία, οὐχ ὑπαίτιος· θεὸς καὶ ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων συμπεφύκασι ἡμῖν. Ἡ δὲ φιλαργυρία, μικρὸν ὕστερον προσφύεται παισὶν εἰσι οὔσιν. Ὅθεν φαίνεται, ὡς οὐκ ἐκ φύσεως, ἀλλ' ἐκ προαιρέσεως ἔχει τὴν ἀρχήν. Ἐξέαν δὲ αὐτὴν πάντων τῶν κακῶν δικαίως ὀνόματεν ὁ θεοπάσις Παῦλος. Τὰ μὲν γὰρ τῶν κακῶν αὕτη πέφυκε γεννᾶν· φειδωλία, καπιλείας, ἀρπαγῆς, κλοπῆς, καὶ ἀπλῶς πᾶν εἶδος πλεονεξίας, ἣν δευτέραν ἐδωλολατρείαν ὁ αὐτὸς προσηγόρευσε. Τοῖς δὲ μὴ φουμένοις ἐξ αὐτῆς, σχεδὸν πᾶσι χρητῆσι τὴν ὕλην τῆς συστάσεως. Ταῦτα δὲ πάντα, ὅσα ἐκ φιλοκλίης τίκονται, ψυχῆς εἰσι πάθη, ζέσιν οὐκ ἐχούσης πρὸς ἀγαθοεργίαν. Τῶν γὰρ ἀπὸ φύσεως ἐχόντων τὴν ἀρχήν παθῶν, τὰ ἐκ προαιρέσεως εὐαπαλλακτικώτερα εἰσι· δυσἀπόβλητα δὲ τὰ ἐκ φιλαργυρίας πάθη, κατεργάζεται ἡ ἀπιστία τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας. Ταύτη γὰρ ὁ μὴ πιστεύων ἐπὶ χρήμασι πέποιθε. Καὶ τοῦ Κυρίου λέγοντος ἀκούων, ὡς «Εὐκοπώτερόν ἐστι, κάμηλον διὰ τρυπήματος βελόνης εἰσελθεῖν, ἢ πλοῦσιον εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν,» αὐτὸς παρ' οὐδὲν θέμιος βασιλείαν, καὶ βασιλείαν οὐράνιον, καὶ αἰδίων, ποθεῖ πλοῦτον, γῆνόν τε καὶ διαρρέοντα πλοῦτον, ὃς καὶ μὴ παρῆ τοῖς ποθοῦσιν, αὐτῷ τῷ ποθεῖσθαι ζημιῶν τὰ μέγιστα. Ἐμπίπτουσι γὰρ εἰς πειρασμοὺς καὶ παγίδας τοῦ διαβόλου, καθά φησι Παῦλος, οἱ ἐπιθυμούντες πλοῦτεῖν. Ἀλλὰ καὶ παραγενόμενος οἰκνῶν, ἔδειξε μηδὲν εἶναι· εἶθ' ὡς [ἐν ἀ.λ.λ. εἰθ' ὡς] μὴ παρὼν διψώμενος, ὑπὸ τῶν μηδὲ τῆς πείρας νόον εἰληφώτων. Οὐ γὰρ ἐξ ἐνδεΐας ὁ δύσερος οὗτος ἔρωις· αὕτη δὲ ἐξ αὐτοῦ μάλλον· ἐξ ἀφροσύνης δ' αὐτοῦ· ἀφ' ἧς καὶ ὁ καθαιρῶν τὰς ἀποθήκας ἐκεῖνος, καὶ μείζονας οἰκοδομῶν, παρὰ τοῦ κοινῶς Δεσπότου Χριστοῦ δικαιοτάτα καλεῖται. Πῶς γὰρ οὐκ ἄφρων, ὃς τῶν μηδὲν ὁ ἦσιν δυναμένων ἕνεκα (οὐδὲν γὰρ ἐκ τοῦ περισσοῦ ἐστὶν ἡ ζωὴ αὐτῷ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ), τούτων οὐκ χάριν, τὰ λυσιτελέστατα προδίδωσι, καὶ οὐ σοφῶς γίνεται πραγματευτῆς, καὶ τῶν ἀναγκαίων αὐτῶν, κατὰ τὸ δυνατόν ὑφαιρῶν, καὶ προστιθεὶς τῷ κερφαλαίῳ τῆς οὐκ πολυφόρου καὶ πολυκερδοῦς ἐμπορίας, ἢ γεωργίας, γεωργίας, ἢ, καὶ πρὶν ἐφυστάναί τὴν τοῦ ἀμητοῦ καιρὸν, εἰς ἑκατὸν πολυπλασιάζει τὸ καταβλήθῆναι· οἷον προδεικνῶσα τὸ μέλλον κέρδος, καὶ

A Cum autem anima tripartita sit et in tres divisa facultates, nempe in rationabilem, irascibilem et concupiscibilem, cumque his omnibus ægretet, merito medicus ejus Christus ab ultima, nempe a concupiscentia, curationem cœpit. Namque a concupiscentia iram, hæc autem ducit mentem superbia inficiunt: neque unquam sanaretur anima ira, nisi sanata prius concupiscentia; neque intellectus, nisi ambabus illis antea curatis.

Prænam autem concupiscentiæ pravam sobolem si quæras, invenies amorem esse divitiarum. Desideria ad vivendum conferentia, vitiosa non sunt, ideoque a teneris unguibus nobis sunt insita. Pecuniæ autem cupiditas paulo post, nobis adhuc pueris innascitur: unde liquet eam haud a natura, sed a voluntate oriri. Atqui illam omnium malorum radicem merito appellavit divus Paulus³⁵. Quædam enim malorum ipsa parit, nempe parcimoniam, inangonium, rapinam, furiam, uno verbo omne genus avaritiæ, quæ altera simulacrorum servitus ab eodem nuncupatur³⁶. Et quæ non generat, fere omnia nutrit et sustentat. Quæcunque autem ex pecuniæ studio nascuntur, sunt passionis animæ fervorem non habentis ad bona opera. Ortæ enim a voluntate passionis facilius pelluntur, quam natura insitæ; sed difficile ejectionis vitia ex avaritia cupiditate nata, ob diffidentiam divinæ Providentiæ. Qui enim huic non credit, in divitias confidit. Et quamvis Dominum audiat dicentem: «Facilius est pauperem, et foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cœlorum³⁷,» ipse pro nihilo reputans regnum et quidem regnum cœlestis et æterni, appetit divitias, terrestres et fluxas divitias, quæ si non adsint desiderantibus, ipso desiderio maxime nocent. «Nunc qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et in laqueum diaboli, ut ait Paulus³⁸.» Imo qui ex seipsis divitias habent, tanquam nihil habentes sibi videntur, ac proinde, quæ non habent, sitiunt, ne experientia quidem sapientes facti. Neque enim venit ab egestate miserimus iste amor, sed potius hæc ab illo, ipse vero ex insania, unde ille destruens horrea sua et majora faciens, stultus rectissime a Domino nostro Jesu Christo vocatur. Quomodo enim non insanus, qui pro rebus nihil prodesse valentibus (nam minime abundantiorum habet vitam ex his quæ possidet), pro istis, inquam, pretiosissima tradit, nec sapientem imitatur negotiatorem, ab ipsis necessariis quantum potest detrahentem, quod addat summæ lucrosissimi feracissimique mercatus et prædii? prædii scilicet, quod antequam advenerit tempus messis, centesima fruge semen multiplicat, velut præmonstrans futurum lucrum, et colligendam in tempore tritici mensuram ineffabilem et incompre-

³⁵ I Tim. vi, 10. ³⁶ Coloss. iii, 5. ³⁷ Matth. xix, 24. ³⁸ I Tim. vi, 9.

hensibilem, et hoc mirabilissimum, quod tanta e A tantulis prodeat cellariis seges.

Ita ne in divitiis quidem homines deficiat amoris opum causa, sed egestatem timent, promittentem omnia hincce adjicienda quærentibus regnum Dei ³⁹, minime credentes, et has tantum æstimantes divitias, etiamsi omnibus circumfluant, ab ista morbifica et exitiali cupiditate nonquam resipiscunt, sed semper congerentes, sibi imponunt onus inutile, vel potius novissimum sibi adhuc vivis tabulum circumponunt. In meram enim terram homines mortui infodiuntur, in aurea autem humo, viventis avari animus. Et fetidum est hoc istius sepulcrum his qui sanos habent sensus, et tanto magis, quanto plus adjiciet terræ. Namque ingravescit sepulcrum illorum infelicitum ulcus, et ejus putor usque ad B cælum fertur, et ad angelos Dei, et ad Deum. Et sic execrabilis facti, et abominationis vere homines, putruerunt, ut Davidicum loquar, a facie insipientiæ suæ ⁴⁰.

Liberat autem homines ab hac fetida lethiferaque tæbe, electa voluntarie et non ad hominum laudem inopia, id est, spiritualis paupertas quam Dominus beatam prædicavit.

Monachus vitio illo laborans, non potest esse subditus. Si autem perseveret maxima cum pertinacia, valde timendum est ne irremediabilibus vel corporis incidat malis. Giezi et Judas, ex Veteri et Novo Testamento, apta sunt exempla. Alteri enim succurrit lepra, imago animæ insanabilis, alter in C agro sanguinis, ex laqueo detractus, præceps crepuit medius, et diffusa sunt viscera ejus ⁴¹.

Sed si paupertas antecedit obedientiam, quomodo præcurret antecedenti consequens? Si autem illa vitæ monachicæ est velut elementare quoddam principium, quomodo aliquam aliam iuctarum vitæ hujus bene sufferat, qui non prius divitiis abrenuntiaverit? Quid enim? etiam si ad obedientiam ille sit reprobus, attamen requiescet solus in cella, seorsum quiescens et orationi vacans? At: « Ubi est thesaurus tuus, ait Dominus, ibi est et cor tuum ⁴². » Quomodo igitur mentaliter intuebitur sedentem ad dexteram majestatis in cælis, in terra thesaurizans? D Aut quomodo regnum hæreditabit, quod ne concipere quidem mundo corde passio permittit? Et quidem propter illud: « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. »

Vides quam multas per unam beatitudinem circumcidit Dominus passiones. Quin imo, non illas tantummodo, cum dixerimus divitiarum amorem esse primum pravæ concupiscentiæ filium. Est enim huic et secundus horridior, et tertius haud minus nequam.

Quis est igitur secundus? Amor gloriæ. Nobis enim proficientibus ætate et adhuc juvenibus,

τὴν ἐπὶ τοῦ καιροῦ φορὰν, ὡς ἀνεκλάλητόν τε καὶ ἀνευνόητόν· καὶ τὸ παραδοξότατον, ὅσον ἂν ἀπὸ στενωτέρων ἢ ταμείων τὰ σπέρματα· οὕτως οὐδὲ ἐπ' ἀγαθῶ τοῖς ἀνθρώποις πρόφασις ἐφέσεως τοῦ πλουτεῖν ὑπολέλειπται· ἀλλὰ τὴν ἐνδοξίαν ὑφορῶνται, τῷ προσθέσειν ὑπεσχημένῳ τὰ τῆδε πάντα, τοῖς ζητοῦσι τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν, μὴ πάντως πιστεύοντες, καὶ ταύτην μόνην ἔχοντες ἀφορμὴν, καὶ πάντα περιβάλλονται, τῆς νεσερᾶς καὶ ἀπολουμένης ἐπιθυμίας οὐδέποτε ἀναφέρουσιν· ἀλλ' αἰεὶ συλλέγοντες, ἑαυτοῖς ἀνκειθέασι φόρτον ἀνόνητον, μᾶλλον δὲ καινότερον ἐστὶ ζῶσι τάχον περιτιθέασι. Τῇ μὲν γὰρ ἀπλῶς γῆ τὴν ἀνθρώπων αἱ νεκροὶ κατορῶνται· τῷ δὲ κατὰ χρυσοῦ χεῖρ ὁ τοῦ ὧτος φιλαργύρου νοῦς. Καὶ δυσώδετερος οὗτος ὁ τάφος· ἐκείνου, τοῖς ὑγιῶς ἔχουσι τῶν αἰσθήσεων· καὶ τσαῦτον μᾶλλον, ὅσον πῖνον ἐπιθήσει τὴν χεῖρ. Νικᾷ γὰρ τὸ τῶν κατακεχωσμένων ἐκείνων ἀθλίων ἔλκος· καὶ μέχρι οὐρανοῦ τὰ τῆς ὀσμῆς φέρεται, καὶ τῶν ἀγγέλων Θεοῦ, καὶ Θεοῦ. Καὶ βδελυκτοὶ ταύτη γίνονται, καὶ τῆς ἀπιστροφῆς ὄντως ἄνθρωποι. Δαυϊτικῶς εἰπεῖν, ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης αὐτῶν προσοξέσαντες. Ἀπκλάττει δὲ τοὺς ἀνθρώπους, τοῦ δυσώδους καὶ νεκροποιῦ τούτου πάθους, ἢ μὴ πρὸς ἀνθρωπρέσειαν ἐθελοῦσις ἀκτήμοσύνῃ· ταυτὸν δ' εἰπεῖν ἢ ἐν πνεύματι πτωχεῖα, ἣν ὁ Κύριος ἐμακάρισε. Μοναχὸν τὸ πάθος τοῦτ' ἔχοντα ὑποταγῆναι ἀδύνατον. Ἄν δὲ παραμένῃ περιεπων οὐ μάλιστα, πολὺ τὸ δέος, μὴ καὶ ἀνηκέστοις κατὰ σῶμα περιπέσει κακοῖς. Γιεζὴ καὶ Ἰούδας, ἐκ Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης, ἰκανὰ ὑποδείγματα. Τῷ μὲν γὰρ λέπρα ἐξήθησε, δείγμα τῆς ἀθεραπεύτου ψυχῆς· ὁ δὲ ἐν πῶ χωρίῳ τοῦ αἵματος, ἐξ ἀγγόνης χωρισθεῖς [ἐν ἀλλ. χωρήσας], πρηγῆς ἐλάκησε μέσος, καὶ ἐξεχύθη τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ.

Εἰ δὲ ἡ ἀποταγή προηγείται τῆς ὑποταγῆς, πῶς ἔσται πρὸ τοῦ ἔχουμένου τὸ ἐπόμενον; Εἰ δὲ καὶ τῆς κατὰ μοναχὸς πολιτείας, οὐδὲν τις στοιχειώδης ἀρχὴ καλλέστηκεν αὕτη, πῶς ἂν ἕτερόν τινα διενέγκῃ καλῶς τῶν κατ' αὐτὴν ἀγώνων, ὁ μὴ χρήμασιν ἀποταξάμενος πρότερον; Τί γὰρ, εἰ καὶ πρὸς ὑποταγὴν ὁ τοιοῦτος ἀδίκιμος, ἀλλ' ἡσυχάσει καθ' ἑαυτὸν τῷ κελλίῳ, κατακρόνας σχολάζων, καὶ προσευχῇ προσηνέχων; Ἄλλ', « Ὅπου ὁ Θεσαυρὸς σου, φησὶν ὁ Κύριος, ἐκεῖ καὶ ὁ νοῦς σου. » Πῶς οὖν νεσρῶς ἀτενίσει πρὸς τὴν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς καθήμενον, ἐπὶ γῆς θεσαυρίζων; Πῶς δὲ κληρονομήσει τὴν βασιλείαν, ἣν οὐδ' ἐπὶ νοῦν λαθεῖν, ὑπὸ τοῦ πάθους καθαρῶς συγχωρεῖται; Διὰ τοῦτο· « Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. »

Ὅρξες ὅσα δι' ἐνὸς μακτισμοῦ περιέκοψεν ὁ Κύριος πάθη. Ἄλλὰ γὰρ οὐ ταῦτα μόνον, ἐπεὶ καὶ πρῶτον γέννημα τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας τὴν φιλοῦλίαν εἰρήκαμεν. Ἔστι γὰρ αὐτῇ καὶ δεύτερον φευκτότερον, καὶ τρίτον, τῇ κακίᾳ οὐχ ἥττον.

Ποῖον δὲ τὸ δεύτερον; Ἡ φιλοδοξία. Προϊούσης γὰρ τῆς ἡλικίας, πρότερον τῆς φιλοσαρκίας ὑπαντᾷ

³⁹ Matth. vi, 33. ⁴⁰ Psal. xxxvii, 6. ⁴¹ Act. i, 18. ⁴² Matth. vi, 21.

τουτὶ τὸ πάθος, ἔτι νέοις αὔσι, καθάπερ προοίμιον κακῶν ἐκείνης. Φιλοδοξίας δὲ εἶδος, ἐνεῖνο λέγω νῦν, ὃ πρὸς καλλωπισμοὺς βλέπει σωμάτων, καὶ πολυτελείας ἐνδουμάτων ἢν καὶ κοσμικὴν κενοδοξίαν οἱ Πατέρες λέγουσι. Τὸ γὰρ ἕτερον εἶδος τῆς κενοδοξίας, τοῖς ἀρετῇ [ἐν ἄλλ. ἀρετῆν] διενεγκούσιν ἐπιτίθεται, συνεπαγόμενον οἴησιν τε καὶ ὑπόκρισιν, δι' ὧν συλησσι καὶ διασκεδάσαι τὸν πνευματικὸν πλοῦτον ὁ ἐχθρὸς μηχανᾶται. Ταῦτα δὲ πάντα, τελείας τεύξεται τῆς θεραπείας αἰσθήσει τε καὶ πόθῳ τῆς ἀνωθεν τιμῆς, μετὰ τοῦ ἀνάξιον ἐκείνης ἑαυτὴν ἡγεῖσθαι τὴν ποθοῦσαν· καὶ τῆς ἐπ' ἀνθρώπων εὐτελείας καρτερίῃ, μετὰ τοῦ ἄξιον αὐτῆς ἡγεῖσθαι. Πρὸς δὲ, καὶ τῷ τῆς οἰκείας δόξης, προτιμοτέραν ἡγεῖσθαι τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν λέγοντα· «Μὴ ἡμῖν, Κύριε, μὴ ἡμῖν, ἀλλ' ἢ τῷ ὀνόματι σου δὸς δόξαν.» Κεν τι τῶν ἐπαινετῶν ἐξεῖργασμένον οἶδεν ἑαυτὸν, τῷ Θεῷ λογιζέσθαι τὴν αἰτίαν τοῦ κατορθώματος, καὶ τούτῳ χρῆναι καὶ ὑπὲρ τούτου δόξαν εὐγνωμόνως ἀναπέμπειν, ἀλλ' οὐχ ἑαυτῷ. Οὕτω γὰρ χαιρήσει μὲν ὡς δῶρον λαβὼν τὴν ἀρετῆν· οὐχ ἐπαρθήσεται δὲ, ὡς οἴκοθεν μηδὲν ἔχων· ἀλλὰ καὶ ταπεινωθήσεται, τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανόου ἔχων ἐπὶ τὸν Θεὸν ἡμέρας καὶ νυκτὸς, ὡς τοὺς ὀφθαλμοὺς παιδίσκη, ψαλμικῶς εἰπεῖν, ἐπὶ τὰς χεῖρας τῆς κυρίας αὐτῆς· δεδιῶς μὴ τοῦ μόνου καὶ δόντος καὶ συνέχοντος ἐν τῷ καλῷ διαζευχθεῖς, εἰς τὸ τῆς κακίας βάραθρον κατενεχθῆ. Τοῦτο γὰρ πῖσχει ὁ οἴησει δουλεύων καὶ κενοδοξία. Συνεργεῖ δὲ πρὸς τὴν τούτων ἴασιν διαφερόντως καὶ ἡ ἀναχώρησις· καὶ τὸ καταμόνας πολιτεύεσθαι, καὶ τῇ κέλλῃ παραμένειν ἐπησθημένον μέντοι τῆς προαιρέσεως τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν, καὶ οὐχ ἰκανὸν λογιζόμενον ἑαυτὸν συναναμίγνυσθαι ἀνθρώποις. Ταῦτα δὲ τί ἄλλο ἐστίν, ἢ ἡ ἐν πνεύματι πτωχεία, ἣν ὁ Κύριος ἐμακάρισεν, «Ἄν δέ τις ἐπὶ νεῦν λάβῃ καὶ τὰ πεφυκότα προσγίνεσθαι παρ' αὐτοῦ τοῦ πάθους ἀίσχη, φεύξεταί τὴν κενοδοξίαν ἢ δυνάμειος ἔχει. Ποθῶν γὰρ τὴν παρ' ἀνθρώπων δόξαν, ἐξ αὐτῶν τῶν ὑπὲρ αὐτῆς ἔργων, ἀδοξία περιτυγχάνει. Ὄρας γὰρ ἐπιμελούμενος, καὶ μέγα φρονῶν ἐπὶ προγόνων εὐκλείῃ, καὶ ἐπ' εὐχροῖα περιβολαίων, καὶ τοιούτοις ἄλλοις σεμνυνόμενος, δῆλον ἑαυτὸν ποιεῖ, νηπιώδους ἔτι φρονήματος ἐπειλημμένον. Καὶ γὰρ ταῦθ' ἐμοῦ πάντα, χροῦς τί δὲ χροῦς ἀτιμότερον; ἢ δὲ μὴ πρὸς σκέπην, ἢ θάλψιν χρωμένη τῇ περιβολῇ τοῦ σώματος, ἀλλ' ἐπτοημένη πρὸς μαλακότητάς τε καὶ στιλπνότητάς, οὐ μόνον τὴν ἀκαρπίαν τῆς οἰκείας ψυχῆς, τοῖς ὀρώσι καταγγέλλει, πρὸς δὲ τούτῳ, καὶ τὴν τῶν ἐταιριζομένων ἀσχημοσύνην ἐπιτίθεται. Παντὸς δὲ μᾶλλον ἀκουέτω τοῦ λέγοντος, ὅτι· «Οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες, ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλείων εἰσὶν ἡμῶν δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς εἶναι.» φησὶν ὁ θεσπέσιος Παῦλος. Μὴ οὖν διὰ τὴν ἐν ἐνδύμασι βλακείαν, εἰς τὰς σκηνὰς ἀπ' οὐρανοῦ ριφῶμεν τοῦ κοσμοκράτορος τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου. Τοῦτ' αὐτὸ πάσχουσι καὶ οἱ πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων δόξαν τὴν ἀρετῆν μετιόντες. Οἱ γὰρ λαχόντες τὸ πολίτευμα ἔχειν ἐν οὐρανοῖς κα-

A ante amorem carnalem subrepat istud vitium, tanquam malum ejus præludium. Hoc dico nunc genus gloriæ, quod pulchritudinem considerat corporum, et vestium sumptuositatem, et quod vanam mundi gloriam Patres nuncupant. Alterum inanis gloriæ genus virtute excellentes subit, superbiam suggerens et hypocrisim, quibus subripere ac dissipare spirituales divitias inimicus machinatur.

Hæc autem omnia perfecte sanabit, qui æstimat et appetit cœlestem gloriam, ea simul cum desiderio se habens indignum, et hominum suffert contemptum, eo simul se dignum existimans, et in super propria gloriæ præponit gloriam Dei, juxta illud Psalmistæ: «Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam»⁴³. Et si ejus laudabilis actionis sibi est conscius, scit Deum esse habendum ut auctorem boni hujus operis, et de hoc illi gloriam merito, non sibi vindicandum. Sic letabitur quod virtutem dono acceperit, sed non efferetur cum a se nihil habeat, imo humiliabitur, oculos mentis ad Deum levans die ac nocte, sicut oculos ancillæ, ait psalmista, in manibus dominæ suæ⁴⁴, quia timet ne, a solo datore et conservatore boni separatus, in mali abyssum detrudatur; quod ei accidit qui superbiam inservit et inani gloriæ.

Ad illas passiones sanandas confert etiam et utile est scorsim secedere, et in solitudine vivere, et in cella permanere, sentiendo tamen propriæ voluntatis infirmitatem, seque indignum reputando conversatione hominum. Hoc autem quid aliud est quam spiritualis paupertas, quam Dominus beataci dixit?

Si quis autem mente concipiat profluentia ex ipsa passione dedecora, vanam gloriam totis viribus fugiet. Nam quærens hominum existimationem, ex ipsis operibus ad eam intentis ducit ignominiam. Siquidem de pulchritudine curans, et superbiens de proavorum nobilitate, ac de fulgidis vestium coloribus, et de aliis hujusmodi gloriens; ostendit se puerili adhuc spiritu inflatum. Etenim hæc universa pulvis sunt, quid autem pulvere vilius? Quæ porro non ad tegendum vel calefaciendum corpus vestimentis utitur, sed ad molliem et splendorem advolet, non solum sterilitatem animæ suæ videntibus annuntiat, sed præterea meretricum impudentiam superinduit. Ante omnia audiat dicentem «Qui mollibus vestiuntur, in domibus regni sunt»⁴⁵. At nostram conversationem esse in cœlis divus ait Paulus. Ne igitur indumentorum molliem nos de cœlo detradamus in tabernacula principis tenebrarum hujus sæculi.

Idem accidit virtutem colentibus propter hominum existimationem. Quibus enim obtigerat conversationem habere in cœlis, deducunt, heu! in pulverem suam gloriam, Davidicam⁴⁶ maledictionem in se trahentes. Nam eorum oratio non ascendit in cœlum, sed omne opus deorsum ruit, non circum-

⁴³ Psal. cxiii. ⁴⁴ Psal. cxlii. ⁴⁵ Matth. xi, 8 ⁴⁶ Psal. vii, 6.

datum pennis divinæ charitatis terrenos actus nostros sursum rapientis: ita ut labores subeant, et mercedem non lucrentur. Quid dico, mercedem non lugrantur? Lucrifaciunt quidem, sed ignominiam, et cogitationum inconstantiam, et animi servitutem ac perturbationem. « Quoniam Deus dissipavit ossa eorum qui hominibus placent: confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos »

καὶ λογισμῶν ἀστασίαν, καὶ διανοίας ἀλχηλωσίαν, καὶ παρρηχὴν. « Κύριος γὰρ, φησί, διεσκόρπισεν ὀστά ἀνθρωπαρέσκων. Κατησχύνθησαν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐξουδένωσεν αὐτούς.

Passio hæc est omnium passionum subtilissima. Ideo virtutis athleta debet, haud quidem auxilium querere aut consensum fugere, sed tentationem ut consensum habere et cavere. Vix enim vel sic celeritatem lapsus præcurret, et etiamsi tantam adhibeat cautionem, tentatio est compunctionis causa. Si vero non sic agatur, superbix locus paratur. Hac autem laborans difficile resipiscit, vel potius insanabilis est: diabolicum enim est peccatum. Sed etiam ante hoc, placendi hominibus cupiditas tantum servis eius affert domum, ut vel circa fidem naufragent » juxta eum qui dicit: « Quomodo vos potestis credere in me, qui gloriam ab hominibus accipitis, et gloriam quæ a solo Deo est, non quaeritis »? » Quid tibi, o homo, et hominum gloria, vel potius vano gloriae nomini, quod ipsa re non caret modo, sed et privat, et præterea generat in alios invidiam, invidiam quidem istam cædis magistram, et causam primi homicidii, imo postea homicidii?

Numquid ad naturam confert, quod eam conservet, aut custodiat, aut lapsam aliquatenus suscitaret atque sanet. Nemo prorsus dicere possit quid conferat. Imo equidem arbitror etiam hoc esse malum in causa. Et si quis diligenter indagare velit, eandem inveniet subtiliter causam plerumque turpissima suadentem et exprobrantem, atque nunc larva se impudenter exuientem, nunc libidinosos pudore suffundentem.

Et quidem ethicae doctrinae magistri nullum sine illa opus in vita fieri putant. Proh errorem, quem ne erubescunt quidem dicere! At nos sic edocti sumus, qui præclaro nuncupamur nomine illius qui nostram naturam de seipso misericorditer unxit, eadem ipsum habemus actionum spectatorem, ad quem intendentes, per ipsum et propter ipsum omne quod est optimum operantur, omnia ad Dei gloriam facientes, et hominibus placere nullatenus cupientes; vel potius non placentes, ut ait Paulus, summus interpres legislatoris, legifer ipse noster: « Si hominibus placere, Christi servus non essem ».

Verum videamus an tertius etiam pravæ concupiscentiæ filius beatificata perimatur paupertate.

Tertius porro filius animæ concupiscentiæ ægrota-
tantis, est ventris servitus, a qua omnis est carnalis

τασκηνοῦσι, φεῦ! εἰς χεῖρ τὴν ἑαυτῶν δόξαν, τὴν Δαβιτικὴν ἀρὰν ἐφ' ἑαυτούς ἔλκοντες. Οὕτε γὰρ ἡ προσευχὴ αὐτῶν ἀνεισι πρὸς οὐρανὸν, καὶ τῶν σπουδασμάτων κάτω πίπτει, τὰ πτερὰ τῆς μεταβολῆς εἰς ἐπὶ γῆς πράξεις ἡμῶν ποιούσης θαλάσσης ἀγάπης οὐ περιεκείμενον· ὥστε καὶ πόνους ὑφίστανται, καὶ τοὺς μισθοὺς οὐ καρποῦνται. Καὶ τί λέγω τὴν τῶν μισθῶν ἀκαρπίαν; Καρποφοροῦσι μὲν οὖν, ἀλλ' αἰσχύνονται, ἀκαρπίαν;

Καρποφοροῦσι μὲν οὖν, ἀλλ' αἰσχύνονται, ἀκαρπίαν; Καρποφοροῦσι μὲν οὖν, ἀλλ' αἰσχύνονται, ἀκαρπίαν;

Τοῦτο τὸ πάθος λεπτότατόν ἐστι παθῶν ἀπάντων. Διὸ δεῖ τὸν προσπαλαίοντα, μὴ τὸν συνδυασμὸν ἐτάζειν, ἢ τὴν συγκατάθεσιν φεύγειν, ἀλλ' αὐτὴν τὴν προσβολὴν, ὡς συγκατάθεσιν λογίζεσθαι τε καὶ φυλάττεσθαι. Μόλις γὰρ ἂν οὕτω τὸ τάχος τῆς ἤττης παραδράμη· κἂν μὲν οὕτω πράττη νήφων, ἢ προσβολὴ γίνεται κατανόξιος πρόξενος. Εἰ δὲ μὴ, τῇ ὑπερηφανίᾳ τόπος ἐτοιμάζεται. Ταύτην δὲ ὁ προσλαβόμενος, δυσανακλήτως, μᾶλλον δὲ καὶ ἀνιάτως ἔχει. Διαβολικὸν γὰρ ἐστὶ τὸ πτώμα· ἀλλὰ καὶ πρὸς τοῦτο, τὸ τῆς ἀνθρωπαρέσκιας πάθος, τοσαύτην ἐπαντελεῖ τοῖς κεκτημένοις βλάβην, ὡς καὶ περὶ αὐτὴν τὴν πίστιν ναυαγεῖν, κατὰ τὸν εἰπόντα: « Πῶς δύνασθε πιστεῦειν εἰς ἐμὲ, δόξαν παρὰ ἀνθρώπων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες; » Ἴδὲ δὴ σοὶ καὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων δόξῃ, ὦ ἄνθρωπε, μᾶλλον δὲ τῷ κενῷ τῆς δόξης ὀνόματι, καὶ οὐκ ἐστερημένῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ στερητικῷ τοῦ πράγματος, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ γεννητικῷ τοῦ φθόνου; φθόνου, τοῦ δυνάμει φθόνου, καὶ προξένου τῆς πρώτης μισσηρίας, καὶ τῆς ὑστερον θεοκτονίας;

Ἄρα τι συντελεῖ τῇ φύσει, συνέχον, ἢ φυλάττον, ἢ σφάλλουσαν ἀναλαμβάνον ἐπώσων αὐτὴν καὶ ἰώμενον; Πάντως οὐκ ἂν ἔχει τις εἰπεῖν ὅτι. Ἄλλ' οἶμαι καὶ τοῦτ' εἶναι καὶ τῶν ἐν προφάσει παραχρήσεων ἔλεγχον. Εἰ δὲ τις ἀκριβῶς ἐξετάσαι θελήσει, τὴν αὐτὴν δολερῶς εὐρήσει καὶ προξενούσαν τῶν αἰσχίστων τὰ πλεῖστα, καὶ ἀπελέγχουσαν· καὶ τὸ προσωπεῖον ἀναιδῶς ἀποτιθεμένην ἐσθότε κἀνταῦθα, καὶ τοὺς ἐρραστὰς καταισχύνουσαν· κἂν οἱ τῶν Ἑλληνικῶν δογμάτων καθηγεμόνες, οὐδὲν αὐτῆς ἀνευ τῶν ἐν τῷ βίῳ κατορθωμάτων αἰώνεται. Φεῦ τῆς πλάνης, ὅτι μὴδ' αἰσχύνονται λέγοντες! Ἄλλ' ἡμεῖς οὐχ οὕτως ἐδιδάχθημεν, οἱ φερωνύμως ἐκώνομοι, τοῦ δι' ἑαυτοῦ φιλανθρώπως τὸ ἡμέτερον χρίσαντος· ἀλλ' αὐτὸν ἔχομεν τῶν πραττομένων ἐπόπτην· πρὸς ἃν οἱ βλέποντες, δι' αὐτοῦ τε καὶ δι' αὐτὸν πᾶν ὅ τι κάλλιστον κατορθοῦσι, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιῶντες, καὶ ἀνθρώποις ὅλως ἀρέσκειν οὐκ ἐπιέμενοι· μᾶλλον δὲ οὐδ' ἀρέσκοντες, κατὰ Παῦλον τὸν ἄκρον μύστην τοῦ νομοθέτου, καὶ νομοδότην ἡμῶν· « Εἰ γὰρ ἔτι, φησὶν, ἀνθρώποις ἡρεσκοῦ, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἦμην. » Ἄλλὰ γὰρ ἴδωμεν, εἰ καὶ τὸ τρίτον ἔχονον, τῆς κακῶς ἐχούσης ἐπιθυμίας, διὰ τῆς μακαριζομένης ἀναιρεῖται πτωχείας.

Τρίτος τοίνυν τόκος, κατ' ἐπιθυμίαν νοσοῦσης τῆς ψυχῆς, γαστριμαργία· παρ' ἧς ἀκαθαρσία πᾶσα

⁸⁷ Psal. lvi, 6. ⁸⁸ I Tim. i, 19. ⁸⁹ Joan. v 44.

⁹⁰ Galat. i, 10.

σαρκική. Πῶ, δὲ αὐτὴν τρίτην καὶ ὑστέραν λέγομεν, καίτοι ἔμφυτον ἡμῖν οὖσαν ἐξ αὐτῆς γενέσεως; οὐ γὰρ μόνον αὕτη, ἀλλὰ καὶ αἱ πρὸς τεκνογονίαν φυσικὰ καὶ κινήσεις ἐπισημαίνουσιν ὑπομαζίαις ἐπ' οὖσι τοῖς παισὶ. Πῶς οὖν ἡμεῖς ὑστέραν τίθεμεν τὴν τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας νότον; ἐπειδὴ περ ἑκαῖνα φύσει πρόσεστιν ἡμῖν ἀνέγκλητα δὲ τὰ φυσικὰ, παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ πεποιημένα ἵνα δι' αὐτῶν ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς περιπατήσωμεν. Τοιγαροῦν οὐκ ἔστι δειγμάτα ψυχῆς νοσοῦσας. Τοῖς δὲ παραχρωμένοις τοιαῦτα ταῦτα γίνεται. Καὶ τοίνυν ὀπηνίκα τῆς σαρκικῆς πρόνοιαν ποιούμεθα πρὸς τὰς ἐπιθυμίας, τότε δὴ κακὸν τὸ πάθος, καὶ σαρκικῶν παθῶν ἀρχή, καὶ ψυχῆς νόσος ἢ φιληδονία, ὥστε ἐπὶ τῶν τοιούτων, πρωτοπαθῆς ἔστιν ὁ νοῦς. Διὸ καὶ ἀπὸ τῆς διανοίας πρώτης ὀρμιωμένων τῶν πονηρῶν παθῶν, φησὶν ὁ Κύριος, ὅτι ἐκ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροὶ, κάκεῖνοί εἰσιν οἱ κοινοῦντες τὸν ἄνθρωπον. Καὶ ὁ πρὸ τοῦ Εὐαγγελίου νόμος φησὶ· « Πρόσεχε σεαυτῷ, μή πως γένηται ῥῆμα κρυπτόν ἐν τῇ καρδίᾳ σου ἀνόμημα. » Εἰ γὰρ καὶ πρῶτος ὁ νοῦς ἔστιν ὁ διατεθειὸς κακῶς, ἀλλὰ κάτωθεν διὰ τῶν αἰσθησέων, ἀνταμαξάμενος τὴν φαντασίαν τῶν αἰσθητῶν σωμάτων, ὅσῳ πρὸς ἑκαῖνα διετέθη καὶ μάλιστα διὰ τῶν ὀφθαλμῶν πρώτων, δυναμένων καὶ πόρρωθεν τὸ μῦθος ἐπισπάσασθαι, πρὸς τὴν παράχρησιν ἐπαίρεται. καὶ τοῦτου σαφὲς μαρτύριον, ἢ προμήτωρ καθέστηκεν Εὐα. Πρῶτον γὰρ εἶδεν ἔτι καλὸν εἰς ὄρασιν, καὶ ὠραῖον τοῦ κατανοῆσαι, καὶ τότε συγκατατεθεῖσα τῇ καρδίᾳ, ἤψατο καὶ ἐγεύσατο τοῦ ἀπηγορευμένου ξύλου. Καλῶς ἄρ' ἐλέγομεν, ὅτι προτερεύει, καὶ προσιμῶν ἔστιν ἢ πρὸς τὰ κάλλη τῶν σωμάτων ἤττα τῶν αἰσχυρῶν παθῶν. Διὸ καὶ πατρικόν ἐστι παράγγελμα, κάλλος ἀλλοτρίων σωμάτων μὴ καταμανθάνειν, καὶ ἐπὶ ἑαυτῷ μὴ τέρπεσθαι. Πρὸ μέντοι τῆς ἐμπαθοῦς διανοίας, εἰ καὶ φυσικῶς ἐνθαιροῦνται τοῖς παισὶ τὰ πάθη, ἀλλ' οὐ συνεργεῖ πρὸς ἁμαρτίαν, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῆς φύσεως σύστασιν διόπερ, οὐδὲ πονηρὰ τὴν νικαῦτα ταῦτ' ἔστιν. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τὰ σαρκικὰ πάθη, παρὰ τοῦ ἐμπαθοῦς νοῦ λαμβάνει τὴν ἀρχὴν, ἐξ αὐτοῦ δέον καὶ τῆς θεραπείας ἀρχεσθαι. Ὡς γὰρ ἐπὶ πυρκαϊᾶς, ὁ σβέσαι ταύτην προθυμούμενος, εἰ τὴν φλόγα διατέμνει ἀνωθεν, ἤνυσεν οὐδὲν εἰ δὲ τὴν ὕλην ἀποσπάσειεν [ἴσ'. ὑποσπάσειεν], εὐθὺς ἢ πυρκαϊὰ κατεμαράνθη οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν πορνικῶν παθῶν. Εἰ μὴ τὴν πηγὴν τῶν λογισμῶν ἐνδον ξηρανεῖς δι' εὐχῆς καὶ ταπεινώσεως, μόνη δὲ νηστεία καὶ κακοπαθεῖα σώματος ὀπλίζη κατ' αὐτῶν, ἀνήνυστα πανεῖς; εἰ δὲ τὴν ῥίζαν ἀγιάσεις, διὰ ταπεινώσεως καὶ προσευχῆς, ὡς ἔφημεν, ἔξεις καὶ τοὺς ἔξω τὸν ἁγιασμόν. Καὶ τοῦτό μοι δοκεῖ καὶ τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο ὑφ' ἡγεῖσθαι λόγιον, τὸ λέγον, περιζώνουσθαι τὴν ὀσφύν ἡμῶν ἐν ἀληθείᾳ καθὰ καὶ τινε τῶν Πατέρων κάλλιστα πεφιλοσόφηται, ὡς τοῦ θεωρητικοῦ τὰ ἐπιθυμητικὸν περισφίγγοντος, καὶ συστέλλοντος τὰ ὑπ' ὀσφύν τε καὶ γαστέρα πάθη. Δεῖ μέντοι καὶ τῷ σώματι κακοπαθείας, καὶ τῆς συμμέτρου τῶν βρω-

A immunditia. Cur autem eam tertiam ultimamque dicimus, licet nobis insita sit ab ipsa nativitate? Non solum enim ipsa, sed etiam genitales naturalium motus manifestantur in lactentibus adhuc parvulis. Quare igitur nos ultimum ponimus carnalis concupiscentiæ morbum? Quia illa sunt natura nobis indita; res porro naturales non sunt culpabiles, ab optimo Deo factæ, ut per eas in bonis operibus ambulemus: nec igitur indicant egrotantem animam, sed in salutentibus hujusmodi indices sunt. Cum igitur prudentiam carnis adhibeatis ad concupiscentias, tunc mala passio, et carnalium passionum fons, et animæ morbus amor voluptatum, ita ut illis passionibus prima afficiatur mens. Ideo cum ab animo primum incipiant praviæ passionēs, dicit

B Dominus de corde exire cogitationes malas, et hæc esse quæ coinquinant hominem ⁵¹. Et anterior Evangelio lex fert, « Cave ne forte sibi brepat tibi mala cogitatio et dicas in corde tuo. » ⁵² Si autem animus primus est qui male afficitur, hos tamen affectus habet ab infra, per sensus impressis in eo imaginibus sensibilium corporum, et præcipue ac primario per oculos, qui possunt vel a longe nefas attrahere, ad abutendum adducitur: cujus rei manifestum dedit testimonium prima parens Eva. Primum enim vidit pulchrum esse oculis aspectuque delectabile, et tunc consentiens corde, tulit et comedit fructum vetitum. Recte igitur diximus ortum e corporum pulchritudine peccatum præcedere et anteire turpibus cupiditatibus. Ideo Patr. s præcipiunt ne quis aliorum corporum decorem indaget, nec proprio delectetur. Caterum quamvis libidinosas cogitationes, naturales cernantur in parvulis passionum motus, non tamen pertinent ad peccatum, sed ad naturæ constitutionem, nec proinde tunc mali sunt.

Sed, cum carnales passionēs ab animi affectibus originem ducant, ab hoc etiam certationem incipere oportet. Sicut enim qui incendium extinguere vult, si flammam dividit desuper, nihil proficiti, si vero materiam subtrahat, statim ignem imminuit: item de immundis cupiditatibus, si non fontem cogitationum intus siccaveris oratione et humilitate, sed jejuniis tantum et maceratione corporis contra illas pugnaveris, frustra laboras; si vero radicem sanctificabis humilitate et oratione, ut diximus, habebis etiam exterius sanctitatem. Atque id mihi videtur doceri oraculo Apostoli jubentis nos succingere lumbos nostros in veritate ⁵³, quod quidam Patrum sic interpretatur, ut contemplatio concupiscentiam reprimat, et compescat lumborum et ventris passionēs.

Opus est tamen corpori maceratione et convenienti ciborum temperantia, ne infrenum sit et ratione validius. Etenim omnibus carnis passionibus nihil aliud medetur quam cruciatus corporis et oratio ex humilitate cordis effervens: quod est spiritualis paupertas quam beatam dixit Dominus.

⁵¹ Matth. xv, 19, 20. ⁵² Deut. xv, 9. ⁵³ Ephes. vi, 4.

Si quis igitur ditari cupit sanctitate, sine qua nemo videbit Dominum, remaneat in sua cella, afflictus et orans in humilitate: boni enim monachi est sapientiæ limen; sed quæcunque foris sunt, ac præsertim in plateis et cœnibus, plena sunt fornicationis mistura, ex immundis auditibus et aspectibus coacta, et miseram appropriantis monachi animam, immergonte. Recte adhuc assimilaveris igni urenti mundum iniquitatis, qui in lignum vorat congregantes, et omnimodas eorum virtutes in cinerem vertit. At non urens ignis in deserto invenitur. Tu pro deserto cellulæ immane, et abscondere aliquantulum, donec transierit libidinis hiemis: teo enim elapso, sub dio vivere non nocet. Tunc vere pauper eris spiritu, et passionum victor regnum possidebis, et beatus clare prædicaberis a dicente: « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum ²⁴. »

Et cur non beati merito dicerentur, qui minime in divitiis, sed in eo confidunt, qui non alii quam ei cupunt placere, qui præterea in humilitate vivunt in conspectu illius? Fiamus igitur et nos pauperes et humiles spiritu, et carne mortificati, et rerum vitæ inopes, ut nostrum sit regnum cælorum, et speratam consequamur beatitudinem, cœlestis regnum hæreditantes.

Tanquam summarium quoddam compendium Evangelio salutis nostræ præmittens Dominus, non solum tam multas virtutes uno verbo comprehendit tam multaque mala una beatitudine repudiavit, et iis qui a malo resipiscentes animæ vitia sapientes rescindunt, benedixit, verum etiam multa alia complexus est, quæ congruentiam non habent cum rescissione, sed cum frigore et gelu, cum nive et pruina, cum ventorum impetu, et uno verbo, cum hieme et aestate, quarum savitias subeunt plantæ, frigori et calori obnoxix, et sine quibus nihil in terra plantatum fructus unquam dabit maturos. Quanam igitur illa sunt? Varii tentationum impetus, quos grato animo ferre debet, qui vult fructum reddere animarum agricolæ. Si quis enim terræ plantas inclementia temporis vexatas miseratus, eas muris circumcingat, et tegumento defendat, et nihil sævi perferre permittat quamvis amputet, quamvis purget, omnia diligentissime laciens, fructum ab iis colliget nullum; sed sinere debet omnia sufferant: sic enim, post hiemis asperitatem, veris tempore gemmant, floreat, foliis coronantur, et sic pulchris aucti surculis, emittunt fructus novos: qui paulisper soli calidioribus solis radiis, crescunt et maturescunt, et idonei fiunt qui colligantur et comedantur. Ita qui gravissimum tentationum pondus generose non suffert, quamvis cæterarum virtutum nulla deficiat, fructum divinis torcularibus æternoque horreo dignum nunquam profert. Omnis enim studiosus perficitur tolerando voluntarios involuntariosque labores, hos deforis impositos, illos deintus susceptos. Nam quæ terre-

μάτων ἐγκρατείας, ἵνα μὴ δυσήνιον ᾖ, καὶ τοῦ λογισμοῦ βιαίτερον. Τοιγαροῦν καὶ τὰ τῆς σαρκὸς πάντα πάθη, οὐδὲν ἕτερον ἰσχυρὰ, ἢ κακοπάθειά σώματος, καὶ προσευχὴ ἐκ ταπεινωμένης καρδίας ἐνεργουμένη· ὁ ἐστὶν ἡ ἐν πνεύματι πτωχεία, ἣν ἐμακάρισεν ὁ Κύριος. Εἰ γοῦν ἐπιθυμεῖ τις τὸν ἁγιασμὸν πλουτῆσαι, οὐ χωρὶς οὐδεὶς ὑφεται τὸν Κύριον, παραμένετω τῇ ἰδίᾳ κέλλῃ, κακοπαθῶν καὶ προσευχόμενος ἐν ταπεινώσει· τὸ γὰρ τοῦ καλῶς μονάζοντος κελλίον λιμὴν ἐστὶ σωφροσύνης· τὰ δ' ἐξω πάντα, καὶ μάλιστα τὰ κατ' ἀγορὰς καὶ πανηγύρεις, κυκεῶνος πορνικοῦ πεπλήρωται, ἐξ ἀκόσμων ἀκουσμάτων τε καὶ θεαμάτων ἐπεχειρομένου, καὶ τὴν ἀθλίαν τοῦ παραβαλόντος μοναχοῦ ψυχὴν καταβαπτίζοντος. Ἀλλὰ καὶ πῦρ ἂν εἴποις καιόμενον, τὸν κόσμον τῆς κακίας, ὕλην ποιούμενον τοὺς ὁμιλοῦντας, καὶ πᾶν εἶδος τῆς αὐτῶν ὀρετῆς ἀποτεφροῦν. Τὸ δὲ μὴ κατὸν πῦρ ἐν ἐρήμῳ εὐρέθη. Σὺ δ' ἀντὶ τῆς ἐρήμου, παράμενε τῇ κέλλῃ, καὶ ἀποκρύβηθι μικρὸν ὅσον ὕσον, ἕως ἂν σοὶ παρέλθοι ὁ χειμὼν τῆς ἐμπαθείας· αὐτοῦ γὰρ παραρρυέντος, ἡ ὑπαιθρος οὐ λυμαίνεται διαίτα. Τότε γὰρ καὶ πτωχὴ ὡς ἀληθῶς ἔσῃ τῷ πνεύματι, καὶ τὴν κατὰ παθῶν κτήσῃ βασιλείαν, καὶ μακαρισθῆσθαι λαμπρῶς ὑπὸ τοῦ λέγοντος· « Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. » Πῶς δ' οὐ μακαρίζονται δικαίως ἂν, αἱ μὴ πεποιθότες ὅλως ἐπὶ χρήμασιν, ἀλλ' ἐπ' αὐτῷ, οἱ μὴ ποθοῦντες ἀρέσκειν ἄλλῳ, πλὴν αὐτοῦ, οἱ ἐν ταπεινώσει μετὰ τούτων ζῶντες ἐνώπιον αὐτοῦ; Πτωχεύσωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς τὸ πνεῦμα ταπεινωθέντες, καὶ τὴν σάρκα κακοπαθήσαντες, καὶ τὸν βίον ἀκτημονήσαντες, ἵν' ἡμῶν γένηται ἡ τοῦ Θεοῦ βασιλεία, καὶ τῶν μακαρίων ἐπιτύχωμεν ἐλπίδων, τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν κληρονομήσαντες. Οἶά δέ τινες λόγους περιεκτικούς τε καὶ κεφαλαιώδεις, τοῦ τῆς σωτηρίας ἡμῶν Εὐαγγελίου προθεὶς ὁ Κύριος, οὐ τοσαύτας μόνον ἀρετὰς ἐν λόγῳ περιέλαβε, καὶ τοσαύτας κακίας τοῦ οἴκειου ἐξέβαλε μακαρισμοῦ· καὶ τοὺς διὰ μετάνοίας κατ' αὐτὰς καλῶς περιτεμόντας, τὸ τῆς οἴκειας ψυχῆς παθητικόν, εὐλόγησεν· ἀλλὰ καὶ ἕτερ' αἴτια πλείστα· οὐκ ἀναλογίαν ἔχοντα περιτομῆς, ἀλλὰ τῆς ἐκ κρυμοῦ καὶ παγετοῦ, χιόνος τε καὶ πάχνης, καὶ τῆς ἐξ ἀνέμων βίας· καὶ ἀπλῶς, ἧς χειμῶνός τε καὶ θέρους, ὑφίστανται τὰ φυτὰ ταλαιπωρίας, ἐκκείμενα τῷ φύχει καὶ τῷ καύσῳ· ὧν χωρὶς οὐδὲν οὐδαμῶς τῶν ἐπὶ γῆς φυομένων τελεσφορῆσαι ποτε δυνήσεται. Τίνα δὲ ταῦτά ἐστίν; Αἱ ποικίλαι τῶν πειρασμῶν ἐπιφοραὶ, ἃς φέρειν εὐχαρίστως ἀνάγκη, τὸν μέλλοντα καρπὸν οἴσειν τῷ τῶν πνευμάτων γειωργῷ. Καθάπερ γὰρ εἰ τις ἐλετήσας, ταλαιπωρούμενα τὰ γῆθεν φυόμενα, περιτείχισμα περιθήσει, καὶ ὑπὸ στέγην ποιήσεται, καὶ μὴ πρὸς ἐκεῖνα διακαρτερεῖν ἔάσει τὰ δεινὰ, κἂν περιτέμνη, κἂν περικαθαίρη, πάντα πράττων τρημελῶς, καρπώσεται παρὰ τούτων οὐδέν· ἀλλὰ δεῖ πάνθ' ὑπενεγκεῖν ἀρεῖναι· καὶ γὰρ αὐτῷ, μετὰ τὴν τοῦ χειμῶνος δυσκολίαν, ἦρος ὥρα

²⁴ Matth. v, 3.

θίλλει καὶ ἀνθεὶ καὶ κομᾶ φύλλοις, καὶ προβάλλεται μετὰ τῶν καλῶν ἐκείνων τεθηλότων βλαστῶν, καὶ τοὺς ἄμφω οἱ, κατὰ μικρὸν ὁμιλοῦντες ταῖς ἡλίου σφοδρότεροις βολαῖς, ἀκμάζουσι καὶ ποπαίνονται, καὶ πρὸς τροφήν εὐπρεπεῖς ἀποκαθίστανται καὶ συγκομιδὴν ὡς οὕτως ὁ μὴ τῆ δύσειστον τῶν πειρασμῶν ἄχθος γενναίως ὑποφέρων, καὶ τῶν ἄλλων ἀπασῶν ἀρετῶν μηδεμίαν λειψύην, καρπὸν θεῶν ληνῶν, καὶ ἀποθήκης αἰωνίας ἄξιον, οὐ μὴ ποτε ἐνέγκῃ. Δι' ὑπομονῆς γάρ, ἐκουσίως τε καὶ ἀκουσίως πόνων, πᾶς σπουδαῖος τελειοῦται, τῶν μὲν ἐπιτιθεμένων ἐξωθεν, τῶν δὲ ἐπιφερομένων οἰκοθεν. Ἄ γάρ τοις τῆς γῆς φυτοῖς ἐκ φύσεως προσγίνεται, γεωργικαῖς τε ἐπινοαῖαι, καὶ ταῖς τῶν ὠρῶν περιτροπαῖς, ταῦθ' ἡμῖν τοῖς λογικοῖς κλήμασι Χριστοῦ, πειθομένοις τῶν τῶν ψυχῶν τούτῳ γεωργῶ, πρόσσεστιν ἐκ προαιρέσεως αὐτεξουσίως ζῶσι· χωρὶς δὲ τῆς ὑπομονῆς, τῶν ἀκουσίως ἡμῖν ἐπερχομένων, οὐδὲ τὰ ἐκουσίως πεπραγμένα τεύξεταί τῆς θείας εὐλογίας. Ἡ γάρ πρὸς Θεὸν ἀγάπη, διὰ τῆς τῶν πειρασμῶν θλίψεως, μάλιστα κομίζεται τὸ δοκίμιον. Δεῖ μὲντοι προκατορθωθῆναι τῆ ψυχῇ τὰ ἐκούσια, καὶ δι' αὐτῶν ἡδονῆς καὶ δόξης ἐθισθέντες καταφρονεῖν, ῥαδίως καὶ τὰς ἀκουσίους αἰσομεν ἐπιφοράς. Ὁ δὲ διὰ τὴν ἐν πνεύματι πτωχείαν ἐκείνων τε καταφρονῶν, καὶ ὑπεύθυνον τοῖς δραστηκωτέροις φαρμάκοις τῆς μετανοίας ἑαυτὸν ἡγούμενος, προσδόκιμον ἔχει διηνεκῶς θλίψιν ἅπασαν· καὶ καταδέχεται πάντα πειρασμὸν, ὡς οἰκεῖον ἑαυτῷ προσήκοντα· καὶ χαίρει περιπεσῶν, ὡς περιτυχῶν τῶ τῆς ψυχῆς καθαρσίῳ· καὶ ὕλην τοῦτο ποιεῖται τῆς πρὸς Θεὸν πεπονημένης τε καὶ ἀνυσιμωτάτης δεήσεως, καὶ παρεκτικῶν ἅμα καὶ φυλακτικῶν ἡγεῖται τῆς κατὰ ψυχὴν εὐεξίας· καὶ οὐκ ἀφήσει μόνον ἀμνησικακῶς ἔχων, ἀλλὰ καὶ χάριτας ὁμολογεῖ τοῖς πειράζουσι, καὶ ὡς εὐεργετησάντων ὑπερεύχεται· διὸ καὶ αὐτὸς οὐ τὴν τῶν ἡμαρτηρίων μόνον συγχώρησιν λαμβάνει κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας, καὶ τῆς θείας εὐλογίας ἐπιτυχάνει, μακαρισθεὶς ὑπὸ τοῦ Κυρίου, διὰ τὴν ἐν πνεύματι ταπεινώσεως εἰς τέλος μακροθυμίαν. Ἡμεῖς δὲ δι' ἡλίγων ὀλίγα τῆς πνευματικῆς ὑποδειξάντες περιτομῆς, καὶ τινα προθῶμεν ἤδη τῆς διὰ ταύτην εὐφορίας. Ἐφεξῆς τοίνυν τοῖς διὰ τὴν ἐν πνεύματι πτωχείαν, τὸν ἀναφαίρετον πλοῦτον κτησαμένοις, ὁ μόνος μακάριος, τοὺς πενθοῦντας κοινωνοὺς ποιεῖται τῆς εὐεξίας μακαριότητος, « Μακάριοι, λέγων, οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται. » Διὰ τὴν δὲ συνῆψεν ὁ Χριστὸς τὸ πένθος τῆ πτωχείᾳ; ἐπειδὴ καὶ ταύτη συνέστιν αὐτῷ. Ἄλλ', « Ἡ μὲν ἐπὶ τῆ κατὰ κόσμον πτωχείᾳ λύπη, θάνατον ψυχῆς κατεργάζεται, φησὶν ὁ Ἀπόστολος· ἡ δὲ ἐπὶ τῆ κατὰ Θεὸν πτωχείᾳ λύπη, μετάνοιαν ἀμεταμέλητον εἰς ψυχῆς σωτηρίαν. » Καὶ τῆ μὲν ἀκουσίῳ οὐσῇ τὸ ἀκούσιον, τῆ δὲ ἐκουσίῳ τὸ ἐκούσιον ἐξ ἀνάγκης ἔπεται πένθος. Ἐπεὶ δὲ τὸ μακαριζόμενον πένθος ἐνταυθαῖ τῆ κατὰ Θεὸν συνῆπται πτωχείᾳ, καὶ δι' ἐκείνην ἐξ ἀνάγκης τε γίνεται, καὶ αἰτίας ὅλων

A stribus plantis, tum ex natura, tum ex industria agricolæ, tum ex tempestatum vicissitudinibus adveniunt, hæc nobis rationalibus Christi palmitibus, credentibus huic animarum agricolæ, contingunt ex liberi arbitrii quo gaudemus, electione. At sine patientia eorum quæ præter voluntatem nobis superveniunt, ne sponte quidem facta divinam consequentur benedictionem. Amor enim Dei præsertim ex tentationum tribulatione probationem accipit.

Oportet tamen vel voluntariis animam operibus dare, et sic voluptati et gloriæ despiciendis consueti, facile involuntarios etiam patientur aggressus. Qui porro per spiritualem paupertatem illas aspernatur, et dignum efficaci pœnitentiæ medicina seipsum ducit, expectatam semper habet cunctam tribulationem, omnemque tentationem accipit tanquam proprie sibi debitam; et in eam incidens gaudet, ut animæ nactus purgatorium; atque illam ut instrumentum ducit et adhibet quo ad Deum ascendat laboriosis et efficacissimis precibus, et quo adipiscatur et conservet animæ sanitatem; nec tantum injurias dimittit et obliviscitur, sed persequentibus gratias agit ac pro eis velut benefactoribus precatur. Propterea ipse quoque non modo peccatorum remissionem promissam recipit, verum etiam regnum cælorum et divinam benedictionem consequitur, beatus a Domino prædicatus, utpote in spiritu humilitatis usque ad finem persecutionem patiens.

C Nos vero paucis pauca fati de spirituali circumcissione, nonnullos jam præloquamur ejus fructus. Post consecutos spirituali paupertate inamissibiles divitias, solus beatus lugentes facit suæ felicitatis participes, dicens: « Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur ²⁵. » Cur autem conjunxit Christus luctum paupertatis? quia cum ipsa est semper. Sed, juxta Apostolum, tristitia de paupertate quæ est secundum mundum, mortem operatur; tristitia vero de paupertate quæ est secundum Deum, pœnitentiam operatur in animæ salutem ²⁶. Et involuntariam quidem paupertatem involuntarius, voluntariam vero voluntarius sequitur luctus. Quia vero beatificatus hic luctus conjungitur paupertati quæ est secundum Deum, propter hanc necessario contingit, ex eaque velut ex causa omnino dependet, et non nisi una cum hac spiritualis est et voluntaria. Sed videamus quomodo beati paupertas beatum pariat luctum.

Cum igitur quatuor spiritualis paupertatis species sermone paulo superiori ostenderimus, quæ scilicet in cogitatione est, quæ in corpore, quæ in vitæ divitiis, et quæ in exterioribus tentationibus, nemo audiens has divise proponentes, earum praxim esse divisam existimet. Nam una omnes observari solent, ideoque una comprehensæ sunt beatitudine, quæ mirabiliter simul ostendit qualis sit velut radix et fons aliorum, nempe spiritus noster. Hic

²⁵ Matth. v, 5. ²⁶ II Cor. vii, 10.

eam evangelici præcepti complexus, ut dictum est, gratiam, flumen paupertatis a seipso emittit, irrigans universam faciem terræ nostræ, exteriora videlicet hominem, et hunc virtutum faciens paradisum.

Quatuor igitur specierum spiritalis paupertatis unaquæque proprium generat luctum, simul cum congrua consolatione. Ex voluntaria quidem corporis paupertate et humilitate, quæ est famēs, sitis, insomnia, et generatim corporis invaletudo et ærumna, et insuper meditata sensuum repressio; ex his, inquam, non luctus solummodo, sed et fletus nascitur. Sicut enim stupiditas stoliditasque et durities cordis ex quiete voluptateque ac deliciis oriri solent, ita ex temperante et abstinate vita contritio cordis et compunctio, quæ omnem aufert amaritudinem, et suavitatis affert hilaritatem. Etenim absque contrito corde impossibile est, ut dicatur, liberari a nequitia; conterit autem cor triplex temperantia: somni, cibi, et corporalis quietis. Liberata porro anima per illam contritionem a nequitia et amaritudine, omnino consequitur spiritualem suavitatem, et hæc est consolatio propter quam beatos dicit Dominus qui lugent. At etiam Joannes ille qui Climacem nobis spirituales sermonibus ædificavit: « Sitis et insomnia conterunt cor, corde autem contrito effluunt lacrymæ. Qui vero est expertus, in his videbit risum scilicet beatum, quæ est consolatio a Domino promissa. » Ita ex grata Deo corporis paupertate vera mentis et divina animæ humilitate, quomodo?

Humilitatem animæ comitatur semper sui contemptio: hæc autem ab initio in pœnæ timorem multum extenditur, oculis exhibens adversariorum horribilem ad unius tormentum concertationem, et adhuc formidinem augens ex eo quod sciat pœnam illam esse ineffabilem et dicto terribiliorem; et insuper ejus æternitas quantum addit ejus horrori. Calor enim et frigus, caligo et ignis, motus et stas, vincula et terricula, et ferarum immortalium morsus, in unum coguntur ad ista supplicia. Et sic ne adumbratur quidem horribilis illa pœna, cum, ut scriptum est ⁸⁷, « Nec in cor hominis ascendit » quid sit inutilis inconsolabilisque et interminabilis ille luctus. His enim qui in Deum peccaverunt, ex offensarum notitia luctus excitatur. Illis igitur reprobis, dulci spe ablata et desperata salute, invitum quemque remordens conscientia luctu ingravat urgentem dolorem. Et hic rursus et semper luctus, utpote nunquam cessaturus, non luctus sit brigo, et alia tetra caligo, et calor sine refrigerio, et abyssus desperationis infinita.

Nunc vero luctus maximi est pretii: propitius enim exaudit Deus, qui ad nos visitandos descendit, et sic lugentibus promisit consolationem, scilicet seipsum, qui Paraclitus est et vocatur. Vidisti

Α εἰρηπαί, καὶ ἀπὸ ταύτης ἔχει συνοπακούμενον τὸ πνευματικὸν καὶ ἑκούσιον. Ἄλλὰ γὰρ ἴδωμεν, πῶς ἡ μακαριστὴ πτωχεῖα τὸ μακάριον ἀπογεννᾷ πένθος.

Τεττάριον οὖν εἰδὼν τῆς πνευματικῆς πτωχεῖας ὑπὸ τοῦ λόγου μικρὸν ἀνωτέρω πεφηνότων, τῆς ἐν τῷ φρονήματι, τῆς ἐν τῷ σώματι, τῆς ἐν τῇ κατὰ τὸν βίον περιουσίᾳ, καὶ τῆς ἐν τοῖς ἐξωθεν ἐπερχομένοις πειρασμοῖς, μηδεὶς δὲ ὑμῶν ἀκούων μεμερισμένως ταῦτα προστιθέντων, καὶ τὴν κατὰ ταῦτα πράξιν μεμερισμένην ὑπολάβῃ. Σὺν ἄλλοις γὰρ πεφύκασι τελείσθαι· διὰ καὶ μακαρισμῶ περιεκλείσθησαν ἐνὶ, ἅμα θαυμασίως ὑποδείξαντι, καὶ ποῖόν ἐστιν ὡσανεὶ ρίζα καὶ πρόξενον τῶν ἄλλων, δηλαδὴ τὸ πνεῦμα τὸ ἡμέτερον. Τοῦτο γὰρ τὴν τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἐγκολπωσάμενον, ὡς εἴρηται, χάριν, πηγὴν πτωχεῖας ἀναδίδωσιν ἀφ' ἐαυτοῦ, ποτίζουσαν πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ἡμῶν· τὸν ἐξω δηλονότι ἄνθρωπον· καὶ παράδεισον ἀρετῶν ἀποτελῶν αὐτόν. Τεττάρων οὖν εἰδὼν τῆς πνευματικῆς πτωχεῖας ὑπαρχόντων, ἀφ' ἑκάστου τούτων τὸ κατάλληλον γεννᾶται πένθος, μετὰ τῆς προστιχούσης παρακλήσεως, αὐτίκα· διὰ μὲν τῆς ἑκούσιου σωματικῆς πτωχεῖας καὶ ταπεινώσεως, ἥτις ἐστὶ πείνα, καὶ δίψα, καὶ ἀγρυπνία, καὶ ἀπλῶς κακουχία, καὶ κακοπάθεια σώματος· καὶ πρὸς τούτοις ἡ σὺν λόγῳ συστολή τῶν αἰσθήσεων· ἐκ τούτων τοίνυν, οὐ πένθος ἀπλῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ δάκρυα τίκονται. Καθάπερ γὰρ ἀναλγησία, καὶ πύρωσις, καὶ σκληρότης καρδίας, ἐξ ἀνέσεως, καὶ τρυφῆς, καὶ εὐπαθείας τίκτεσθαι πεφύκασιν, οὕτως ἐξ ἐγκρατοῦς καὶ συνεσταλμένης διαίτης, συντριβῆ καρδίας καὶ κατάνυξις, πικρίας πάσης ἀποτρεπτικῆ, καὶ γλυκείας ἡλαρότητος παρεκτικῆ. Καὶ γὰρ ἀνευ συντριμμοῦ καρδίας ἀδύνατον, φησὶν, ἀπαλλαγῆναι κακίας· συντριβῆ δὲ καρδίαν ἡ τριμερῆς ἐγκράτεια· ὕπνου, καὶ τροφῆς, καὶ σωματικῆς ἀνέσεως. Ἀπαλλαγεῖσα δὲ ψυχὴ διὰ τῆς συντριβῆς ταύτης κακίας καὶ πικρίας, ἀντιλαμβάνει πάντως τὴν πνευματικὴν θυμῶν· καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ παράκλησις, δι' ἣν τοὺς πενθοῦντας μακαρίζει ὁ Κύριος. Φησὶ δὲ καὶ Ἰωάννης ὁ τὴν διὰ λόγων πνευματικὴν ἡμῶν δειμάμενος Κλίμακα· Δίψα καὶ ἀγρυπνία ἐξέθλιψαν καρδίαν· καρδίας δὲ θλιβείσης, ἐξεπήδησαν δάκρυα. Ὁ δὲ δοκιμάσας, φησὶ, γελᾷ ἐν τούτοις, τὸν μακάριον δηλονότι γέλωτα, παρακληθεὶς, ὡς ὁ Κύριος ἐπηγγείλατο. Καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἐν σώματι θεοφιλοῦς πτωχεῖας, τὸ μακαριστῶς παρακαλοῦν τοὺς κεκτημένους πένθος, οὕτως ἔχει τὴν γένεσιν. Ἀπὸ δὲ τοῦ κατεπτηχότος φρονήματος, καὶ τῆς κατὰ ψυχὴν ἐνθέου ταπεινώσεως, πῶς; Ἡ αὐτομεμφία σὺν ἐστὶν αἰὲν τῇ ταπεινώσει τῆς ψυχῆς· αὕτη δὲ τὸν τῆς κολάσεως φόβον τὴν ἀρχὴν ἐπανατείνειται· σφοδρῶς· πρὸ ὀφθαλμῶν ποιούσα, τὴν ἐξ ἐναντίων ἐκείνην, εἰς ἐνὸς κολαστηρίου φρικτωδέστατην συνδρομήν· καὶ ἔτι προσθήκην τοῦ θεοῦ ἐμποιοῦσα, ἐκ τοῦ μανθάνειν ἀρῆτην ἐκείνην οὖσαν, ὡς καὶ τῶν εἰρημένων βαινοτέρων· τὸ δὲ ἀτελεύτητον ἐκείνης

⁸⁷ I Cor. ii, 9.

αἰθρῆς, ἔστι προσθήκη τοῖς δεινοῖς; Καύσων γάρ, καὶ φύρος, καὶ σκότος, καὶ πῦρ, καὶ φορὰ, καὶ στάσις, θεσμά τε καὶ δαίματα, καὶ θηρίων ἀειζῶων δῆγματα, κατ' ἐκείνην εἰς ἓν συνάγεται τὴν καταδικήν. Καὶ οὐδ' οὕτως οἶνον ἐκείνο τὸ δεινὸν παρίσταται, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἐπὶ νοῦν οὐκ ἀναβεβηκὸς ἀνθρώπου. Τί δὴ τὸ ἀνόνητον καὶ ἀπαράκλητον καὶ ἀληκτον ἐκεῖ οὐ πένθος; Τοῖς γάρ εἰς Θεὸν ἀμαρτοῦσιν, ἐκ τῆς τῶν ἐπταισμένων ἐπιγνώσεως κινεῖται πένθος; Ἐκαὶ τοίνυν ἐληλαγμένοις, καὶ τῆς χρηστοτέρας ἐλπίδος ἀνηρημένης, καὶ τῆς σωτηρίας ἀπεγνωσμένης, ὁ τοῦ συνειδήτου τῶν ἀκούσιος ἔλεγχος, ἐκάστῳ πολυπλασιάζει τῷ πένθει, τὴν ἐπικειμένην ὀδύνην· καὶ τοῦτ' αὖθις καὶ ἀεὶ τὸ πένθος, ὡς μηκέτι παυσόμενον, ἐτέρου πένθους ἀφορμὴ γίνεται· καὶ σκότος ἄλλο δεινὸν, καὶ καύσων ἀφυχαγώγητος, καὶ βυθὸς ἀβυρρίας ἀμήχανος. Ἐνταῦθα δὴ τὸ πένθος τοῦτο λυσιτελεῖσάτων. Ἦλεως γάρ ἐπακούει Θεός· ὡς καὶ μέχρις ἡμῶν κατήλθεν ἐπισκεψόμενος, καὶ τοῖς οὕτω πένθοῦσιν ἐπηγγείλατο τὴν παράκλησιν· ἥπερ ἐστὶν αὐτὸς Παράκλητός τε ὢν καὶ καλούμενος. Εἶδες καὶ τὸ παρὰ τεταπεινωμένης ψυχῆς πένθος, καὶ τὴν ἐπιγινομένην παράκλησιν; Ἀλλὰ γὰρ καὶ ἡ αὐτωμεμφία μόνη καθ' αὐτήν, ὡς περ τι βᾶρος νοητὸν τῷ λογιζομένῳ τῆς ψυχῆς ἐπιτεθεῖσα καὶ χρονίσασα, συντρίβει καὶ πιέζει, καὶ τὸν οἶνον ἐκθλίβει τὸν σωτήριον, τὸν εὐφραίνοντα καρδίαν ἀνθρώπου, τοῦτ' ἐστὶ τὸν ἐντὸς ἡμῶν ἀνθρώπον. Οἶνος δὲ τοιοῦτός ἐστιν ἡ κατάνυξις· συνεχθλίβει γάρ τῷ πένθει καὶ τὰ πάθη καὶ χαρὰς τὴν ψυχὴν πληροῖ μακαριστῆς, τοῦ κατὰ ταῦτα δεινοῦ βάρους ἀπαλλάξασα. Διὰ τοῦτο· Μακάριοι οἱ πένθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται. Παρὰ δὲ τῆς ἀκτημοσύνης, ταυτὶν δ' εἰπεῖν τῆς κατὰ τὴν περιουσίαν, καὶ τὰ περὶ ἡμᾶς ὑπάρχοντα πτωχεῖα· συνημμένης μέντοι τῇ πτωχεῖα τοῦ πνεύματος, ὡς ἀνωτέρω ἔφημεν. Συναλλήλοις γάρ ταῦθ' ἅπαντα τελούμενα τέλειά τε καὶ εὐάρεστα ἐσὼ. Παρὰ τοιαύτης τοιγαροῦν πτωχεῖας, ὅπως ἡμῖν ἐγγίνεται τὸ πένθος, καὶ ἡ ἐν αὐτῷ παράκλησις, συνετῶς ἀκούων εἴση. Καὶ γὰρ ἐπειδὴν ὁ ἀνθρώπος πᾶσι χαίρειν εἰπὼν, τοῖς τε χρήμασι, καὶ τοῖς κτήμασιν ἀποτάξεται, ταῦτα ῥίψας ἢ σκορπίσας, κατὰ τὴν ἐντολήν τῆς περὶ αὐτὰ μερίμνης τὴν ψυχὴν ἀπαναστήσας, ἐπεστράφθαι πρὸς τὴν ἑαυτῆς ἐπισκοπὴν ἐφήσειν, ἐλευθέραν τῶν πραγματικῶς περισπώντων ἐξωθεν αὐτήν. Ὅπηνίκα δ' ἂν ὁ νοῦς αἰσθητοῦ παντὸς ἀπαναστῆ, καὶ τοῦ κατακλυσμοῦ τῆς περὶ ταῦτα τύρβης ἀνακούψῃ, καὶ κατοπτρεύσῃ τὸν ἐντὸς ἀνθρώπον, πρῶτον μὲν ἐνιδῶν τὸ προσγεγενημένον εἰδεχθὲς προσωπεῖον ἐκ τῆς κάτω περιπλανήσεως, τοῦτο διὰ πένθους ἀπονίφασθαι σπεύδει· ἔπειτ' ἐπειδὴν τὸ δυσειδὲς τοῦτο περιέλη κάλυμμα, τότε μὴ ποικίλαις σχέσεσι τῆς ψυχῆς ἀγεννῶς διασπαιμένης, εἰσὼ τῶν ὄντως ταμείων ἀταράχως χορεῖ, καὶ τῷ ἐν κρυπτῷ Πατρὶ προσεύχεται ὡς αὐτῷ καὶ τὸ χωρητικὸν τῶν χαρισμάτων δῶρον, τὴν τῶν λογισμῶν εἰρήνην τὰ πρῶτα χορηγεῖ μεθ' ἧς τὴν

A ortum ex anima humiliata luctum, et subortam ei consolationem. Etenim sui despectio sola per se ipsam, quasi torcular spirituale intellectui animæ instans et incumbens, conterit ac premit, et vinum exprimit salutare quod lætificat cor hominis, id est, interiorum nostrum hominem. Hoc autem vinum est compunctio, quæ comprimit luctu passiones, et animam lætitia replet beata, diro cupiditatum pondere liberatam. Propterea « Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. »

B Ex inopia vero, seu quod idem est, ex pecuniæ et substantiarum paupertate, quæ est conjuncta paupertati spiritus, ut supra diximus, hæc enim omnia se invicem perficiunt et absolvunt ut sint Deo grata : ex illa igitur paupertate quomodo nobis innascatur luctus et ea quam affert consolatio, intelligenter audies. Etenim postquam homo cunctis vale dicto, res et opes abrenuntiatas abiecit, juxta præceptum, curam de istis supergressa anima, convertere se ad suam ipsius curam potest, libera jam a negotiis ipsam exterius distrahentibus. Cum autem omni mens sensibili superior, labentis diluvium turbinis despicit, et respicit interiorum hominem, primo quidem intuens turpem larvam a misero lapsu sibi applicatam, lucto eam detergere studet, deinde ubi foedum illud eluit experimentum, tunc jam non variis habitibus anima ignave distracta, in ipsum penetrat secunda ingreditur, et in secreto Patrem orat, et hic illi capacem gratiarum gratiam, pacem cogitationum largitur, qua matrem, nutricemque omnis virtutis humilitatem percipit, non eam quæ facilibus cuique volenti verbis et habitibus constat, sed quam bonus ac divinus testatur spiritus, et quam parit idem spiritus in visceribus innovatus⁶⁸. Intra has virtutes, velut intra tutos paradisi spiritualis parietes, veræ perfectionis variæ pullulant arbores, in ipso autem medio assurgit sacra charitatis regia, pro cujus foribus, futuri præsentia sæculi, ineffabilis et inamissibilis lætitia florēt. Nam inopia mater est securitatis, securitas autem attentionis et orationis; hæc vero, luctus atque fletus; et hi præsumptionem delet; hæc autem ablata, facilior virtutis via efficitur, obicibus de medio sublatis, et conscientia irreprehensibilis lit : hæc porro scaturiunt lætitiā et beatum animæ risum. Et tunc lacrymæ doloris in suavitatem mutantur, et Dei eloquia dulcia gutturi super mel ori fiunt, et orationis efflagitatio in gratiarum actionem convertitur, et meditatio divinorum testimoniorum exultatio cordis est, cum spe quæ non confundit⁶⁹, et quæ illis quasi præludio libatis et hujusmodi experientia prægustatis adhærens superabundantes suavitatis divitias partim discit, sicut dicitur⁷⁰ : « Gustate et videte quoniam suavis est Dominus, nempe exultatio justorum, rectorum lætitia, humilium delicia, et consolatio humiliter lugentium.

⁶⁸ Psal. 4.

Quid igitur? Num huc usque tantum consolatio? A haecine sola sacri dos conjugii? Nec maioris se puritatis datorem praebet illarum animarum sponsus iis qui sunt beato luctu perfecti, mundatique et virtutibus ut sponsa ornati? Non sic: nunc enim nos parati sumus ad vituperationem eorum qui ad nos dicunt: Ne prophetes in nomine Domini; secus, projiciemus nomen tuum ut malum, mendacium et calumnias contra te componentes et prophetautes.

τούτων δ' ἐν προθύροις, τὸ προσίμιον τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, ἡ ἀνεκλάλητός τε καὶ ἀναφαίρετος ἀνθεί χαρὰ μήτηρ γὰρ ἀκτημοσυνῆ μὲν ἀμεριμνίας ἀμεριμνία δὲ προσοχῆς καὶ προσευχῆς αἱ δὲ, πένθους καὶ δακρύων ταῦτα δὲ τὰς προλήψεις ἀπαλείφει τούτων δὲ ἀποβεβλημένων, ῥάβδον ἢ κατ' ἀρετῆς ἑδῶς τελεῖται τῶν προσισταμένων ἐκ μέσου γεγονότων, καὶ συνειδὸς ἀκατάγνωστον προσγίνεται. Ταῦτα δὲ πηγάζει τὴν χαρὰν, καὶ τὸν τῆς ψυχῆς μακάριον γέλωτα. Τότε δὴ καὶ τὸ κατώδυον δάκρυον εἰς ἡδὴ μεταποιεῖται, καὶ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγι, καὶ ὑπὲρ μέλι τῷ στόματι γίνεται, καὶ ἡ ἐν προσευχῇ δέησις, εἰς εὐχαριστίαν μετασκευάζεται, καὶ ἡ μελέτη τῶν θείων μαρτυριῶν, ἀγαλλίαμα τῆς καρδίας ἐστὶ, μετ' ἐλπίδος ἀκατασχύντου, καὶ οἶον ὑφ' ἐστρώσεως ἐν προσιμίου μοίρα, τῇ τοῦ γεύματος ταύτῃ πείρα προσομιλούσης αὐτοῖς, καὶ τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χρηστότητος μανθανούσης ἐκ μέρους, κατὰ τὸν λέγοντα: « Γεύσασθε καὶ ἴσατε, ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος » τὸ ἀγαλλίαμα τῶν δικαίων, ἡ χαρὰ τῶν εὐθέων, ἡ θυμηδία τῶν τεταπεινωμένων, ἡ τῶν δι' αὐτὸν πενθοῦντων παράκλησις. Τί οὖν; μέχρι τούτου τὰ τῆς παρακλήσεως, καὶ ταῦτα μόνον τὰ τῆς ἱερᾶς μνηστείας δῶρα, καὶ καθαρῶτερον τούτων οὐδαμῶς ἐμφανίζει ἑαυτὸν, τοῖς διὰ τοῦ μακαρίου πένθους τελλομένοις, καθηραμένοις, καὶ διὰ τῶν ἀρετῶν ἐσταλμένοις νυμφικῶς, ὁ τῶν τοιούτων ψυχῶν νυμφίος; οὐ μενοῦν· καὶ νῦν γὰρ ἡμεῖς τῶν ἐτοίμων εἰς κατηγορίαν ὑπὸ βασκανίας καὶ οἰονεὶ λεγόντων πρὸς ἡμᾶς: Οὐ μὴ λαλήσης ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου εἰ δὲ μὴ, ἐκβαλοῦμέν σου τὸ ὄνομα ὡς πονηρὸν, συκοφαντίας καὶ ψευδοῦς κατηγορίας κατὰ σοῦ συντιθέντες καὶ φημίζοντες.

Istis autem nunc praetermissis, ulterius sermonem producamus, sanctorum Patrum effata credentes, dicentes, instruensque et aliis suadentes, nam, ut ait propheta ⁶¹: « Credidi, propter quod locutus sum; » et nos quia credimus, ideo loquimur. Cum enim cuncta turpis passio ab intus expulsa est, et mens, ut anterior ostendit sermo, ad se et semetipsam et alias animae potentias convertens omnes, cultura virtutum animam decoravit; ad perfectius procedens, et practicas adhuc ascensionos disponens, et amplius, auxiliante Deo, se lavans, non solum mali sordes detergit, sed omne adventitium de medio tollit, etiamsi utile sit possessu ac cogitatu. Et cum intelligibilia et non invisibiles de his cogitationes supergressus animus, et omnia deponens ex Dei amore et propter Dei amorem, surdus et mutus, ut scriptum est, Deo astitit; tunc pro materia habetur, et supremo plasmate conformatur in omni securitate, quia nihil exterius ad januam pulsatur, sed interior gratia in melius reformat, et ineffabili vixque credibili luce intima illustrat, atque interiorem perficit hominem. Et cum dies elucescit et lucifer ortus est in cordibus nostris, ut ait princeps apostolorum ⁶², exit verus homo ad verum opus suum, ut psallit propheta ⁶³, et luce utens ascendit, et educitur in montes aeternos, et caelestium rerum in hoc lumine (o res mirabilis!) speculator fit, non disjunctus aut separatus a materia in principio, ad eam ducit illa via: non

τούτων τοίνυν, καὶ τὸ νῦν ἔχον, ἀλογήσαντες ἡμεῖς, περαιτέρω προάγωμεν τὸν λόγον, τὰ τῶν ἁγίων ἡμῶν Πατέρων καὶ πιστεύοντες, καὶ λέγοντες, καὶ πρὸς ἐκεῖνα βλέποντες, καὶ τοὺς ἄλλους πείθοντες. « Ἐπίστευσα γὰρ, φησὶ, διὸ ἐλάλησα » καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν. Ὅταν γὰρ ἅπαν αἰσχρὸν πάθος ἐνοικον ἀπελαθῇ, καὶ ὁ νοῦς, ὡς ἤδη φθάσας ἐδήλωσεν ὁ λόγος, αὐτὸς τε πρὸς ἑαυτὸν, καὶ τὰς ἄλλας τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἐπιστρέψα· ὁλοκλήρως, τῇ γεωργίᾳ τῶν ἀρετῶν φιλοκαλήσῃ τὴν ψυχὴν προΐων ἐπὶ τὸ τελειώτερον, καὶ πρακτικῶς ἐπ' ἀναβάσεις διατιθέμενος, καὶ ἐπὶ πλέον, Θεοῦ συναιρομένου, πλύνων ἑαυτὸν οὐ τὰ τοῦ πονηροῦ μόνον ἀποσμήχει κόμματος, ἀλλὰ πᾶν ἐπίκτητον ἐκ μέσου ποιεῖται, κἂν τῆς χρηστοτέρας ἢ μοίρας καὶ διανοίας ἡνίκα δὴ νοητῶν, καὶ τῶν οὐκ ἀφινδύατων περὶ ταῦτα νοημάτων ὑπερναθάς, καὶ πάντα θεοφιλῶς ὁμοῦ καὶ φιλοθέως ἀποθέμενος, κωφός τε καὶ ἄλαλος, κατὰ τὸ γεγραμμένον, παραστῆ Θεῷ, τῆνικαῦτα λόγον ἕλης ἴσχει, καὶ πλάττεται τὴν ἀνωτάτω πλάσιν ἐπὶ πάσης ἀδείας· ἄτε μηδενὸς τῶν θύραθεν θυροκοποῦντος τῆς ἐντὸς χάριτος ἐπὶ τὸ κρείττον μεταρρυθμιζούσης, καὶ ἀπορῥήτῳ, τὸ παραδοξότατον, φωτὶ καταλαμπούσης τὰ ἔνδον, καὶ τελειούσης τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον ἡμέρας δὲ διαυγασάσης, καὶ φωσφόρου ἀνατείλαντος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, κατὰ τὸν ἐν ἀποστόλοις κυρυφαῖον, ἔξῃσι κατὰ τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο λόγιον, ὁ ὄντως ἄνθρωπος, ἐπὶ τὴν ὄντως ἐργασίαν αὐτοῦ,

⁶¹ Rom. v, 5. ⁶² Psal. lxxiii, 9. ⁶³ Psal. cxi. ⁶⁴ II Petr. i, 19. ⁶⁵ Psal. ciii, 26.

καὶ τῷ φωτὶ χρώμενος ὁδῶ ἀνεισιν, ἢ ἀνάγεται ἐπ' ἄρη αἰώνια, καὶ τῶν ὑπερκοσμίων ἐν τούτῳ τῷ φωτὶ πραγμάτων (ὡ τῷ θαύματος!) ἐπόπτης καθίσταται, μὴ διαζευγνόμενος, ἢ διαζευγνόμενος τῆς τῆν ἀρχὴν συμπροηγμένης ὕλης, ὡς οἶδεν ἡ δόξα· οὐ γὰρ διανοίας φανταστικαῖς ἀνεισι πτεροῖς, ἢ πάντα καθάπερ τυφλὴ περιπολεῖ, μήτ' ἐπὶ τῶν ἀπόντων αἰσθητῶν, μήτ' ἐπὶ τῶν ὑπερναθευτικῶν νοητῶν τῆς ἀκριβοῦς καὶ ἀνευδοκίαστου καταλήψεως ἀντιλαμβανομένη ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας ἀνεισιν, ἀρρήτῳ Πνεύματος δυνάμει, καὶ πνευματικῇ καὶ ἀρρήτῳ ἀντιλήψει, τῶν ἀρρήτων ῥημάτων διακούει, καὶ ὁρᾷ τὰ ἀθέατα καὶ τοῦ θαύματος ὅλος τὸν τεύθεν ἔστι τε καὶ γίνεται, κἂν ἐκείθεν ἀπῆ, καὶ τοῖς ἀκαμάτοις ὕμνωδοῖς ἀμιλλᾶται, ἄγγελος ὡς ἀληθῶς ἄλλος ἐπὶ γῆς Θεοῦ γεγονώς, καὶ δι' ἑαυτοῦ πᾶν εἶδος κτίσεως αὐτῷ προσαγαγῶν, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἐν μετοχῇ τῶν πάντων, καὶ τοῦ ὑπὲρ τὰ πάντα δὲ μεταλαγχάνει νῦν, ἵνα καὶ τὸ τῆς εἰκόνης ἀπηκριβωμένον ἦ. Διό φησιν ὁ θεῖος Νεῖλος, ὅτι νοῦ κατάστασις ἔστιν, ὕψος νοητῶν, οὐρανίῳ χρώματι παρεμφερές, ᾧ καὶ τὴ τῆς ἁγίας Τριάδος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς ἐπιγίνεται φῶς καὶ πάλιν· Εἴ τις βούλοιο ἰδεῖν τὴν τοῦ νοῦ κατάστασιν, στερησάτω ἑαυτὸν πάντων τῶν νοημάτων, καὶ τότε ὕψεται αὐτὸν σπείρω ἢ οὐρανίῳ χρώματι παρεμφερῇ. Τοῦτο δὲ ποιῆσαι ἄνευ ἀπαθείας τῶν ἀδυνάτων ἔστι· Θεοῦ γὰρ χρεια συνεργούντος, καὶ ἀναπνέοντος αὐτῷ τὸ συγγενές φῶς. Καὶ ὁ ἅγιος Διάδοχος, Δύο, φησιν, ἡμῖν ἡ χάρις ἢ ἁγία διὰ τοῦ βαπτίσματος περιποιεῖται, ὧν τὸ ἐν ἀπειρώς τοῦ ἐνὸς ὑπερβάλλει· ἀνακαινίζει γὰρ ἡμᾶς ἐν τῷ ὕδατι, καὶ τὸ κατ' εἰκόνα λαμπρύνει, πᾶσαν τὴν ρυτίδα τῆς ἀμαρτίας ἡμῶν ἀπορρόπτουσα τὸ δὲ ἕτερον ἐκδέχεται, ἵνα σὺν ἡμῖν ἐργάσῃται. Ὅτε οὖν ἀρξῆται ὁ νοῦς ἐν πολλῇ αἰσθήσει γεύεσθαι τῆς χρηστότητος τοῦ παναγίου Πνεύματος, τότε ὀφείλομεν εἰδέναι, ὅτι ἄρχεται ἡ χάρις ὡς περ ἐπιζωγραφεῖν εἰς τὸ «κατ' εἰκόνα,» τὸ «καθ' ὁμοίωσιν,» ὥστε ἡ μὲν αἰσθησις αὐτῆ, δηλοῖ ἡμᾶς μορφοῦσθαι τὸ «καθ' ὁμοίωσιν·» τὸ δὲ τέλειον τῆς ὁμοιώσεως, ἐκ τοῦ φωτισμοῦ γνωσόμεθα.

Καὶ πάλιν, τὴν πνευματικὴν οὐ δύναται τις ἀγάπην κτήσασθαι, εἰ μὴ ἐν πάσῃ πληροφορίᾳ φωτισθεῖη παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἐὰν γὰρ μὴ τελείως τὸ «καθ' ὁμοίωσιν,» διὰ τοῦ θείου φωτὸς ἀπολάβῃ ὁ νοῦς, πάσας μὲν τὰς ἄλλας ἀρετὰς ἔχειν δύναται, τῆς δὲ τελείας ἀγάπης ἔτι ἀμοιρὸς μένει. Ὡσαύτως δὲ καὶ τοῦ ἁγίου Ἰσαὰκ ἀκούομεν λέγοντος, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς, ἔρξῃ τὴν ἑαυτοῦ καθαρότητα τὸν κεχαριτωμένον νοῦν, ὁμοίαν τῇ ἐπουρανίῳ χροιά· ἦτις, Θεοῦ, ὑπὸ τῆς γερουσίας τοῦ Ἰσραὴλ ὠνόμασται, τόπος, ἠνίκα ὤφθη αὐτοῖς ἐν τῷ ὄρει· καὶ πάλιν, καθαρότης ἔστι νόος, ἐφ' ἣ διευγάζει ἐν τῷ καιρῷ τῆς προσευχῆς, τὸ φῶς τῆς ἁγίας Τριάδος. Ἄλλ' ὁ κατηξιωμένος τοῦ φωτὸς ἐκείνου νοῦς, καὶ πρὸς τὸ συντηγμένον σῶμα πολλὰ διαπορθμεύει τοῦ θείου κάλλους τεκμήρια, χάριτί τε θεῖα, καὶ σαρκὸς παχύτητι μεσιτεύων, καὶ δυνάμει τῶν ἀδυνάτων ἐπιθεῖς. Ἐντεῦθεν ἡ

A enim alis ascendit mentalis imaginationis, quæ omnia velut circa circumiens, nec de absentibus sensibilibus, nec de superioribus intelligibilibus accuratam et indubiam accipit perceptionem; sed ad veritatem evolat ineffabili spiritus virtute, et spirituali ac inenarrabili conceptione secreta verba audit, et invisibilia videt, ac totus abhinc miraculum efficitur, etiamsi hinc recedat, atque infatigabilibus æmulatur hymnicidis, alius verissime Dei angelus in terra factus, et per se omne creaturarum genus ad eum efferens, quia ipse omnium particeps, et ejus qui est super omnia, consors est, ut imago Dei sit perfecta.

B Propterea divus ait Nilus : « Mentis instauratio est fastigium intelligibile cœli colori simile, cui sanctæ Trinitatis lumen tempore orationis affulget. » Et rursus : « Si quis velit videre mentis restorationem, viduet se omnibus cogitationibus, et tunc videbit eam sapphirino seu cœlesti colori similem. Id autem fieri absque impassibilitate nequit; nam eget Deo adjuvante et congenerem afflante luce. » Et sanctus Diadochus : « Duo, inquit, in nobis gratia sancta per baptismum efficit, quorum unum alteri infinite præstat : nam renovat nos in aqua, et imaginem Dei in nobis illustrat, omnem peccati maculam a nobis extergens; alterum vero virtutem habet nobiscum operandi. Cum igitur cœpit animus sentire ac gustare suavitatem sanctissimi Spiritus, tunc, ut sciendum est, incipit gratia quasi pingere divinæ imaginis similitudinem, et sic gustus ille ostendit nos ad configurationem informari, at perfectionem similitudinis ex illuminatione cognoscemus. » Et iterum : « Spiritualem nemo consequi potest charitatem, quin certissime illuminetur a sancto Spiritu : nisi enim perfectam similitudinem divinæ luce acceperit animus, omnes quidem cæteras virtutes habere potest, perfectæ vero charitatis adhuc impos manet. » Pariter sanctum Isaac audimus dicentem : « Tempore orationis videt mens gratia dives suam puritatem, coloris cœli similem, quæ a senibus Israel in sedes vocata est, cum eis in monte affulsit. » Et rursus : « Est mentis puritas, in qua tempore orationis fulget sanctæ Trinitatis lumen. Porro lucem hanc videre merita mens, ad conjunctum corpus multa transmittit divinæ pulchritudinis signa, et media intercedens gratiam inter divinam et carnis adipem, hanc reddit impossibilium capacem. Hinc deformis et superexcellens Dei habitus, ad malum maxime aut vix mobilis; hinc sermo rationes rerum dilucidans, et ex interiore munditia revelans nature mysteria, per quæ ex analogia mens dociliter audientium elevatur ad supernaturalium conceptionem, quam ipse Verbi Pater immaterialibus unxit illecebris; hinc varia prodigia, ut transpicere, ac prævidere, et de procul remotis tanquam ante oculos subjectis disse-rere. Et quod est maximum, non hunc sibi finem illi beatissimi proponunt, sed perinde ac si quis, colarem intuens radium, aerias perciperet atomos,

licet non sit intentus ipsi finis : item qui divinos A pure spectant radios, quorum est omnia manifestare, illi non solum quæ sunt et fuerunt, sed et posterius futura quasi obiter prospiciunt, pro ratione suæ puritatis. At necessaria eis est animi ad seipsum attentio et reflexio, vel potius omnium animæ virium (licet hoc sit dictu mirabile) ad animum conversio, et secundum hunc et Deum operatio, per quam instaurati in prototypum operantur, pristinum ihu. et inestimabile decus reducente gratia. » Ad tantum apicem elevat beatus luctus humiles corde et pauperes spiritu.

ἐκείνων, ἀλλ' ὡσπερ εἴ τις ὀρώη πρὸς ἡλιακὴν ἀκτίνα,* καὶ τῶν ἀέριων ἀτόμων αἰσθάνεται, κἂν μὴ τοῦτ' αὐτῷ τυγχάνῃ σκοπῆς, οὕτως ἐκείνοις ταῖς θεαταῖς ἀκτίσι καθαρώς ὁμιλοῦσιν, αἷς φύσει πρίσσειν ἢ πάντων ἀποκάλυψις, οὐχὶ τῶν ὄντων μόνον, ἢ καὶ γεγεννημένων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπειτ' ἐσομένων, ὁδοῦ πάρεργον, ὡς ἀληθῶς ἢ τούτων προσγίνεται γνώσις, κατὰ ἀναλογίαν τῆς καθαρότητος· προὔργου δὲ αὐτοῖς ἢ τοῦ νοῦ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστροφή καὶ σύννευσις· μᾶλλον δὲ πασῶν τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων, εἰ καὶ θαυμαστὸν εἰπεῖν, πρὸς τὸν νοῦν ἐπιστροφή, καὶ ἢ κατ' αὐτὸν τε καὶ Θεὸν ἐνέργεια, δι' ἧς ἐπεκτετασμένοι, πρὸς τὴν πρωτότυπον εὐ διατίθενται, τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο καὶ ἀμήχανον κάλλος ἐπαναγωγότης τῆς χάριτος. Ἐπι τοσοῦτον ὄψας ἀναφέρει τὸ μακάριον πένθος τοὺς ταπεινοὺς τῇ καρδίᾳ, καὶ πτωχοὺς τῷ πνεύματι.

Quia autem hæc ob insitam nobis mollitiem nos excedunt, age ad eorum fundamenta reversi, adhuc de luctu pauca quædam disseramus. Consequitur hic etiam omne genus paupertatis quæ est præter voluntatem et secundum mundum. Quomodo enim non lugeret, qui rerum est inops, qui invitus esurit, qui labore et opprobrio saturatur? Sic autem lugens est inconsolabilis, eoque magis quo pauperior est, et quo longius a vera scientia distat. Nam iste, non rationi subjiciens sensuum delectationes atque dolores, sed potius eis astutia rationis abutens, non solum illa nullo auget lucro, ita ut non prosint, sed etiam ad maximum trahit detrimentum. Signum enim et manifestum contra se præbet argumentum, se non firmiter credere Evangelio Dei, et præmissis ei prophetis, et doctis ab eo et post eum missis apostolis ad evangelizandum ex paupertate inexhaustas divitias, ex ignominia inenarrabilem gloriam, et ex ingruentium tentationum patientia liberationem ab æterna angustia et afflictione illos manente qui pigram nunc amant vitam, nec per augustam arctamque portam ad vitam intrare volunt. Recte igitur dixit Paulus Apostolus : « Sæculi tristitia mortem operatur. » Nam superiori sermone ostensum est esse peccatum ad mortem. Si autem vera vita est lumen animæ divinum a luctu qui est secundum Deum affulgens, ut a Patribus supra dictum est, ipsa etiam animæ mors erit tetra caligo a sæculi tristitia in animam inducta, caligo nempe ista de qua dicit magnus Basiliius : « Peccatum, a defectu boni oriens, tenebras menti ex delicto effundit. » Item divus Marcus : « Qui pravus, inquit, versat cogitationes, quomodo velatum his et substratum videat peccatum, quod est caligo et nubes in animam ex malis cogitationibus, verbis et operibus illapsa? Et qui non viderit istud capitale peccatum, quando nam precibus ab eo mundabitur? Et non purus quomodo inveniet purissimæ naturæ sedem? et

κατ' ἀρετὴν θεοειδῆς καὶ ἀπεχράμιλλος ἔξῃς, καὶ τὸ πρὸς κακίαν ὄλιως ἀκίνητον, ἢ δυσκίνητον· ἐντεῦθεν ὁ διατρανῶν τοὺς τῶν ὄντων λόγους λόγος, καὶ ἀνακαλύπτων ὄλκοθεν ἐκ καθαρότητος τὰ τῆς φύσεως μυστήρια δι' ὧν ἀναλογίας λόγοις, πρὸς κατάληψιν τῶν ὑπὲρ φύσιν, τὸ διανοούμενον ἀνιμάται τῶν πιστῶς ἀκρωμένων, ἦν αὐτὸς ὁ τοῦ λόγου Πατὴρ, ἀθλοῖς ἐπαφαῖς κατελήφεν· ἐντεῦθεν αἱ τ' ἄλλαι ποικιλίαι θαυματοποιαί, καὶ τὸ διορᾶν τε καὶ προορᾶν, καὶ περὶ τῶν πόρρω που συμβαινόντων, ὡς ὑπ' ὀφθαλμοὺς διαλέγεσθαι, καὶ τὸ δὴ μέγιστον, ὡς οὐ περὶ ταῦθ' ὁ σκοπὸς τείνει τῶν μακαριωτάτων

Ἐπει δὲ ταῦτα διὰ τὴν ἐνοικον ἡμῶν βραθυμίαν ὑπὲρ ἡμᾶς, φέρε πρὸς τὴν κρηπίδα ταύτων αὐθις ἐπανελθόντες, εἰ περὶ πένθους ὀλίγα τινὰ διαλάβωμεν. Ἐπειτα δὴ τοῦτο καὶ πᾶσι τοῖς εἶδει τῆς ἀκουσίᾳ καὶ κατὰ κόσμον πτωχείας. Πῶς γὰρ οὐκ ἂν λυποῖτο, καὶ ὁ χρημάτων ἐνδεής, καὶ ὁ λιμώτων ἀκουσίως, καὶ ὁ κατακανούμενός τε καὶ ἀτιμαζόμενος; Ἀλλὰ τοῦτ' ἀπαρακλήτεον ἐστὶ τὸ πένθος, καὶ μάλιστα ἐφ' ὅσον ἐπιτείνεται τὰ τῆς πτωχείας,

μᾶλλον δὲ ἐφ' ὅσον ἀπέχει τῆς ἀληθινῆς γνώσεως ὁ πάσχων. Οὕτως γὰρ, μὴ τῷ λόγῳ τὰς ἐκ τῆς αἰσθησεως ἡδονὰς τε καὶ ἐδύνας ὑποτάττων, ἀλλὰ μᾶλλον αὐταῖς ἐκείνος τῇ τοῦ λόγου παραχρῶμενος δεινότητι, καὶ αὐτὰς ἐπ' οὐδενὶ κέρδει αὖξει, ὡς μὴ ὠφελεῖ, μᾶλλον δὲ καὶ ἐπὶ ζημίᾳ τῇ μεγίστῃ· σημεῖον γὰρ καὶ ἐλεγχὸν καθ' ἑαυτοῦ προβάλλεται σαφῆ, τοῦ μὴ βεβαίως τῷ τοῦ Θεοῦ Εὐαγγελίῳ, καὶ τοῖς πρὸ αὐτοῦ προφήταις, καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν δι' αὐτοῦ μαθητευθεῖσι, καὶ ἀποσταλαῖσιν εὐαγγελίσασθαι διὰ πτωχείας τὸν ἀδαπάνητον πλοῦτον, δι' εὐτελείας τὴν ἀπόρρητον δόξαν, δι' ἐγκρατείας τὴν ἀνώδυνον τρυφὴν, διὰ καρτερίας τῶν ἐπερχομένων πειρασμῶν, τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς ἀποκειμένης αἰωνίου στενοχωρίας τε καὶ θλίψεως, τοῖς τὸν ἀνεῖμενον δὴ γαπηκόσιν ἐνταῦθα βίον, καὶ μὴ διὰ τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης πύλης καὶ ὁδοῦ προελθεῖν εἰς ζωὴν προηρημένους. Καλῶς ἄρ' εἶπεν ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὅτι « Ἡ λύπη ἢ κατὰ κόσμον, θάνατον ἀπεργάζεται· » καὶ διὰ τοῦ λόγου γὰρ ἐφάνη, ἁμαρτία οὕσα πρὸς θάνατον. Εἰ δὲ ἢ ὄντως ζωὴ, τῆς ψυχῆς φῶς ἐστὶ θεῖον, ἀπὸ τοῦ κατὰ Θεὸν πένθους προσγινόμενον, ὡς ἀνωτέρω ὑπὸ τῶν Πατέρων εἴρηται, καὶ ὁ τῆς ψυχῆς θάνατος, σκότος ἐστὶ πονηρὸν, ὑπὸ τῆς κατὰ κόσμον λύπης τῇ ψυχῇ προσγινόμενον, σκότος ἐκεῖνο, περὶ οὗ φησι ὁ μέγας Βασίλειος, ὅτι « Ἡ ἁμαρτία, ἐν τῇ ἀπολείπει τοῦ καλοῦ τὴν ὑπαρξίν ἔχουσα, σκότος τυποῦται τοῖς ἀδικήμασι νοερὸν. Ἀλλὰ καὶ Μάρκος ὁ θεῖος, « Ὁ τοῖς πονηροῖς λογισμοῖς, φησί, περιεχόμενος, πῶς ἴσται

τὴν ὑπὸ τούτων κλυπτομένην ἀμαρτίαν ἐνυπόστα- **A** qui hanc non repererit, quomodo cernet interior
 τιν, ἥτις ἐστὶ σκότος, καὶ ὁμίχλη ψυχῆς, ἐξ ἐννοῶν **Christi habitaculum?**
 πονηρῶν, καὶ λόγων, καὶ πράξεων ἐμπροσθα; Ὁ δὲ ταύτην μὴ θεασάμενος τὴν περι-
 πότε δεηθεὶς περὶ αὐτῆς καθαρισθήσεται; ὁ δὲ μὴ καθαρισθεὶς, πῶς εὖρη τὸν τόπον τῆς καθαρᾶς φύσεως;
 ὁ δὲ τοῦτον μὴ εὖριον, πῶς ἴδῃ τὸν ἐνδότερον οἶκον τοῦ Χριστοῦ;

Χρὴ τοίνυν κροῦσαι διὰ προσευχῆς παραμένοντας, **Oportet igitur domum hanc oratione pulsare**
 καὶ ζητῆσαι τὸν οἶκον τοῦτον, οὐ μόνον κτήσασθαι, **constanter, eamque conari haud solum ad-**
 ἀλλὰ καὶ φυλάξαι· εἰσι γὰρ οἱ καὶ μετὰ τὸ λαβεῖν **pisci, sed et retinere. Sunt enim qui repertam**
 ἀπολέσαντες· ψιλὴν γὰρ αὐτῆς γινώσκιν, ἢ συμβατικὴν **amittunt, quia meram ejus cognitionem tempora-**
 πείραν, ἴσως καὶ ὀψιμαθεῖς καὶ νέοι κατέχουσιν· τὴν **riamque experientiam, quasi ad discendum tardiores**
 δὲ μεθ' ὑπομονῆς παράμονον ἐργασίαν, μόλις τῶν **simul et juniores, habent: sed in operum perse-**
 γερόντων οἱ εὐλαβεῖς καὶ πολύπειροι· τούτοις ὁμό- **verantia permanere vix possunt seniorum pruden-**
 λογος καὶ Μακάριος, ὁ τὴν γινώσκιν οὐράνιος, καὶ **tissimi et expertissimi. Illis cœlestis scientia Maca-**
 πᾶς ὁ τῶν ὁσίων χορός. Ἄλλ' ὡσπερ τὸ σκότος **rius, necnon universus sanctorum concinit chorus.**
 τοῦτο ἐκ τῶν παραπτωμάτων πάντων λαμβάνει **At non solum ad id confert luctus ut homo fiat**
 τὴν ὑπαρξίν, οὕτω τὴν κατὰ κόσμον λύπην ἐξετάσας, **fere immobilis ad malum et ad priora peccata inde-**
 εὐρήσεις ἐκ τῶν παθῶν πάντων, καὶ γεννωμένην, **clinabilis, sed hæc quasi non facta reddit. Cum enim**
 καὶ κρατυνομένην. Οὐκοῦν εἰκόνα φέρει, καὶ οἶον **ista lugere cœpit homo, apud Deum tanquam non**
 ἀπαρχή, καὶ προσίμιν, καὶ ἀρραβῶν ἐστὶ τοῦ **volita reputantur; at non volita non sunt culpabilia.**
 προσγενήσεσθαι μέλλοντος ἀλήκτου πένθους, τοῖς **Nam, quemadmodum de inopia dolens, hanc sibi**
 τὸ μακαρισθὲν ὑπὸ τοῦ Κυρίου πένθος μὴ προελο- **præter voluntatem esse testatur, ac proinde cum**
 μένοις· ὃ μὴ μόνον φέρει κέρδος τὴν παράκλησιν, **divitiarum cupidis aut divitibus in laqueos diaboli**
 καρποφοροῦν τὸν ἀρραβῶνα τῆς αἰωνίου εὐφροσύνης, **incidet, atque, si non resipiscens effugere stu-**
 ἀλλὰ καὶ ἀσφαλίζεται τὴν ἀρετὴν, ἀτρεπτον ἐπὶ τὰ **duerit laqueos istos, æternis inferni pœnis reser-**
 χεῖρω τὴν ψυχὴν ἀπεργαζόμενον. Πτωχεύσας γάρ **vabitur: sic et qui peccavit in Deum, si in luctu**
 τις καὶ ταπεινωθεὶς, καὶ τῆς κατὰ θεὸν εὐτελείας **perseveraverit, quasi non volita ipsi merito re-**
 ἀντιπεποιημένος, ἂν μὴ προκόψας ἐπὶ τὸ βέλτιον **putabuntur peccata, et cum iis qui non ita pecca-**
 προσκτήσῃται τὸ πένθος, εὐπερίτρεπτός ἐστι, καὶ **verunt, sine offendiculo ambulabit in via ducente**
 εὐχερῆς πρὸς ἃ καταλείοιπεν ἐπανελθεῖν τῇ γνώμῃ· **ad vitam æternam.**
 ποθῶν αὐθις ἃ παρῆκε τὴν ἀρχὴν, καὶ συνιστᾷ **Sed sicut illæ tenebræ ab omnibus peccatis ortum**
 παραβάτην ἑαυτῶν. Ἄν δὲ παραμένων καὶ προσέχων **ducunt, ita, sæculi tristitiam scrutatus, reperies**
 τῇ πρὸς τὴν μακαριστὴν πτωχείαν διαθέσει, τὸ πέν- **eas a cunctis passionibus enasci et nutriri. Ergo**
 θος ἐμποιήσῃ ἑαυτῷ, ἀκλινής πρὸς τὰ ὀπίσω γίνε- **imaginem fert et est quasi initium præludiumque**
 ται, μὴ παλινδρομῶν κακῶς, ἔθεν ἐφυγε, καλῶς **et pignus futuri indesinentis luctus, his qui beati-**
 ποιῶν. Ἡ γὰρ κατὰ θεὸν λύπη, καθά φησιν ὁ Ἀπό- **ficatum a Domino luctum non elegerint, qui non**
 στολος, μετάνοιαν ἀμεταμέλητον ἀπεργάζεται τῇ **solum lucrificat consolationem, fructificans æternæ**
 ψυχῇ πρὸς σωτηρίαν. Διὸ καὶ τις τῶν Πατέρων **arrham lætitiæ, sed et virtutem stabilit; immobi-**
 ἔλεγεν, ὅτι τὸ πένθος ἐργάζεται καὶ φυλάσσει· καὶ **lism ad deteriora animam reddens. Pauper enim**
 οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ ἀπὸ τοῦ πένθους κέρδος, ὅτι **quisquam humilisque et ante Deum vilis factus,**
 σχεδὸν ὁ ἄνθρωπος ἀκίνητος γίνεται πρὸς τὸ κακόν, **nisi insuper ad melius proficiens acquisierit luctum,**
 καὶ πρὸς τὰ προσημαρτημένα ἀπερίτρεπτος, ἀλλὰ **adhuc proclivis et pronus est ad illa quæ deseruit**
 καὶ ἐκεῖνα, ὡς μὴ γεγονότα διατίθησιν· ἐπεὶ γὰρ **mente repetendum, rursus desiderans ea quæ prius**
 δι' ἐκεῖνα τὴν ἀρχὴν πενθεῖ ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἀκού- **reliquit, et seipsum reddens prævaricatorem. Si**
 σια τούτῳ ταῦτα λογίζεται παρὰ τῷ Θεῷ, τὰ δὲ **vero immanens et hærens affectu beatæ pauper-**
 ἀκούσια οὐχ ὑπεύθυνα. Καθάπερ γὰρ ὁ ἐπὶ πένθῳ **tati, luctum sibi indiderit, indeclinabilis sit ad re-**
 πένθῳ, οὐχ ἐκούσιον ταύτην ἑαυτῷ προσμαρτυρεῖ, **trorsum, non eo resiliens, unde fugit bonum faciens.**
 διὸ καὶ μετὰ τῶν πλουτεῖν ποθούντων ἢ πλουτούν- **Quæ enim secundum Deum tristitia est, peniten-**
 των, ταῖς τοῦ διαβόλου παγίσιν ἐμπροσθεῖται, κἂν μὴ **tiam ad salutem stabilem operatur, » ut divus ait**
 μεταβαλὼν διαδραῖναι σπεύσῃ τὰς παγίδας ταύτας, **Paulus 66. Et propterea, ut quidam Patrum dixit:**
 τῇ αἰωνίῳ κολάσει τούτῳ συμπαραπεμφοθήσεται· οὕ- **« Luctus operatur et conservat. »**
 τῳ; ὁ ἀμαρτῶν εἰς τὸν Θεόν, ἂν ἐπὶ τοῖς ἀμαρτήμασι **διὰ τελεῆ πένθῳ, ὡς οὐχ ἐκούσια δικαίως αὐτῷ λογι-**
 σῆσεται τὰ ἀμαρτήματα, καὶ μετὰ τῶν μὴ ὠσζύτως **ἀμαρτῶντων ἀπροσκόπως βαδιεῖται τὴν πρὸς ζωὴν**
 φέρουσιν αἰώνιον.

Τῆς μὲν οὖν ἀρχῆς τοῦ πένθους, ἥτις κατώδυνος **est, ut**
 ἐστίν, ὡς καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον συνημμένον **timorem Dei comitem habens, illud operatur lu-**
 κεκτημένη, τοῦτό ἐστι τὸ κέρδος. Ποιῶν δὲ, τῇ **crum. Progrediens autem, Dei amor mirabiliter**

Luctus igitur initium, quod dolorosum est, upote **est, ut**
 timorem Dei comitem habens, illud operatur lu- **crum. Progrediens autem, Dei amor mirabiliter**

conjungitur, et dulcem ac sacram fructificat consolationem spiritus suavitatis, quam gustu ductus consors, et quæ non expertis fere incomprehensibilis est, utpote inenarrabilis. Nam si dulcedinem mellis nemo nuntiare potest his qui non gustaverunt, quis igitur sacræ ex Deo lætitiæ ac græciæ delicias non expertis enarrabit? Nemo certe, sed videtur initium luctus esse quasi quædam petitio conjugii cum Deo, quod fere inaccessum habetur. Ideo quasi institutiva verba proferuntur ad conjungi nescientem sponsum, ab iis qui ob desiderium lugent, plangentes seipsos, et eum ploratibus invocantes ut non præsentem et nunquam fortasse asitutum. Perfectio denique luctus est consummata casti conjugii copula. Itaque Paulus, magnum sacramentum vocans conjugum in unam carnem coitum, subdit ⁶⁵: « Ego autem dico in Christo et in Ecclesia. » Ut enim hi sunt una caro, sic unus cum Deo spiritus sunt Dei conjuges, quemadmodum idem alibi dicit ⁶⁶: « Qui adhæret Domino, unus est spiritus. » Ubi sunt igitur qui contendunt, creatam esse gratiam inhabitantem sanctis Dei? Sciant se blasphemare adversus ipsum spiritum, cujus participes sunt illi sancti.

Nos vero propositi aliud manifestius proferamus exemplum. Initium quippe luctus est simile conversionis prodigi, ac proinde eum qui sic luget, pudore suffundit et hortatur ad verba hæc dicenda: « Pater, peccavi in cælum et coram te, jam non sum dignus vocari filius tuus ⁶⁷. » Perfectio autem illius item similis est occursum et osculo supremi Patris, cujus ineffabilis misericordiæ divitias consecutus, et propter hanc multa lætitia et fiducia repletus filius, ab eo amatur eumque redamat, et cum eo intrat et epulatur, cæleste combibens gaudium.

Eia ergo venite, et nos in beata paupertate procidamus et ploremus coram Domino ⁶⁸, Deo nostro, ut nostra diluamus peccata, et ad malum immobiles stamus, et Paraclæti simus participes, gloriam ei dantes, cum ingenito Patre, et Unigenito Filio, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen. τοὺς ποιήσωμεν, καὶ τοῦ Παρακλήτου ἐπιτύχωμεν, ἐν αὐτῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ, καὶ τῷ μονογένηι Ἁγίῳ.

Α τοῦ Θεοῦ ἀγάπῃ θαυμαστῶς συνάππεται, καὶ τὴν γλυκερὰν καὶ ἱερὰν παράκλησιν καρποῦται τῆς τοῦ Παρακλήτου χρηστότητος, γευομένου τοῦ τῷ πένθει ποιωθέντος· ἢ τοῖς μὴ [πε] πειραμένοις σχεδὸν ἀνήκουστός ἐστίν, ὡς ἀρόρητος. Εἰ γὰρ γλυκύτητα μέλιτος οὐδεὶς ἀναγγελεῖ τοῖς μὴ γευσάμενοις, πῶς ἄρα τῆς ἱερᾶς ἐκ Θεοῦ χαρᾶς καὶ χάριτος τὴν ἡδονὴν τοῖς μὴ πεπειραμένοις διηγήσεται τις; οὐ μὴν, ἀλλ' ἔοικεν ἡ μὲν ἀρχὴ τοῦ πένθους, οἷόν τις εἶναι Θεοῦ μνηστείας ζήτησις, σχεδὸν δοκούσης ἀνεφίχτου. Διὸ καὶ τινες οἷον προμνηστεικαὶ κινεῦνται λόγοι, παρὰ τῶν διὰ τὴν ἐπιπόθησιν πενθούντων, πρὸς τὸν ἀσυνδύαστον νυμφίον, κοπιόντων ἑαυτοῦς, καὶ σὺν ὀλολυγῇ καλούντων, ὡς οὐ παρόντα, μηδὲ παρεσόμενον ἴσως. Τὸ δὲ τοῦ πένθους τέλος, νυμφικῇ ἐν ἀγνεΐᾳ συνάφεια τελεία. Διόπερ ὁ Παῦλος, μέγα μυστήριον ἀποκαλέσας τὴν πρὸς μίαν σάρκα τῶν ὁμοζύγων συνδρομὴν « Ἐγὼ δὲ τοῦτο λέγω, φησίν, εἰς Χριστὸν, καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· » ὡς γὰρ ἐκεῖνοι μία σὰρξ, οὕτω πνεῦμα ἐν μετὰ τοῦ Θεοῦ οἱ τοῦ Θεοῦ εἰσιν· ὡς ἀλλαγῶ σαφῶς πάλιν εἶπεν ὁ αὐτός, ὅτι ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ, ἐν πνευμά ἐστι. Προῦ εἰσιν οἱ λέγοντες κτιστὴν χάριν τὴν ἐνοικουσαν τοῖς ἁγίοις τοῦ Θεοῦ; Ἰνώτοισαν εἰς αὐτὸ τὸ πνεῦμα βλασφημοῦντες, τὸ μετὰ τῶν ἁγίων ἐν τῇ μεταδόσει γεγονός. Ἡμεῖς δὲ τοῦ προκειμένου καὶ ἕτερον ἔμφαντικώτερον παράδειγμα προθῶμεν· ἡ μὲν γὰρ ἀρχὴ τοῦ πένθους, τῇ ἐπιστροφῇ τοῦ ἀσώτου ἔοικε, διὸ καὶ κατηφείας ἐμπιπῆ τὸν ἐργάτην ἑαυτῆς, καὶ τοὺς λόγους ἐκείνους ἀναπέθει λέγειν· « Πάτερ, ἡμαρτόν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, καὶ οὐκ ἔτι εἰμὶ ἄξιός κληθῆναι υἱός σου. » Τὸ δὲ τέλος αὐθις ἔοικε τῇ τοῦ ἀνωτάτω Πατρὸς προῦπαντήτει τε καὶ συμπλοκῇ, ἐν ἣ τῷ πλούτῳ τῆς ἀνεικάστου εὐσπλαγχνίας ἐντυχῶν, καὶ πολλῆς χαρᾶς καὶ παρρησίας δι' αὐτὴν ὁ υἱὸς ἐπιτυχῶν, ἐφιλειτό τε καὶ ἀντεφίλει, καὶ συνεισελθὼν, συνεισιᾶτο τῷ Πατρὶ, τῆς οὐρανόου συναπολαύων εὐφροσύνης. Ἀλλὰ δεῦτε καὶ ἡμεῖς ἐν μακαριστῇ πτωχείᾳ, προσπέσωμεν, καὶ κλαύσωμεν ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἵνα καὶ τὰ προημαρτημένα ἀπαλείψωμεν, καὶ πρὸς τὴν κακίαν ἀκινήτους ἑαυτοὺς ἐν αὐτῷ παρακαλούμενοι, καὶ αὐτῷ τὴν δόξαν ἀναπέσωμεν, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

⁶⁵ Ephes. vi, 32.⁶⁶ I Cor. vi, 17.⁶⁷ Luc. xv, 21.⁶⁸ Psal. xciv.